

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra historie

**VÁLEČNÝ ROK 1944 V OBCI LIPOVÁ NA KONICKU
PŘÍPADOVÁ STUDIE K DĚJINÁM DRUHÉHO ODBOJE A
PROTIPARTYZÁNSKÝCH OPERACÍ**

Bakalářská diplomová práce

Olomouc 2023

Zpracovala: Pajchlová Terezie

Vedoucí práce: PhDr. Pavel Kreisinger Ph.D.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou diplomovou práci jsem zpracovala samostatně na základě pramenů a literatury uvedených v závěrečném seznamu.

V Olomouci 7. května 2023

Terezie Pajchlová

Na tomto místě bych ráda poděkovala panu PhDr. Pavlu Kreisingerovi Ph.D., vedoucímu práce, za jeho cenné rady a pomoc při bádání. Dále patří dík panu Ing. Pavlu Zubalovi CSc., panu Mgr. Romanu Paulovi a také všem pracovníkům mnou navštívených archivů za jejich vstřícnost, trpělivost a ochotu pomáhat.

Obsah

Úvod	5
1. Obec Lipová	8
1.1. Náboženství	9
1.2. 30. léta v obci Lipová	10
2. Partyzánská skupina Jermak	13
2.1 Partyzánský oddíl Dražanská vysočina a osobnost Františka Šmída	15
2.2 Jermak pod vedením Volkova	18
2.3 Počátky odboje v Lipové	20
3. Odboj v obci Lipová	23
3.1. Zapojení obyvatel a způsob pomoci	23
3.2. Role četnictva v odboji	26
3.3. Čeští partyzáni od Lipové	28
4. Trest za pomoc partyzánům	33
4.1. Zásah brněnského gestapa v Lipové a Bukové	35
4.2. Gestapo Brno – Kounicovy koleje	42
4.3. Koncentrační tábor Flossenbürg	46
5. Dokončení příběhů v době poválečné	53
Závěr	57
Seznam pramenů a literatury	58
Tištěné archivní prameny	58
Digitalizované archivní prameny	59
Zaznamenané audio vzpomínky	60
Diplomové a disertační práce a jiné internetové zdroje	61
Odborná literatura	61
Obrazové přílohy	63

Úvod

„...*Víš, co to je svoboda? My to tehdy pochopili. Važ si jí!*“ Takhle vzpomíná na osvobození při pochodu smrti v roce 1945 jeden z účastníků, Stanislav Tomášek z Brodku.¹

Po vyhlášení protektorátu Čechy a Morava se spousta českých a moravských rodin octla pod nadvládou třetí Říše. U některých se už od počátku objevoval značný odpor proti nacistickému aparátu. Někteří jen tiše nesouhlasili, jiní se podíleli na aktivním odporu. Takto se zapojili do dění v posledních letech války i obyvatelé obce Lipová na Konicku. Kvůli pomoci sovětským uprchlíkům a později partyzánskému oddílu Jermak, se životy spousty rodin změnilo, jiné na to dokonce krutě doplatily. „*Do Bukové jsem se vrátil 26. května. Doma jsem našel jen nejmladší sestru. I ta starší sestra ve válce zahynula. Z šestičlenné rodiny jsme zůstali dva*“.² Takto ukončuje své vzpomínání Josef Švec ml., který si spolu s otcem, matkou, bratrancem a bratrem prošel koncentračním táborem (dále jen KT) nejprve ve Flossenbürgu a později i v pobočném táboře Flossenbürgu – Plattlingu. Jak píše, nikdo kromě něj se už domů nikdy nevrátil. Matku naposledy viděl na Cejlu před výslechem, otce pochoval 16. března 1945³ v KT Plattlingu a spolu s o tři roky mladším bratrem absolvoval pochod smrti. Den před osvobozením však i jeho pohřbil na louce.⁴

K tématům domácího odboje a partyzánských oddílů již existuje spousta prací. Stejně je tomu i v případě skupiny Jermak. Její působení v obcích Lipová a Buková však doposud není patřičně zpracované, na rozdíl třeba od Konice. Práce se tedy bude snažit tento nedostatek napravit. Cílem je částečný rozbor tak velkého a globálního tématu, jako je druhá světová válka, a to na příkladu odboje obyčejných lidí, kteří projevili nesouhlas s vládnoucí mocí a rozhodli se zapojit do tvorby dějin, byť malých a regionálních. Díky pročitání zážitků osob, které nebyly přímo ve středu bojů, je možné ještě lépe uchopit téma druhého odboje z odlišného pohledu, civilních jedinců nevyčvičených k boji.

Studie sleduje problematiku zapojení obyvatelstva do domácího odboje koncem války, zejména v roce 1944, a poté důsledky tohoto jejich rozhodnutí v roce 1945. Práce se při výzkumu primárně soustředí na dvě obce, ležící na Prostějovsku: obec Lipová (do které spadají

¹ KEJÍK, J.: *Lipovské vzpomínky na boj za svobodu*. 1965 Blansko, s. 23.

² Tamtéž, s. 25.

³ WWII German Documents Among War Crimes Records. Flossenbürg Concentration Camp. *Daily lists of inmates at Flossenbürg Concentration Camp*, s. 82. Dostupné online z: <https://www.fold3.com/image/232072770?terms=svec,flossenb,rg> [cit. 25. 02. 2023].

⁴ KEJÍK, J.: *Lipovské vzpomínky na boj za svobodu*, s. 24-25.

i místní části Seč,⁵ a Hrochov) a částečně (pár rodinami) i obec Buková, kde v okolních lesích působil partyzánský oddíl Jermak – Porošin s hlavním velitelem Pavlem Volkem. Vymezení prostoru výzkumu není však výlučně zaměřeno pouze na tyto dvě geografické oblasti. Ačkoliv je hlavním zájmem práce obec Lipová, považuji za nutné zmiňovat a věnovat se v občasných příspěvcích i obcím okolním, jelikož byla místa vzájemně propojena, lidé se znali, a dokonce častokrát byly rodiny i vzájemně příbuzné. Studie díky tomu získá větší rozhled v chování partyzánů v sledovaných lokacích.

Nejdůležitějším pramenem jsou vzpomínky obyvatel Lipové, které byly sesbírány Josefem Kejíkem a vydány jako *Lipovské vzpomínky*.⁶ Nevýhodou je, že zaznamenané paměti jsou pouze kusé a každá osoba vždy vzpomíná na jinou událost tak, aby kniha obsáhla obecně celý příběh, na který se soustřeďuje i tato práce. Proto jeden z hlavních úkolů spočívá v seskládání těchto vlastních prožitků chronologicky, jejich doplnění, zasazení do celkového kontextu a utvoření obrazu doby očima obyčejných lidí a také žen a dětí zatčených mužů. Kapitoly jsou rozčleněny tak, aby vždy představily danou problematiku. Na rozdíl od zmiňované brožury se studie zaměřuje na osoby podrobněji. Pamětníci, kteří zde vzpomínají byli vybráni i pro tuto práci proto, že bylo zřejmé, že válku přežili, tedy je možné vytvořit pomocí rozličných pramenů celý příběh.

Práce obsáhne život vybraných obyvatel chronologicky, tedy nebude každé osobě věnována samostatná kapitola, ale jejich vzpomínky podlehnou vzájemné komparaci, budou doplněny novými poznatky a opřeny o sekundární literaturu (zvláště u kapitol týkajících se gestapa, Kounicových kolejí a koncentračního tábora). První kapitola obecně představí místo, ze kterého obyvatelé pocházeli, částečně se zaměří i na náboženskou otázku, která zde byla komplikovanější, a v krátkosti obecně přiblíží i dobu předválečnou. Druhá kapitola představí partyzánské skupiny, které se v místech obcí Lipová a Buková koncem druhé světové války vytvořily. Tato kapitola je důležitá pro pochopení fungování oddílu a také k dokázání nejednoduchosti situace pro občany. Všechny ostatní kapitoly už sledují průběh zapojení obyvatel do odboje a následné represe namířené proti nim.

Valná většina literatury, ze které tato práce čerpá, pochází z doby komunistického režimu. Je nutné se proti tomuto obsahu vymezit. Nepřekvapí velmi kladný vztah k partyzánům, časté

⁵Obce Lipová a Seč byly až do roku 1873 jednou politickou obcí s názvem Spojené obce Lipová a Seč. Státní okresní archiv Prostějov (dále jen Soka Prostějov), fond Archiv obce Lipová (dále jen AO Lipová), inv. č. 50. *Pamětní kniha obce s retrospektivními zápisy z let 1900-1935*, s. 71. Dostupné z: <https://digi.archives.cz/da/permalink?xid=D76BB0E8E8DF11E0BF56002622ABC2BF&scan=f39fc8d77199432abd5693ec134fd410> [cit. 22. 3. 2023].

⁶ KEJÍK, J.: *Lipovské vzpomínky na boj za svobodu*. Blansko 1965.

opěvy a chvály jejich činnosti. Úkolem studie však není posuzovat roli partyzánů v odboji. Mimo subjektivních nálad, vycházejících z doby sepsání, obsahují zmíněné publikace důležité informace a údaje, které jsou zaznamenány po 10 nebo 20 letech od samotných událostí, mnohdy osobami, které dobu samy prožily, tedy obsahují i detaily. Proto se práce snaží komparovat starší publikace s novější literaturou. Tato problematika se týká zvláště kapitoly *Partyzánská skupina Jermak*.

Mezi nejdůležitější autory, zabývající se oblastí Drahanské vrchoviny, patří Josef Bartoš a Petr Kopečný. Oba tyto autoři se ve své době snažili obsáhnout a zachytit téma druhého odboje v pohraničí v oblasti Blanenska a Boskovicka. Bartoš je spíše obecnější, kdežto Kopečný pracuje i se vzpomínkami pamětníků.

Velkou nevýhodou předkládané práce je časový odstup, ve kterém je zpracována. Vzhledem k časovému odstupu, je v současné době již nemožné najít žijícího pamětníka, který by se do odboje aktivně zapojil. Velkou výhodou jsou naopak internetové portály *Paměť národa* a *Databáze dějin všedního dne*, které umožňují získat širšího záběru materiálu.

Další nedílnou součástí studie jsou již sepsané a jinak zaznamenané vzpomínky. Každého, kdo válku zažil, poznamenala, ať byl mladý či starý. Žijící současníci, potomci pamětníků, kteří byli nějak perzekuováni, občas ani netuší o minulosti svého předka. Ne každý dokázal to, co prožil, předat a vyprávět o tom. Nezaznamenali si své pocity a zkušenosti do žádných deníků, ani neposkytli orální přenos informací, a tak o jejich životě během války můžeme jen spekulovat. Někteří to nepovažovali za nutné, jiní na vlastní zážitky chtěli jen zapomenout. Těch, kteří své paměti sepsali nebo předali v nějaké ucelené podobě, je bohužel opravdu velmi málo. O to důležitější je si tyto těžké časy připomínat a nezapomenout na ně.

Vzpomínky se samozřejmě mohou od sebe navzájem lišit, a je třeba uvědomovat si při práci s nimi možné promítání samotné doby svědectví, věk člověka, politickou agitaci a celkový postoj a postavení. Navíc se spousta archivních spisů k této problematice nedochovala nebo byla záměrně zničena. Není vždy jednoduché k těmto vzpomínkám přistupovat objektivně, ale i přesto se práce snaží uchopit je co nejlépe a pravdivě.

1. Obec Lipová

První kapitola práce se věnuje obci Lipová, má za úkol nastínit později zkoumanou oblast jak politicky, tak sociálně. Upřesní také uspořádání v obci před začátkem války a vymezí důležité pojmy, které s vesnicí souvisely vzhledem k událostem, které nastaly po Mnichovu. Josef Bartoš zářijové dny z 29. na 30. nazývá spíše pomyslnou dvojtečkou pro důsledky a další vývoj republiky, který později následoval.⁷

Německá říše si postupně budovala svou velikost a postavení. Po tzv. anšlusu Rakouska vyzískal říšský kancléř 6 000 000 nových občanů. Po Mnichovu získala Říše další 3 000 000 Němců, a navíc, díky zabrání československého pohraničí, důležité oblasti prosperujícího zbrojního průmyslu. Odtržením Slovenska, které získalo oficiální nezávislost a podporu nacistického Německa, jako svého poručníka, byla zbylá část Česko-Slovenska začleněna do Říše jako protektorát.⁸

Tehdejší prezident Československa Emil Hácha spolu s ministrem zahraničí Františkem Chvalkovským odcestovali 14. března do Londýna, kde jim Hitler předložil možné návrhy k vyjednávání. Roli v dalším osudu zemí hrála otázka obrany státu před obsazením. Hitler sliboval, že pokud nebude vyvinut odpor, získají Češi jakousi národní volnost. Po rozhodnutí bylo přes sluchátko sděleno do Prahy, že k šesté hodině ranní dojde k obsazování země Wehrmachtem a nemá být kladen žádný odpor, v důsledku toho se nařídilo také odzbrojení armády.⁹

To, že Adolf Hitler není nejdůvěryhodnějším spojencem, a že se nezasadí o českou autonomii, bylo jasné už jen z toho, že v době, kdy ještě ani nedocházelo k ujednávání podmínek s československými vyslanci, už začal s obsazováním. Moravská Ostrava byla obsazena už při Háchově cestě do Berlína.¹⁰ Celkový výnos a další směřování se prezident dozvěděl až 16. března spolu s ostatními z rozhlasového přenosu.¹¹ V těchto březnových dnech, kdy docházelo k dalšímu nárůstu napětí mezi Hitlerem a československou vládou, se někteří předvídací další události, snažili získat alespoň určité výhody. Jedenácti důstojníkům kontrarozvědky se podařilo vyvést do zahraničí kartotéky s informacemi o síti agentů, když 14.

⁷ BARTOŠ, J.: *Mnichov a československé pohraničí v roce 1938*. In: *Vyhnání Čechů z pohraničí 1938: vzpomínky*. Praha 1996, s. 5.

⁸ SNYDER, T.: *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Druhé, upravené vydání. Praha 2022, s. 122-123.

⁹ KÁRNÍK, Z.: *Malé dějiny československé (1867-1939)*. Praha 2008, s. 416.

¹⁰ Tamtéž, s. 416.

¹¹ Tamtéž, s. 417.

března odletěli do Londýna spolu se zmiňovaným archivem. Tento čin byl jeden z důležitějších, zvláště pro budoucí působení československých vládních orgánů v Londýně.¹²

Obec Lipová, kterou se budu ve své práci zaobírat, patří pod okres Prostějov. Od 15. března 1939 byla začleněna do území protektorátu. Stalo se tak na rozdíl od Německého Brodku¹³, který byl díky národnostnímu podílu německé příslušnosti, začleněn přímo pod Říši. Stal se z něj tzv. *Sprachinsel*, obklopený ze všech stran protektorátními vesnicemi.¹⁴

Sledovaná obec se rozkládá na celkové ploše 12,18 km². V současné době pod Lipovou spadají i obecní části Hrochov a Seč, které byly ale v době protektorátu samostatně působící. K jejich sloučení došlo až v roce 1960, před tím patřila každá obec pod jiný okres.¹⁵ Předkládaná studie však bude pracovat s katastrem současné obce Lipová, tedy budou zahrnuty i Hrochov a Seč, byť byly v době protektorátu samostatné. Jak již bylo řečeno, tento způsob byl zvolen zvláště proto, aby bylo možné pracovat s větším množstvím pramenů. Navíc i sledované osoby se často stěhovaly a přemísťovaly v rámci těchto a dalších okolních obcí, kde měly příbuzné a rodiny. Všechny okolní vesnice tak mají jakousi společnou vazbu, kterou bude i tato práce zachovávat.

1.1. Náboženství

Zajímavým fenoménem, který jistě stojí za zmínku, je baptistická církev, která byla v obci a jejím okolí v průběhu meziválečné doby velmi rozšířena. K *Jednotě Petra Chelčického*, jak se zde působící církev nazývala, přestoupila z římskokatolické církve spousta, hlavně mladých, lidí. Kromě zápisu z kroniky to potvrzuje i rukopis paní Anny Thonové, která ve své vzpomínce uvádí jako důvod přestupu vlastní zkušenosti z prožití první války. „*Tak prošly léta první světové války, kdy oba kluci museli narukovat a vždy vyprávěli, dnes již nežijí, že první co udělali když se vrátili, vystoupili z církve, protože říkali, že kdyby byl Bůh, tak v životě nedovolil co se dělo a také nezapomněli dodat, že faraři zbraně posvětili ale do války museli jen obyčejní lidi.*“¹⁶ Odklon od církve byl ale celonárodním problémem.

¹² KÁRNÍK, ZD.: *Malé dějiny československé*, s. 414-415; CÍLEK, R.–MOULIS, M.: *100 hodin, kdy umírala republika*. 2. vydání. Praha 2019.

¹³ Dnešní Brodek u Konice.

¹⁴ *Obrazová příloha č. 1.*

¹⁵ Soka Prostějov, fond Místní národní výbor obce Lipová, inv. č. 171, č. kn. 105. s. 1. Dostupné z: <https://digi.archives.cz/da/permalink?xid=ED0E110E87E941B4851010CA1292BF38&scan=0132be9e502c475097bcccc6e8e24486> [cit. 26. 02. 2023].

¹⁶ THONOVÁ, A.: *Paměti*. Databáze dějin všedního dne, s. 5. Dostupné z: <https://ddvd.kpsys.cz/records/58170016-7d31-482c-9239-9d70fd86dfb7?back=https%3A%2F%2Fddvd.kpsys.cz%2Fsearch%3Ftype%3Dglobal%26q%3Danna%2Bthonov%25C3%25A1&group=58170016-7d31-482c-9239-9d70fd86dfb7,32632ed4-b253-46fa-b045-c7168a9df48d> [cit. 08. 04. 2023].

V Státním okresním archivu v Prostějově existuje k této problematice celý nezpracovaný fond,¹⁷ ve kterém lze nalézt osvědčení o výstupu/ návratu/ konvertitě v rámci římskokatolické církve. Z materiálů je patrné, že výstupy z církve mezi lety 1921-1922 byly v Lipové na pořadu dne. Vystupovaly celé rodiny, běžné bylo, že s rodiči byly přepsány k českobratrské církvi i malé, a mnohdy teprve roční děti.¹⁸

Podle tehdejšího kronikáře Sekaniny s novou církví začala upadat náboženská víra. Vše začalo prvního května 1921, když do obce přišel člen sboru baptistů v Brně – Jan Josef Dvořák.¹⁹ V roce 1922 byla v Lipové postavena i první modlitebna baptistického sboru.²⁰ Zároveň ale kronikář přiznává, že nové učení mělo dobrý vliv na mravní úroveň obyvatel a také na snížení počtu alkoholiků v obci.²¹

Lze se domnívat, že učení Církve Petra Chelčického hrálo jistou roli v podpoře myšlenky odboje proti nacismu. Tuto domněnku nelze zcela potvrdit, ovšem většina jmen, která se v církevních materiálech objevuje, se opakuje i v pramenných vzpomínkách k odbojové činnosti.²² Cílem této práce však není obsáhnout a propojit všechny tyto osoby, zároveň však se mezi těmito lidmi, kteří vystoupili z římskokatolické církve objevují i jména touto studií sledovaných mužů, a proto bude u vybraných osob v tabulce uveden i náboženský stav.²³

1.2. 30. léta v obci Lipová

Po zabrání Sudet se obec ocitla v protektorátním prostoru, který ale úzce hraničil s vedlejším Německým Brodkem, který již byl součástí Sudet. Vzhledem k sledovanému období se není třeba zabývat historií obce od jejího založení, proto je zájem soustředěn na meziválečná léta a stav v Lipové před vypuknutím druhé světové války.

¹⁷ Soka Prostějov. Fond Farní úřad Suchdol, kart. 6, sign. VM. *Náboženští odpadlíci*. Nezpracováno.

¹⁸ V červenci roku 1921 bylo evangelíkům povoleno používat učebny v místní škole. Povolení trvalo až do 20. srpna následujícího roku, kdy bylo zrušeno. Podle záznamů v kronice Jednota v roce 1922, tedy následující rok svého působení, čítala kolem 300 členů, a z toho bylo 70 již pokřtěných. Z dětí školou povinných, bylo k církvi přihlášeno 35 žáků z celkového počtu 114. Soka Prostějov, fond AO Lipová, inv. č. 50, s. 71.

¹⁹ Tamtéž, s. 14.

²⁰ Tamtéž, s. 15. Bylo tak učiněno i za pomoci Čechů evangelického vyznání žijících v Chicagu. Zmíněná modlitebna v obci stojí dodnes. Slavnostní otevření se konalo 8. května 1922. Tamtéž, s. 72.

²¹ Tamtéž, s. 15.

²² Vzájemné propojení podporuje i úryvek z kroniky: „... zahrocovány proti pokrokovým občanům, kteří byli stoupenci českobratrskými a vystouplými z církve římsko-katolické a zároveň byli podporovateli a ochránci vzímajícího se v obci partyzánského hnutí.“ Soka Prostějov, fond Místní národní výbor obce Lipová, inv. č. 180, s. 238. Dostupné z:

<https://digi.archives.cz/da/permalink?xid=6E42E8A6D74C11E3BEF5F04DA2339CBD&scan=98223c43c634407badc220372f9af673> [cit. 22. 3. 2023].

²³ Tabulka se nachází v podkapitole *Čeští partyzáni od Lipové*, s. 30.

Lipová leží severovýchodně v okrese Boskovice mezi okresy Prostějov, Moravská Třebová a Litovel.²⁴ Koncem 19. a počátkem století 20. obec čítala celkem 127 domů, obyvatelstvo bylo vesměs československé národnosti, a do roku 1921 vyznávalo římskokatolické náboženství.²⁵

Počátek 30. let v obci Lipová je v kronice charakterizován zejména třemi slovy – neúroda, bída a nezaměstnanost. Situaci nepomáhaly ani nemoci, které se šířily a vznikaly tak epidemie ve škole, a i v celé obci.²⁶ Zastupitelstvo se snažilo proti chudobě aktivně bojovat, proto zaměstnávalo obyvatele například při stavbě „*přeložky silnice na Příhon*“.²⁷ Nejrozšířenějším povoláním zde byl krejčí a obuvník. Obě zmíněná zaměstnání byla vykonávána z domova.²⁸

Velkou snahou obecního zastupitelstva bylo už od samého počátku vzdělávat obyvatele obce. I těsně před válkou se plánovalo rozšíření místní školy o další učebnu.²⁹ I politický život v obci byl hojně zastoupen. V posledních předválečných volbách do obecního zastupitelstva zvítězili národní socialisté s počtem 137 hlasů, agráři měli 95, sociální demokraté 69 a lidovci 59 hlasů. Nejmenší úspěch zaznamenala strana občanská s počtem 27 hlasů.³⁰ Ovšem prvotní vítězství národních socialistů překazilo sloučení agráří, lidovců a sociálních demokratů, kteří nakonec obsadili úřad svými lidmi a za starostu zvolili Františka Koláře, který si funkci, napříč podané stížnosti od národních demokratů, obhájil.³¹

²⁴ Soka Prostějov, fond AO Lipová, inv. č. 50, s. 1.

²⁵ Postupem času docházelo k rozšiřování obytných jednotek a s tím i čísel popisných. Koncem 19. století bylo obvyklé, že ke každému číslu patřily ještě dvě, i tři menší chaloupky, které byly pronajímány poddruhům. Pronájem se neplatil peněžitě, ale prací, tedy podruzi museli pracovat na poli svého „pána“ a v případě potřeby dokonce hlídali jeho děti. Něco podobného je patrné i ze sčítacích operátů 20. let 20. století, dokonce i ze vzpomínek osob vyplývá, že ještě v roce 1943 bydlelo v jednom domě více rodin v podnájmu a tito podnájemníci pomáhali na poli, v domácnosti, a i s dětmi Soka Prostějov, fond AO Lipová, inv. č. 50, s. 7-9.

Dostupné z: <https://digi.archives.cz/da/permalink?xid=D76BB0E8E8DF11E0BF56002622ABC2BF&scan=f39fc8d77199432abd5693ec134fd410> [cit. 26. 03 2023]; KEJÍK, J.: *Lipovské vzpomínky*.

²⁶ Jako časté nemoci jsou uváděny chřipky, spála, záškrt, plané neštovice, příušnice a svrab. Soka Prostějov, fond AO Lipová, inv. č. 50, s. 85.

²⁷ Tamtéž, s. 85. Poukázky na potraviny pro nezaměstnané posílal okresní úřad. Částka činila 10 korun a vyvolávala mezi nezaměstnanými boje a nepokoje. Tamtéž, s. 88.

²⁸ V roce 1935 byly v celé Říši zavedeny tzv. pracovní knížky. V oblasti protektorátu se začalo s jejich zaváděním podle zákona z 26. června 1941. Pro vydání pracovní knížky, která odkazovala k danému zaměstnavateli, bylo třeba mít podle vyhlášky určité osobní průkazy. Tyto knížky si museli nechat vyhotovit všichni od 14 let, včetně učňů a domácích dělníků. Kdo tak neučinil, nemohl být bez tohoto dokumentu od 1. prosince 1942 zaměstnán. Proto si nechala každá osoba právě v době dovršení věku 14 let vyhotovovat rodný a křestní list. *Obrazová příloha č. 2. Vládní nařízení č. 241/1941 Sb.* Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/9616/0/2/vladni-narizeni-c-241-1941-sb-kterym-se-zavadeji-pracovni-knizky> [cit. 08. 04. 2023]; DOLEŽAL, Z.: *Pracovní právo v protektorátu Čechy a Morava. Diplomová práce.* PF MUNI. Brno 201, s. 47-48.

²⁹ Plán byl vypracován, ale nakonec neuskutečněn kvůli nedostatku finančních prostředků. Soka Prostějov, fond AO Lipová, inv. č. 50, s. 85.

³⁰ Tamtéž, s. 86.

³¹ Tamtéž, s. 88.

V roce 1935 přišel nový učitel a správce školy Vincenc Havelka. Dne 28. října téhož roku se konaly, jako každý rok, oslavy výročí republiky. V Lipové byl pořádán každý rok k tomuto výročí lampionový průvod a pálení hranice. V roce 1935 však přibyla k oslavám jedna zajímavá věc, a to divadelní představení s názvem „*Kde domov můj*“, kterému předcházel ještě proslov nového učitele Havelky *O ceně svobody*.³² Dosvědčuje to tedy fakt, že se silícím nacismem v obci sílil i zájem o národní cítění.

K doplnění alespoň zběžné charakteristiky i vedlejší obce Bukové poslouží úvodní slovo Ladislava Krejčíře, který byl v roce 1977 pověřen sepsáním událostí z dob fašistické okupace tehdejšího Československa. „*V zimě roku 1938 napadlo u nás hodně sněhu. My, hoši z Bukové jsme chodili do školy do Protivanova. V té době Buková neměla ještě zavedenou elektřinu. Byla to chudá, horácká vesnička, která je položena mezi lesy. Jen několik občanů vlastnilo radia na baterii. Zprávy ze světa se k nám dostávaly kusé a se zpožděním. Když jsem potom 15. března 1939 při cestě ze školy začali potkávat německá nacistická vojska, nevěděli jsme, co se děje. Teprve za pár dnů jsem se dozvěděli, že naše vlast byla obsazena Němci. Nastalo období okupace.*“³³

³² Soka Prostějov, fond AO Lipová, inv. č. 50, s. 94.

³³ ZAO Olomouc, fond Bartoš Josef. 1976-1998, kart. 30, inv. č. 138, sl. A1. *Vzpomínky Ladislava Krejčíře z Bukové, pověřeného Svazem protifaš. Bojovníků v Prostějově sepsáním událostí z doby faš. okupace 1977*, s. 1.

2. Partyzánská skupina Jermak

Aby byly pochopeny všechny události, které v obci následovaly v průběhu druhé světové války, je třeba nastínit alespoň základní strukturu domácího odboje na Drahanské vrchovině a přiblížit fungování partyzánské skupiny Jermak.

„A přišla okupace, přišel 15. březen 1939. Ten den, jako v celé naší vlasti, sněžilo. Nad Prostějovem, na Držovském kopci, stáli již od ranních hodin naši okupanti, němečtí nacisté, aby vjeli do města. U radnice již stáli místní Němci, ordněři a čeští fašisté. V továrnách dělníci zastavili práci, zatínaly se pěsti, čekalo se, co bude. A přišlo to velmi brzy. První zatýkáni. (...)“³⁴ Takto popisuje první den okupace Otakar Kubíček, člen KSČ, který také zmapoval život spoluzakladatele partyzánského oddílu ‚Drahanská vysočina‘ Františka Šmída³⁵.

Ined po vyhlášení protektorátu začala po celém území vznikat malá odbojová střediska, která se skládala z řad občanů, kteří nesouhlasili s novým režimem. Postupně se tyto skupiny začaly lépe organizovat a doplňovat o další členy, mezi které často patřili i uprchlí sovětští zajatci. Od roku 1944 se na protektorátním území utváří několik významných partyzánských oddílů, povětšinou pod vedením ruských důstojníků z paravýsadků.

Výsadky na území protektorátu posílal jak Východ, tak Západ. Ze Západu přicházely zvláště ty zpravodajské, které byly nástrojem podpory zahraniční politiky Edvarda Beneše. Mezi ty známější patří skupina *Embassy* nebo *Tungsten*. Oba oddíly seskočily v prosinci 1944 v okolí Brna.³⁶ Častější a úspěšnější, alespoň v oblasti Moravy, byly výsadky posílané z Východu, které kromě činnosti zpravodajské prováděly i diverzní a bojovou pomoc Sovětské armádě.³⁷

Vysazená posádka se musela v prvotní řadě co nejrychleji napojit na domácí odboj. I když se vždy snažila o co největší utajení, letadel a padáků si často někdo všiml. Poté záviselo na tom, zda daný člověk věc nahlásí či ne. Spolu s posádkou docházelo i ke shozu materiálu, který se ale ne vždy podařilo celý přenést spolu s sebou do partyzánského úkrytu. O úspěchu seskoku pak rozhodovaly i další faktory jako povětrnostní podmínky, terén nebo blízkost německých jednotek. Při dopadu často docházelo i ke zraněním.

Koncem srpna roku 1944 naplánovala operační skupina partyzánského štábu 1. ukrajinského frontu výsadek na území Moravy, vysazeny měly být celkem dvě jednotky.³⁸

³⁴ Soka Prostějov, fond KSČ – okresní výbor Prostějov, kart. 283, inv. č. 129. *Text Otakara Kubíčka o Františku Šmídovi, zakladateli partyzánské skupiny Drahanská vysočina*, s. 5.

³⁵ Jedná se o zcela jinou osobu, než byl stejnojmenný konfident brněnského gestapa František Šmíd.

³⁶ KOPEČNÝ, P.: *Padáky nad Drahanskou vrchovinou*. Blansko 1980, s. 15.

³⁷ Tamtéž, s. 6.

³⁸ LÓN, Fr. – BAĐUROVÁ, M.: *Javoříčko varuje*. Olomouc 1985, s. 13.

První byla směřována na západ a druhá na východ, kolem nich se poté měly soustředit skupiny další a odbojáři. První část leteckého výsadku byla vysazena na Slovensku u Sklabině a pod vedením poručíka Jána Ušiaka se postupně přesunovala do Beskyd pod krycím názvem ‚Jan Žižka‘, ze skupiny později vznikla *První československá partyzánská brigáda Jana Žižky*.³⁹

Druhá skupina pod krycím názvem *Jermak* měla za cíl území Českomoravské a Dražanské vrchoviny. Tato oblast byla zvolena kvůli vhodným podmínkám a hustě zalesněnému povrchu. Navíc se nacházela v okolí průmyslových center.⁴⁰ Oddíl, složený z 22 členů se snažil už v srpnu přejít frontovou linii z Polska na západní Moravu. Skupina však byla prozrazena a tento pokus skončil neúspěchem. K druhému pokusu téhož výsadku došlo znovu 30. září 1944. Počet členů byl zúžen na 15, včetně dvou radistek a jedné zdravotnice. Přistání proběhlo v rakoveckém údolí u Vyškova.⁴¹ Velitelem výsadku byl určen M. Dmitrijev, komisařem Leonid Železnak a náčelníkem štábu M. Petrovskij.⁴² Po *zdárném* seskoku se skupina ocitla v rozsáhlém vojenském prostoru, sloužícímu k výcviku ozbrojených sil.⁴³ Tím byl tedy přesun dál komplikován. Německé složky brzy začaly po výsadku v této oblasti pátrat, ale díky nepříznivému počasí se Sovětům dařilo skrývat. Bližší informace k seskoku poskytuje dálnopis, podle kterého se měla jedna z parašutistek při doskoku zranit.⁴⁴ Sověti byli oblečeni do německých uniforem a po přistání část shozeného materiálu zahrabali.⁴⁵

Ven z této oblasti se dostali až díky dvěma dělníkům, kteří měli kvůli výkonu své práce do tohoto výcvikového střediska přístup. Výsadek poté zamířil na své původní místo určení, a to na sever k obcím Přemyslovice a Hluchov.⁴⁶

³⁹ ŽAMPACH, V.: *Z historie partyzánského oddílu Jermak*. Ivančice 1980, s. 2.

⁴⁰ KOPEČNÝ, P.: *Padáky nad Dražanskou vrchovinou*. Blansko 1980, s. 6.

⁴¹ ŽAMPACH, V.: *Z historie partyzánského oddílu Jermak*, s. 3.

⁴² BARTOŠ, J.: *Javoříčko pravda a legendy*. Olomouc 2010. s. 13. Více k těmto osobnostem v knize *Partyzánské portréty*. ŽAMPACH, V.: *Partyzánské portréty*. Brno 1980.

⁴³ ŽAMPACH, V.: *Z historie partyzánského oddílu Jermak*, s. 5.

⁴⁴ Jednalo se nejspíše o zdravotnici Naďu. Publikace 40. výročí seskoku hovoří dokonce o dvou zraněných ženách. ŽAMPACH, V.: 40. výročí seskoku sovětské výsadkové skupiny *Jermak*. Vyškov 1984. V obou zmíněných publikacích se hovoří o Naděždě jako o zdravotnici a jakožto taková je vedena i v ostatní literatuře. Výjimku tvoří J. Kejík, který píše „Skupina má již vlastní telegrafistku Naďu Ivanovnu.“ Zároveň o dalších dvou ženách mlčí, je tedy možné, že pokud čerpal ze vzpomínek, dostal se k nepřesným informacím, anebo žena vykonávala pro skupinu obě zmíněné činnosti. KEJÍK, J.: *Lipovské vzpomínky*, s. 4.

⁴⁵ Dálnopis je k dispozici v přílohách (č. 1) knihy *Padáky nad Dražanskou vrchovinou*. KOPEČNÝ, P.: *Padáky nad Dražanskou vrchovinou*. Blansko 1980, s. 44. Převleky za německé vojáky praktikovali častěji. Popisuje to ve své vzpomínce i paní Jarmila Koutná. Jarmila Koutná. *Paměť národa*. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/koutna-jarmila-1931?clipId=61167#recording> [cit. 2. 03. 2023].

⁴⁶ BARTOŠ, J.: *Javoříčko pravda a legendy*. Olomouc 2010, s. 13.

2.1 Partyzánský oddíl Dražanská vysočina a osobnost Františka Šmída

Skupina Jermak získala své pojmenování po kozáckém bojovníku Timofejeviči Jermakovi, který v 16. století bojoval proti Tatarům a jemuž se podařilo jejich kmeny porazit a podmanit.⁴⁷ Oddíl byl velmi dobře vybaven výstrojí i výzbrojí – municí, zbraněmi, potravinami a dvěma radiostanicemi. Až osmého října roku 1944 se výsadku podařilo překonat vojenský nacistický prostor. Sovětská skupina věděla o ilegální činnosti dalších odbojových oddílů kolem Konicka, s nimiž se snažila navázat úzký kontakt za účelem získání území k plánovaným bojovým akcím. Pavel Volkov,⁴⁸ lékař a spolupracovník Františka Šmída, velel v tomto místě oddílu, složenému zvláště ze sovětských uprchlíků a českých komunistů, kterému se podařilo vybudovat síť lesních úkrytů v oblasti Malého Hradiska.

František Šmíd, oficiálním povoláním krejčí, získal své vzdělání na Leninské škole.⁴⁹ Působil v Praze v komunistické straně, poté co byla zakázána, pokračoval dál v ilegalitě. Šmídův kolega Kejval popisuje jejich činnost následovně: „*Rozšiřovali jsme Rudé právo, které nosil soudruh Šmíd, psal jsem různá hesla na ploty, vyvěsili jsme transparenty s hesly na dráty el. vedení, sbírali finanční prostředky na zatčené, soudruh Šmíd potom odjel domů a více jsem ho neviděl, vím, že odešel na Dražanskou vysočinu, kde organizoval partyzány.*“⁵⁰ Šmíd se po čase skutečně vydal do oblasti svého rodiště – Malého Hradiska.

Už v roce 1942 se spojil s prof. Jindřichem Sitem, pražským učitelem, který byl později jeho důležitou spojkou. Šmíd věděl o tom, že Dražanskou vrchovinou procházeli sovětské uprchlíci ze zajateckých táborů a že je místní obyvatelé podporovali a poskytovali jim všechno potřebné na cestu zpět přes Slovensko.⁵¹ Sitta se tedy v Praze domluvil s blíže nespecifikovanou ilegální skupinou o vytvoření partyzánského oddílu v oblasti kolem Malého Hradiska, a byla mu přislíbena pomoc s organizací i vybavením. Skupina měla být zároveň také podpůrným prvkem případně operujícím paradesantům na území bývalé Československé republiky, jako byli například právě zmiňovaní příslušníci Jermaku.⁵²

Koncem roku 1942 se Šmíd vypravil na Dražanskou vrchovinu organizovat bývalé sovětské zajatce do partyzánského oddílu. Díky svému studiu uměl dobře rusky, a navíc měl v okolí

⁴⁷ STENIN, A. A.: *Jermak na Moravě*. Praha 1983, s. 13. K této monografii se ale Bartoš v poznámce č. 1 vyjadřuje ne příliš kladně, kvůli nepřesnostem a polobeletistickému zpracování. BARTOŠ, J.: *Javoříčko pravda a legendy*. Olomouc 2010, s. 54. Tato informace je dohledatelná i v dalších publikacích. Např. ŽAMPACH, V.: *Z historie partyzánského oddílu Jermak*. Ivančice 1980; LÓN, Fr. – BAĐUROVÁ, M.: *Javoříčko varuje*. Olomouc 1985, s. 13.

⁴⁸ Padl 28. dubna 1945 v boji s německou autokolonou ve Vícově. Soka Prostějov, fond KSČ, kart. 283, inv. č. 129. *Text Otakara Kubíčka*, s. 18.

⁴⁹ Tamtéž, s. 5.

⁵⁰ Tamtéž, s. 7.

⁵¹ Tamtéž, s. 7.

⁵² Tamtéž, s. 11.

spoustu známých členů komunistické strany. Postupně začal seskupovat lidi z Hradiska, později i z okolních vesnic, kde dělal náborů a přednášky, ve kterých občanům vysvětloval, jak uprchlíkům pomáhat, jak s nimi komunikovat, popřípadě s kým se spojit. Tímto se utvářely menší odbojové oddíly.⁵³

Z přepisu dopisu Leonida Glucharova, jednoho z prvních pozdějších partyzánů na Malém Hradisku, víme, jak přesně došlo k seznámení se Pavla Volkova s Františkem Šmídem. Glucharov zde popisuje svůj útěk z tábora, setkání s prchajícím Volkovem u Mostu a poté společnou cestu přes Žďár, Bukovou až do Malého Hradiska. „*Zaklepali jsme a otevřela nám žena a pozvala nás dále. Žila tam nevelká rodina. Usadili nás za stůl a hospodář se začal vyptávat. Pozorně nás vyslechl a prosil zůstat, že nás obeznámí se svým přítelem.*“⁵⁴ Zde zmiňovaný hospodář byl František Šmíd, který nově příchozí seznámil se svým přítelem Vojtěchem Dokoupilem, u kterého Sověti přenocovali.

Šmíd jim vysvětlil svůj záměr o odbojové skupině a přesvědčil je, aby mu pomohli jakožto zkušení straníci s vojenským výcvikem. Takto tedy vznikla trojice mužů – zakladatelů partyzánského oddílu, který na konci roku 1943 čítal kolem 70 bojovníků.⁵⁵

Postupně na sebe partyzánské oddíly, kvůli častějším záškodnickým akcím a návštěvám obyvatel i za denního světla, poutaly více nežádoucí pozornosti, jež byla způsobena mimo jiné také propojením s paradesanty ze skupiny Jermak koncem roku 1944. Dalším problémem byl alkoholismus, zvláště u výše postavených partyzánů. Profesor Bartoš pak upozorňuje i na fakt, že skupiny často přebíraly zajatce, které moc neprověřovaly a mohli tak tímto způsobem do oddílu proniknout nespolehliví a jinak nebezpeční členové.⁵⁶

I nacistický bezpečnostní aparát posílil koncem roku 1944 své řady. Vznikají operační oddíly ozbrojené Einsatzkommando, oddíly stíhací pořádkové policie Jagdkommando a oddíly ke zvláštnímu použití bezpečnostní policie ZbV. Tyto posledně zmíněné německé operační oddíly byly původně určené pro východní Moravu, ale kvůli akcím Jermaku se složky přesunuly na území Dražanské vrchoviny.⁵⁷

Jelikož byl celý Jermak organizován do několika malých skupin, tak bylo pro státní policii o to složitější odbojovou činnost rozvrátit, či vyloženě rozbít. Odbojáři používali několik základů, mezi ty nejdůležitější patřil dům Aloise Šmatly, kominíka ve Žďárné. K jednomu

⁵³ *Text Otakara Kubička*, s. 7-8.

⁵⁴ Citace z dopisu z února 1973. Soka Prostějov, fond KSC, kart. 283, inv. č. 129. *Text Otakara Kubička*, s. 8.

⁵⁵ *Tamtéž*, s. 9.

⁵⁶ *Tamtéž*, s. 17.

⁵⁷ *Tamtéž*, s. 17.

z větších zásahů došlo právě u Šmatlů, a to v prosinci roku 1944, proto se později skupina zcela přesunula na Českomoravskou vrchovinu do míst Horní Čepí – Prosetín.⁵⁸

V průběhu roku 1944 došlo tedy ze strany německého aparátu k postupné protipartyzánské ofenzívě. Jsou častější hlídky v lesích, kupí se hlášení z četnických stanic, ale díky rychlým přesunům partyzánů, Němci nacházeli jen prázdné bunkry a nedokázali odboj plně potlačit. Po lesích se věšely cedule s nápisem „*Achtung – partyzán – bande!*“⁵⁹

Jedno z nejdůležitějších míst odboje – vesnici Žďárnou, přepadlo sedmého prosince 1944 gestapo. Akce byla součástí první (celkem ze tří) zimní protipartyzánské ofenzívy ze strany Německa. U Šmatlů mělo dojít k vůbec prvnímu setkání vedení Jermaku s oddílem první úderné roty. Dojednávat se měly společné akce těchto dvou skupin. Díky konfidentům však byla schůzka odhalena, partyzáni nebyli včas varováni, a tak došlo k přestřelce. Na následky zranění zemřeli mimo jiné i velitelé dvou skupin Mitin a Petr Bachmutskij.⁶⁰ 21. prosince 1944 je navíc u Runářova postřelen český partyzán Milan Valach, který u sebe měl ruční granát, zápisník s dalšími akcemi a pistolí s náboji. Při výslechu tedy nemohl zapírat a díky dalším informacím došlo i k dalšímu zatýkání přibližně 50 osob.⁶¹

Po této události se skupina přesunula z Boskovicka do Horního Čepí. K úplnému přesunu došlo až druhého ledna 1945, kdy byli partyzáni převezeni Havelkou z Protivanova.

V lednu roku 1945 si v Letovicích vytvořilo svou základnu ZbV Kommando 28, známé též jako Kukovo komando. „*Partyzány od Lipové, kteří se scházeli v lipoveckém údolí, všechny prozradili, ale většina se po válce vrátila zpět.*“⁶² Po zřízení zmíněné stanice došlo k značnému ztížení podmínek odboje. Docházelo k častějším zásahům a také větším zatýkacím akcím. V tomto čase došlo i k přepadení na Kabeláři. Dalším protipartyzánským střediskem se stala oblast Lomnice – Tišnov – Černá Hora. Potírání odboje se různilo. Probíhalo zatýkání, docházelo třeba jen k provokacím, anebo přímým zásahům za pomoci konfidentů.⁶³

Na území Boskovicka zůstal ale nadále oddíl vedený Fursenkem a Pavlem Volkovem, který se tak ocitl bez spojení se zbytkem skupiny Jermak.⁶⁴ Fursenko započal svou činnost soustředit zvláště na záškodnické akce a přepadávání četnických stanic. Odezvou bylo postupné zatýkání

⁵⁸ ŽAMPACH, V.: *40. výročí seskoku sovětské výsadkové skupiny Jermak*. Vyškov 1984, s. 4.

⁵⁹ Soka Prostějov, fond KSČ, kart. 283, inv. č. 129. *Text Otakara Kubička*, s. 18.

⁶⁰ KOPEČNÝ, P.: *Padáky nad Dražanskou vrchovinou*. Blansko 1980, s. 14.; KOPEČNÝ, P.: *K problematice pronikání partyzánských oddílů Jermak a dr. M. Tyrš na Blanensko a Boskovičko v roce 1944*. Regionální sborník okresu Blansko 1984. Blansko 1984, s. 9-18. Kopie dostupná ve fondu Josefa Bartoše. ZAO Olomouc, fond Bartoš Josef. 1980-1997, kart. 30, inv. č. 137.

⁶¹ Soka Prostějov, fond KSČ, kart. 283, inv. č. 129. *Text Otakara Kubička*, s. 18.

⁶² Kolektiv autorů: *Blanensko 1945. Vzpomínání na poslední roky války*. Blansko 2016, s. 11.

⁶³ KOPEČNÝ, P.: *Padáky nad Dražanskou vrchovinou*. Blansko 1980, s. 27.

⁶⁴ Tamtéž, s. 14.

obyvatel z okolních obcí. Jako poslední můžeme jmenovat obec Jednov, kde gestapo úřadovalo 18. ledna 1945.⁶⁵

Práce sleduje především část oddílu vedenou Pavlem Volkovem a jeho zástupcem Evženem Porošinem, který oddílů velel po Volkovově smrti a po kterém se také oddíl na konci války jmenoval, a jehož název se i zachoval.

2.2 Jermak pod vedením Volkova

Skupina parašutistů vysazených v září roku 1944 se tedy během října⁶⁶ dostala do oblasti Konicka. Zde došlo k propojení s výše zmiňovaným oddílem Františka Šmída, který byl v té době už reorganizován a rozdělen do tří rot. V čele první roty pro oblast Prostějovska byl Pavel Volkov, druhá rota pro oblast Lipové a Boskovic byla pod vedením Grigorih Semjonoviče Litviška a třetí rota působila v oblasti Žďárné, Boskovic a Seče pod vedením Maxima.⁶⁷ Rozdělení však nebylo striktní. Samotná místa působení se dosti prolínala, a to stejné platí i u osob.

Když se skupina Jermak dostala do oblasti Přemyslovic, narazila na Františka Škrabala, který byl zapojen do odboje a také řádně poučen, proto Sovětům zajistil ubytování a spojení s veliteli menších oddílů. K propojení se skupinou Šmída – Volkova došlo až v listopadu 1944.⁶⁸ V této době už Jermaku velel Pavel Volkov, protože Šmíd byl v noci z 21. na 22. října 1944 zrazen konfidenty gestapa, kteří se vydávali za partyzány. Ještě ten den byl převezen do Kounicových kolejí, kde při výsleších 25. října 1944 zemřel. Spolu s ním byli zatčeni i pomocníci partyzánů, kteří zrovna do bunkru nesli jídlo, a to sovětský partyzán Pavel a čeští pomocníci – Alois a Jan Křupkovi a Josef Král, ti se ale po výslechu dostali do KT Flossenbürgu.⁶⁹

Než byla Šmídova partyzánská skupina napojena na Jermak, účastnila se samostatně drobných akcí, jako „(...) *přepadání četnických stanic, přepady německých vojáků za účelem získání zbraní, oddíl také vysílal ruské uprchlé zajatce na východ, kde se pokoušeli přejít*

⁶⁵ KOPEČNÝ, P.: *Padáky nad Drahanskou vrchovinou*, s. 14.

⁶⁶ Kopečný udává jako datum 18. říjen 1944, kdy došlo k začlenění místního odboje do skupiny Jermak, předání map a seznámení se s okolním prostředím. KOPEČNÝ, P.: *Padáky nad Drahanskou vrchovinou*, s. 12. Josef Bartoš dodává k tomuto datu i navázání spolupráce s Viktorem Petrovičem Kružilinem.; BARTOŠ, J.: *Javoříčko pravda a legendy*. Olomouc 2010, s. 13.

⁶⁷ Soka Prostějov, fond OV KSČ Prostějov, kart. 283, inv. č. 129. *Text Otakara Kubička*, s. 9.

⁶⁸ Tamtéž, s. 12-13.

⁶⁹ Tamtéž, s. 14. Více k zatčení Šmída ve vzpomínce Aloise Křupky, který zmiňuje také udavače Třísku a Vlasovce, kteří se vydávali za partyzány. Soka Prostějov, fond OV KSČ Prostějov, kart. 293, inv. č. 185. *Alois Křupka. Začátky KSČ v Malém Hradisku a domácí odboj*, s. 775-776.

frontu.⁷⁰ Po sloučení skupin *Drahanská vrchovina* a *Jermak* byla nutná opětovná strukturalizace, vedení každé skupiny bylo doplněno o zkušenější osoby z výsadku. Jermakovci se pohybovali různě po obcích na celé vrchovině, jak je zřejmé ze vzpomínek pamětníků, kteří ač jsou z různých míst, udávají stejná jména partyzánů. Ve Výšovicích u Svobody si Jermak vytvořil velký podzemní kryt, který byl využit jako velitelství Volkova.⁷¹

Po již zmiňovaných událostech na přelomu let 1944–1945 se Volkov soustředoval hlavně na případy kolon a získání nových zbraní. Poslední taková akce proběhla 28. dubna 1945 ve Vícově a velitel Volkov zde byl postřelen a na následky zranění ještě na místě zemřel.⁷² Paní Jarmila Koutná také ve svém vzpomínání popisuje tuto událost. Podle její výpovědi se partyzáni dozvěděli, že má Vícovem projíždět kolona německých vojáků, jenže nevěděli, z jaké strany pojede, protože na místě byla křižovatka na tři různé strany. Kapit. Volkov se rozhodl obsadit domy horní části vesnice. Když došlo k přestřelce a Pavel Volkov byl zraněn, podařilo se jednomu německému vojákovu prchnout. Dostal se do Prostějova a velitelství na to místo okamžitě poslalo oddíl k odvetné akci. Byly pozatýkány rodiny z předních domů, paní Koutná později dodává, že šlo hlavně o muže. Zatčené odvezli SS-mani na vrch Suchý. Nikdo nevěděl, co se s nimi dál stalo, ale žádný z nich se už nevrátil. Po válce, při opravě školy, která stála nedaleko místa, kde byli všichni popraveni, se pod stupínkem našel list, kde jeden z odvezených popisoval, že jsou zavřeni ve škole a vyvádí je postupně ven na popravu. Takto zaplatilo svým životem nejméně deset osob.⁷³

Problém s ukrýváním a podporováním partyzánů netkvěl jen v samotné ilegalitě, ale zvláště v chování jedinců. Mezi partyzány byli hlavně mladí chlapi, kteří si ale už prošli předešlými akcemi, ty je sice zocelily, ale také utvořily jejich osobnost a oni tak nabrali na větším sebevědomí. Zvláštní podmínky, kterým se museli přizpůsobit, žít každý den ve strachu a nepohodlí, to vše působilo na prohloubení dobrých, ale zároveň také zejména těch špatných vlastností.⁷⁴

V Javoříčku se partyzáni ukazovali ve vesnici i v denních hodinách, často veřejně vystupovali v hospodách a skoro každý tak měl ponětí o tom, kdo a kdy je ukrývá. V tomto případě pak bylo velmi jednoduché, aby se o ilegální činnosti dozvěděly i německé policejní složky. Chování k místním obyvatelům také nebylo vždy vděčné. Bartoš mluví dokonce o

⁷⁰ Soka Prostějov, fond OV KSČ Prostějov, kart. 295, inv. č. 202. *A léta běží...*, s. 3.

⁷¹ *Obrazová příloha č. 3.*

⁷² Soka Prostějov, fond OV KSČ Prostějov, kart. 283, inv. č. 129. *Text Otakara Kubička*, s. 19.

⁷³ Jarmila Koutná. Paměť národa. <https://www.pametnaroda.cz/cs/koutna-jarmila-1931?clipId=61167#recording> [cit. 05. 03. 2023]. Více k tomuto tématu v diplomové práci. DOLEŽELOVÁ, M.: *Tragédie ve farnosti Vícova konci II. světové války*. Diplomová bakalářská práce. Teologická fakulta UP. Olomouc 2017.

⁷⁴ BARTOŠ, J.: *Javoříčko pravda a legendy*. 2010 Olomouc, s. 20.

hromadném výprasku mužů a žen pro výstrahu. V jejich chování hrál svou roli i alkoholismus. Jeden z nejhorších zaznamenaných případů chování opilých partyzánů, byla vražda Němky a jejích dvou malých dětí, která partyzány ukrývala, a následné vypálení celé hájovny za účelem zahlazení zločinu.⁷⁵ V mnou studované obci Lipová se nedochovaly žádné záznamy o podobném brutálním činu, a to i přesto že se v jejím okolí pohybovaly stejné osoby, odpovědné za výše zmíněnou nešťastnou událost.⁷⁶

2.3 Počátky odboje v Lipové

Když prchali vězni ze sovětských zajateckých táborů, vybírali si taková místa, která jim pomohla se co nejlépe skrýt. Vesnice na Dražanské vrchovině jsou obklopeny hustými lesy, takže tyto podmínky splňovaly. Už v zimě roku 1943 bylo v Lipové několik rodin, které se těchto uprchlíků ujímaly a nabízely jim úkryt a stravu. V Lipové bylo jedno z nejrozšířenějších povolání krejčí, tudíž bylo snadné pomoci uprchlíkům a později i partyzánům s novým ošacením.

„Viděli jste již někdy Rusa? Šeptem nám jednoho říjnového rána 1943 sdělovala švagrová Milka Koudelková. ‚Přijďte se večer podívat.‘ (...) Tak jsme se seznámili s Grišou Fominem, seržantem RA. (...) To již bylo v Lipové šest chlapců a další stále přibývali.“⁷⁷ Pavel Volkov spolu s několika dalšími přebýval v této době u Bohumila Bartáka, který byl později určen za velitele milice.

Jak asi mohlo vypadat první seznámení se s ruským uprchlíkem popisuje ve své vzpomínce paní Koudelková. K setkání došlo večer na svátek svatého Mikuláše roku 1943, když byla zrovna sama doma. *„Najednou slyším slaboučké zaklepání. (...) U dveří stojí neznámý člověk. Ptám se, co si přeje a zvu ho dál. ‚Já ruský‘ – odpovídá. (...) Otvírám tedy rychle dveře a jdeme do světnice. Ve světle teprve vidím, kdo vlastně přichází. Ještě chlapec, v ošumnělém kabátku bez svrchníku, celý prokřehlý, roztrhané kalhoty, nízké, sešlapané boty, naboso – zarostlý a úplně vyčerpaný.“⁷⁸ Jelikož se jedná o vzpomínku sepsanou po dvaceti letech, nelze předpokládat, že rozhovor vypadal přesně takto a žena bez váhání cizince pustila dovnitř. Jisté ale je, že se spolu s manželem rozhodli o cizince postarat. Poskytli mu úkryt, stravu a oblečení, a to i přesto že rusky neuměli, tudíž byl problém s dorozuměním.*

⁷⁵ BARTOŠ, J.: *Javoříčko pravda a legendy*. 2010 Olomouc, s. 23.

⁷⁶ Přirovnat by se dala snad jen vražda správce Saukla, jehož osoba bude více rozvinuta v dalších kapitolách, za pravděpodobnou spolupráci s gestapem.

⁷⁷ KEJÍK, J.: *Lipovské vzpomínky na boj za svobodu*. 1965 Blansko, s. 14.

⁷⁸ Tamtéž, s. 8-9.

Rodina ale dobře věděla, na koho se obrátit, což dokládá následující citace. „*Věřili jsme, že válka brzy skončí a že ruským chlapcům musíme pomoci. Věděli jsme, že ve chlévě u Stanislava Kováře se ukrywají Michal a Simeon – další dva Rusové, které ke Staninovi přivedl kominičský mistr Alois Šmatla ze Žďárné a seznámili jsme je navzájem.*“⁷⁹ Což osvětluje i důvod, proč paní Koudelková Rusa přijala, a také dokládá vzájemnou spolupráci napříč vesnicemi. Alois Šmatla byl později, po přepadení jeho domu gestapem, spolu se synem transportován do Flossenbürgu, kde oba zahynuli.⁸⁰

Jak rostl počet uprchlíků, postupně se zásahem zmiňovaného Františka Šmída, vzniklo jádro odboje. Po sovětských uprchlících se začali objevovat i samotní partyzáni z výsadek. „*Muselo se zatemňovat, my jsme bydleli na konci vesnice (...) jednoho večera zaklepali na okno ruští partyzáni a tatínek uměl německy, rusky. Potřebovali schovat, tak je tatínek zavedl do kůlny. Věděli jsme to všichni. Byli schovaní na půdě a různě, byli tři.*“⁸¹ Stejně vzpomíná i bratr Josef, který byl o šest let starší než sestra Marie. „*Vůbec jsem nevěděl, že rodiče měli spojení s ruskými partyzány, až jednou. Vracím se k večeru z pole a v kůlně jsem uviděl tři neznámé muže. Přátelsky se na mne usmívali, asi mne od vidění znali.*“⁸² Je zajímavé, že 21letý chlapec o partyzánech nevěděl, zatímco jeho mladší sestra ústně popisuje i jejich příchod. Nabízí se možnost, že se o tom později s rodiči bavila nebo se zajímala o to, jak se k nim vlastně dostali, ale pro rodiče by bylo nebezpečné 14letému dítěti svěřovat další informace, které vědět nepotřebovalo. Navíc po válce se už Marie s rodiči nikdy nesetkala, proto je pravděpodobnější, že u této události byla sama přítomna. I z dalšího vyprávění je jasné, že byla Marie zvědavým dítětem. Věděla, že je skrývají, ale také dělala, že o ničem neví. Zda se jednalo přímo o Pavla Volkova, či Leonida Glucharova nemůžeme přímo potvrdit. Františka Šmída ale můžeme vyloučit, neboť podle paní Marie u nich tito tři muži pobývali od zimy roku 1943 až do konce léta 1944. Šmíd ale v této době vytvářel ilegální skupinu, takže nemohl zůstat tak dlouho na jednom místě. Když do Lipové dorazil Jermak, pohyboval se počet Rusů v obci kolem třiceti, proto se začalo s budováním krytu.⁸³

Koncem léta 1944 už měli vybudovaný bunkr v lesích, zvaný na Kabeláři, kam se přesunuli. I poté však k Švecům partyzáni dál chodili. „*Tak si v lese udělali bunkry, vykopali*

⁷⁹ KEJÍK, J.: *Lipovské vzpomínky*, s. 8-9.

⁸⁰ Zemřeli zastřelením 1. března 1945. WWII German Documents Among War Crimes Records. Flossenbürg Concentration Camp. *Daily lists of inmates at Flossenbürg Concentration Camp*, s. 335.

⁸¹ Marie Henzlová. Paměť národa. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/henzlova-marie-20210228-0> [cit. 26. 02. 2023].

⁸² KEJÍK, J.: *Lipovské vzpomínky*, s. 23.

⁸³ Tamtéž, s. 4.

si hlubokou jámu a vystlali to jehličím a čím se dalo, a tam pobývali. “⁸⁴ „Byl to bunkr ve velikosti 5 x 4 m, 6 postelí nad sebou, měli tam deky a teplé kabáty. Byl to skluz dolů a po metru délky další skluz dolů. Byl to bunkr, z kterého měli nouzový východ směrem z kopce dolů. “⁸⁵

⁸⁴ Vlastislava Vrbová. Paměť národa. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/vrbova-vlastislava-1926> [cit. 26. 02. 2023].

⁸⁵ ZAO Olomouc, fond Bartoš Josef. 1976-1998, kart. 30, inv. č. 138, sl. A1. *Vzpomínky Ladislava Krejčíře z Bukové, pověřeného Svazem protifaš. Bojovníků v Prostějově sepsáním událostí z doby faš. okupace 1977*, s.11.

3. Odboj v obci Lipová

Sovětští zajatci a ostatní partyzáni nemohli v lese žít a existovat bez pomoci obyvatel z okolních obcí. Následující kapitoly se tedy budou věnovat osudům a vzpomínkám lidí zapojených do odboje. Práce bude sledovat jejich kroky stejně tak, jak oni sami prožívali dny konce roku 1944 a měsíce roku 1945. Následující pamětníci měli to štěstí, pokud tomu tak můžeme říkat, že tyto události přežili.

Většinou jsou známa jména lidí, kteří byli předáky nějaké skupiny či organizace. Kteří byli vidět a hodně se zapojovali. O těch ale tato práce nebude. Odbojové akce a odboj samotný v protektorátu doutnal a mohl být živen právě díky nesčetnému množství obyčejných lidí, jejichž jména už jsou dávno zapomenuta, ba třeba ani nikdy nebyla nikde vzpomenu. *„Odboj bylo spojení těch, co se programově rozhodli podnikat určité akce, a těch, kdo jim pomáhali. Jejich jména nikdo nikdy neseptíše... Každý rolník, kterému se na poli ztratily brambory, a který pak na to místo přinesl navečer bandasku s mlékem a pecen chleba, byl v odboji.“*⁸⁶ Někteří z těchto ‚rolníků‘ získali později alespoň nějaké uznání od komunistů, kteří si po válce dělali soupisy do kronik. Z oblasti zájmu například soupis *„občanů z Prostějovska, kteří byli popraveni, umučeni nebo padli jako partyzáni“*⁸⁷, ti, kteří však nebyli za války ve straně, zůstávají zapomenuti. Tato práce má za úkol tato jména opět připomenout, převyprávět a prožít jejich příběh znovu.

Ze sesbíraných vzpomínek je víc než patrné, že působiště partyzánů se opravdu rozprostíralo po takřka celé Dražanské vrchovině. I proto studie pracuje i s těmito prameny, neboť ačkoliv nepochází přímo ze sledované obce, často jsou z nedalekých míst kolem a pojednávají o stejných partyzánech. Pomáhají tak dokreslovat obraz doby a utvářet celistvost studie.

Předložená kapitola má za úkol obeznámit, jak probíhala podpora ze strany obyvatel, a nastínit fakta, která upoutala pozornost gestapa. Postupně tedy z obecné historie přejdeme na případovou. Pro lepší přehlednost je na konci kapitoly přiložena tabulka osob, kterých se bude následující sonda týkat.

3.1. Zapojení obyvatel a způsob pomoci

Ze sovětských zajatců, prchajících z německých táborů u Jevíčka, Moravské Třebové, či v Jeseníkách,⁸⁸ se tedy vytvořila partyzánská skupina, doplněná o členy Jermaku. Po vybudování bunkrů v lesích už nepotřebovali pomoc s úkrytem, ale i tak probíhala nemalá

⁸⁶ JAKŠIŠOVÁ, D.: *Konec času jistoty*. České Budějovice 2018, s. 36.

⁸⁷ Soka Prostějov, fond OV KSČ Prostějov, kart. 283, inv. č. 129. *Soupis občanů z Prostějovska*.

⁸⁸ Soka Prostějov, fond OV KSČ Prostějov, kart. 295, inv. č. 202. *A léta běží...*, s. 2.

vzájemná spolupráce. Většina zapojených obyvatel k pomoci přišla „(...) *jak slepi k houslím*“. Jak říká i paní Koutná, která bydlela za války v Dubanech⁸⁹ a jejíž strýc Alois zapojil Jarmiliny rodiče do pomoci. Vzpomínky paní Koutné jsou důležité hlavně pro náhled do situace očima náctiletého dítěte.

Klíčovou osobou pro odboj byl vždy hajný, jelikož člověk vykonávající toto povolání nejčastěji narazil na prchající zajatce. Starší strýc paní Jarmily – František Janský⁹⁰ pracoval v lese v Seči. Současně s ním zde sloužil jako nadlesní Němec Saukl. Naproti lesovny stála hájovna, kde bydlel pro změnu český hajný Urbánek, ten se snažil najít občany, kteří by byli ochotni uprchlíkům pomoci. K tomu se přihlásil zmiňovaný strýc František Janský, a později i jeho mladší bratr Alois.⁹¹

Do odboje byly zapojovány i děti, které ale měly pouze omezené povědomí o celé problematice. Paní Jarmila z počátku vůbec netušila, že babička v Seči ukrývá ruské běžence, a to i přesto že k ní jezdili na poutě. První setkání proběhlo, když pomáhala mamince připravovat sváteční oběd a strýc Alois se opozdil, když přišel, spěšně vzal celou mísu salátu a utekl s ní se slovy „(...) *že si to vezme do včelína, že musí hlídat včely*.“⁹² Nedlouho po této návštěvě se zapojili i její rodičové. Jak mohlo vypadat takové seznámení dětí s partyzány popisuje následující citace: „(...) *to jsou páni. To je strejda Pavel, a to je strejda Evža*“.⁹³ Následovalo poučení, že se o tom nemá nikde zmiňovat, a dál se o tom s rodiči nebavila.

Používání dospívajících dětí jako spojek, zejména k rychlým předávkám jídla, potvrzuje i paní Marie Henzlová, rozená Švecová, která ve svých 14 a půl letech nosila z domu jídlo do bunkru také proto, že les sama moc dobře znala a dokázala se v něm snadno orientovat. Paní Marie se ale podle vyprávění s partyzány nijak víc nebavila, ani s nimi netrávila tolik času jako Jarmila. Vždy jen přinesla, co měla a zase šla.⁹⁴

⁸⁹ Její babička bydlela v Seči, spolu se svými syny (bratry od matky) přechovávali partyzány, do odboje poté zapojili i rodiče paní Jarmily. V Dubanech ukrývali Pavla Volkova, Evžena Porošina a další ze skupiny Jermak. Jarmila Koutná. Paměť národa

⁹⁰ VUA Praha, fond Partyzánské jednotky, kart. 7, sign 38. Jermak Porošin. *Dotazník o partyzánské činnosti*, fol. 586.

⁹¹ Paní Jarmila zmiňuje, že než Urbánek pomáhal sovětským zajatcům, komunikoval také se skupinou *Zelený kádr*, první partyzánským uskupením, působícím zejména v oblasti Hostýnských vrchů. V roce 1942 byla tato organizace rozprášena gestapem. Více k tomuto tématu viz. PŘIKRYL, J.: *První partyzánská skupina Zelený kádr*. Kroměříž 1985.

⁹² Zajímavý je i popis vnímání války. Na otázku několikrát odpovídá, že se jich skoro nic nedotklo, jelikož žili na vesnici. Pouze jedna rodina se přihlásila k německé národnosti. Válku vnímala jako jakousi změnu v tom, co může a co nesmí. Vnímala rozpuštění Sokola, zatemňování a omezení poslechu rádia jen na pár stanic.

⁹³ Jarmila Koutná. Paměť národa. [cit. 05. 03. 2023].

⁹⁴ Blíže k partyzánské jednotce měla její starší sestra a švagr, kteří partyzány aktivně podporovali. Oba ale zahynuli a konce války se nedožili. Marie Henzlová. Paměť národa. [cit. 05. 03. 2023].

V těchto zalesněných oblastech, jako byly Dubany, Buková, Malé Hradisko nebo Lipová nežilo moc velkých a bohatých sedláků. I proto bylo pro rodiny velice náročné živit další osoby. I to byl důvod, proč se odbojáři snažili své řady co nejvíce rozšířit a o strážníky se podělit. K přespání či schování po záškodnické akci využívali nejvíce osamocené domy, stavení na konci vesnice nebo blízko lesa.⁹⁵

Pomoc obyvatel tkvěla hlavně v zásobování jídlem a surovinami. Ženy Rusům vypraly, vyžehlily, když bylo třeba pospravily oblečení, došily knoflíky a daly jim najíst. Muži si chvíli odpočinuli, někdy zůstali i na dva či tři dny a zase šli. Když byli v pohybu, bylo pro gestapo těžší je vypátrat.

Kronika partyzánského oddílu Jermak – Porošin, sepsána k 30letému výročí působení skupiny, psaná azbukou, mimo jiné obsahuje také seznam osob v oddíle z nejrůznějších obcí po Dražanské vrchovině. Je zde také *Zpráva o pověření* velitele českého partyzánského oddílu pod Porošinem – Josefa Hrubého,⁹⁶ který měl na starost československé obyvatelstvo a vykomunikovával s Rusy potřebné informace.⁹⁷

Zatímco ženy většinou pomáhaly spíše se základními věcmi, muži byli občas aktivně zapojováni i do operací. Pomáhali v sabotážích, roznášet ilegální letáky nebo při shozu materiálu. „*Chodilo se nepravdělně, někdy 2x za týden, pak třeba 14 dní nic*“. Vybrané osoby vždy dostaly zprávu s informacemi od telegrafistů. Zprávy byly strohé, dozvěděli se jen co a kde budou dělat. „*Většinou jsme šli tak dva, tři, víc ne, moc jsme o sobě nevěděli, abychom se neprozradili. Většinou se to dělo v noci, dostali jsme zprávu, kam přiletí letadla, vytyčili jsme pomocí tří ohňů prostor, nejčastěji se shazovalo na louku(...). Shozy jsme pak nosili do skladiště do bunkru u Suchého, tam byla i vysílačka. Ve shozech byly zbraně, ale i čokoláda nebo cigarety*“.⁹⁸ Mohlo ale dojít také ještě k jinému typu pomoci. Například v případě problému zjistit jako nezúčastněná osoba závažnost situace „*(...) chtěl po tatínkovi, aby do těch Vrahovic dojel a zjistil, co se tam děje*“.⁹⁹ Dospívající děti pak byly používány jako spojky k vyrozumění informací o schůzce či akci.

⁹⁵ Proto byli nejspíše u Koutných Pavel Volkov se svým zástupcem Evženem Porošinem častými hosty. Jejich dům stál na začátku obce, vedle byla jen škola a naproti hřbitov, rodinné domy byly dostatečně vzdáleny. Pan František, otec Jarmily, byl navíc stolařem, takže k němu často někdo chodil a návštěvy partyzánů tedy nebyly nikomu nápadné.

⁹⁶ Josef Hrubý pocházel z Olšan u Prostějova. Bývalý důstojník a člen Obrany národa.

⁹⁷ Справка. Дана Грубому Иозефу, в том что он действительно был в должности командира Чешской отдельно действующей группы отряда Порошина и остаётся в этой же должности. Разрешается ему решать все партизанские вопросы при нашем отсутствии. Командир отряда Порошин Комиссар Чуркан. Soka Prostějov, fond Partyzánský oddíl Jermak-Porošin Prostějov. Nezpracováno.

⁹⁸ Kolektiv autorů: *Blanensko 1945. Vzpomínání na poslední roky války*. Blansko 2016, s. 32.

⁹⁹ Jarmila Koutná. Paměť národa.

K úkrytu ve vesnici měli partyzáni většinou vymezenou nějakou kůlnu nebo chlívek, který byl stranou. U Koutných zabrali dílnu a později jim pětičlenná rodina uvolnila i celou kuchyň a sama se uskromnila do sýpky o jedné místnosti s komorou. Ne vždy ale partyzáni přes den řešili operace. Sonda paní Jarmily nám dává úžasný vhled do každodennosti partyzána nebo spíše ukazuje, jak mohl vypadat odpočinkový den, kdy se snažili uprchnout ze svého života plného strachu a skrývání. S kapit. Volkovem hrála hry, jako třeba na *Vlky a ovce*. Hrací pole si vyrobili z překližky a místo figurek použili staré knoflíky.¹⁰⁰ „*Já jsem s nima i šla dokonce v Dubanech do kina*“. Partyzány, přesněji Pavla Volkova a Evžena Porošina, zajímal úvodník, který býval před filmem. Jarmila byla tedy otcem vyslána, aby jim koupila lístky a doprovodila je na balkon, kde nebyli lidem tak na očích.¹⁰¹

„*Náš tatínek šíleně riskoval, že se zapojil do této činnosti, protože my jsme měli třeba takovou velkou kuchyň, a za tím byl pokojík, kde jsme spali. A ty dveře byly prosklené a v noci mě třeba probudil hroznej hláhol, tak odhrnu záclonku, dívám se a tam plná kuchyň chlapů, partyzánů (...) takže my jsme všechno věděli, my jsme věděli, že nosí plný tašky jídla do lesa, ale vždycky jsme se zlobili, že musíme dělat tolik knedlíků.*“¹⁰² Paní Vlastislavě v této době bylo 17 let, je tedy logické, že už si mnohem více všímala a uvědomovala zapojení svého otce do odboje, jak je ale z citace patrné, nedávala najevo nic o tom, co ví a otce se nevyptávala.

Během roku 1945 se skupina kolem Pavla Volkova snažila utvořit co nejpočetnější ozbrojenou jednotku, která by později mohla pomoci při osvobozování zabraných území.¹⁰³ V průběhu prvních měsíců nového roku „*(...) probíhalo takovy dárcovství*“ partyzáni objížděli rodiny a ty jim dávaly to, co měly. Vajíčka, mouku, sádlo atd. „*(...) dělali si sbírku a odváželi to do bunkru pod Seč. Z Hablova to vozil povozník na deskovým voze, přikryté senem nebo slámou.*“¹⁰⁴ Ačkoliv ne každý si mohl dovolit dát mnoho, paní Jarmila popisuje, že v té době již bylo do odboje zapojeno přes 300 osob, tedy i když dal každý jen něco, určité zásoby partyzánům vznikly.

3.2. Role četnictva v odboji

Pro působení odboje bylo důležitou složkou také protektorátní četnictvo. Záleželo na vlastním přesvědčení četníků, zda budou pomáhat odboj potírat, což bylo také jejich úkolem, anebo budou odpůrce nacistického režimu krýt.

¹⁰⁰ Jarmila Koutná. Paměť národa.

¹⁰¹ Tamtéž.

¹⁰² Vlastislava Vrbová. Paměť národa.

¹⁰³ Jarmila Koutná. Paměť národa.

¹⁰⁴ Tamtéž.

Nejbližší četnická stanice od Lipové sídlila ve vedlejší obci Bukové. Vrchní velitel byl *Cmérek*, který dokonce „*strčil pár do obličeje*“ a přinutil klečct občana, který přišel na stanici ohlásit, že mu partyzáni odcizili z pole několik brambor a že na tom místě našel jako důkaz i zapomenuté brýle někoho z oddílu. Velitel *Cmérek* mu po výše řečeném ztrestání udělil výstrahu, aby si už nikdy nepřišel na nic podobného stěžovat.¹⁰⁵ Podporovat partyzány z takové pozice, jako byl vrchní velitel četnické stanice, bylo o to nebezpečnější, neboť se případy nahlášené v Bukové musely posílat výš na komisařství do Boskovic, kde hlášení přebíral štábní kapitán *Grubel*, člen *Vlajky*.¹⁰⁶

Cmérek si dokázal svoji stanici uspořádat tak, že se z ní stala malá podpůrná jednotka československého odboje zahlazující stopy *Jermaku*. Člen veřejné bezpečnosti *Jaroslav Kovář* popisuje ve své vzpomínce událost, kdy mu byly ohlášeny podezřelé stopy v lese a on oznamovatele odbyl větou „*Kdo ví, jaké jsou to stopy, snad nějací mladí lidé*“. Když museli případ více prošetřit, tak z jeho přístupu vyplývá, že on i další adjunkt *Smétka* dobře věděli, kde je partyzánský bunkr na *Kabeláři*, a také jak partyzány varovat.¹⁰⁷

Zvláštní lhostejný postoj četnictva k evidentním důkazům o přítomnosti cizích osob zmiňuje i *Josef Švec*. Každý den se u nich zastavovali příslušníci četnictva na pravidelné obchůzce a několikrát si všimli podivně rozházené a pošlapané slámy u stodoly se spoustou stop, na které upozornili, ale do stodoly se nikdy podívat nešli.¹⁰⁸ Velitel obhajoval a chránil české lidi po celou dobu války. Svého postavení využil i při květnových dnech 1945, kdy několik občanů *Bukové* odzbrojilo dva Němce, hlídkující na mostě. Když se to dozvědělo německé velení, chtělo tyto osoby okamžitě potrestat. *Cmérek* však velitele SS přesvědčil, že s tím obyvatelé obce nemají nic společného.¹⁰⁹

I v policejním sboru *Bukové* se však našli jedinci, kteří chtěli důsledně zastávat zákon, plnit rozkazy a pečlivě vykonávat své povolání. Jedním z nich byl i strážmistr *Vodica*, který se nenechal velitelem přesvědčit k nečinnosti v prověřování podezřelých osob. Až po výhružce od samotných partyzánů se ze své aktivity stáhnul.¹¹⁰

¹⁰⁵ ZAO Olomouc, fond *Bartoš Josef*. 1976-1998, kart. 30, inv. č. 138, sl. A1. *Vzpomínky Ladislava Krejčíře z Bukové*, s.11.

¹⁰⁶ Zde zmíněné hlášení je z 20. prosince 1944, tedy v době mezi druhým a třetím zatýkáním v Lipové. Tamtéž, s. 11.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 11.

¹⁰⁸ *KEJÍK, J.: Lipovské vzpomínky*, s. 25.

¹⁰⁹ ZAO Olomouc, fond *Bartoš Josef*. 1976-1998, kart. 30, inv. č. 138, sl. A1. *Vzpomínky Ladislava Krejčíře*, s. 12-13.

¹¹⁰ *KEJÍK, J.: Lipovské vzpomínky*, s. 18-19.

3.3. Čeští partyzáni od Lipové

Na okupovaném území vznikaly revoluční národní výbory, známé též jako revoluční komitěty (též tzv. komitěty národního osvobození). Tyto organizace měly být klíčové zejména po porážce Němců.¹¹¹ Jeden z takových výborů se schází i v Lipové dne 20. září 1944. Nemůžeme mluvit doslova o výboru, ačkoliv v regionálních pramenech a vzpomínkách narazíme právě na tento termín, přesnější by bylo uvést skupinku lidí nesouhlasící s režimem a plně spadající pod velitele partyzánů.¹¹² Pro Lipovou důležitá jména osob v této souvislosti jsou: Bohumil Barták, Stanislav Kovář a Ferdinand Rozsival, kdy předsedou výboru byl zvolen a ustanoven poslední z výše jmenovaných. Jako hlavní cíl si muži kladli vytvořit milici a podporovat lidi v pomoci partyzánskému oddílu se zásobováním. Milice byla utvořena celkem rychle a za jejího předsedu stanoven Bohumil Barták. Dalšími členy byli František Barták, obecní tajemník Karel Weishar¹¹³ a Čeněk Hofman. Vše se událo během pár dní a 29. září 1944 byl již oficiálně potvrzen vznik těchto organizací, složením věrnostního slibu členů výboru i milice. Tomuto jmenování do funkcí byl přítomen i politický komisař Leonidov Železnák. Celá událost se samozřejmě konala v ústraní a po setmění, aby nelákala pozornost, a to v dílně Františka Bartáka.¹¹⁴

Ačkoliv rozkaz od partyzánského štábu zněl najít jen spolehlivé lidi, nelze hovořit o bezmezném vzájemném důvěře, panující mezi partyzány a budoucími členy výboru. Alespoň ne podle slov Josefa Kejíka, který dodává „*Místnost je hlídána partyzány, není osvětlena, aby nedocházelo k bližšímu seznamování a tím případnému zrazování*“.¹¹⁵ Postupně ale zmíněná opatrnost ze strany partyzánů opadávala, jak bylo zmíněno v předešlých podkapitolách. Dokazuje to i pozdější proniknutí konfidentů.

Partyzáni v Lipové si s obyvateli rozuměli. V obci získali prostor a klid pro získání zbraní, hledání spojení a na oplátku lidem pomáhali s drobnými pracemi. Pokud se náhodou chtěli v obci zdržovat i v denních hodinách „(...) *museli na půdu do sena*“¹¹⁶, odsud pak samozřejmě nevycházel, dokud se nesetmělo. Aby se alespoň nějak zabavili, naskytovala se po možnosti odpočinku také pomoc s prací, jak vypráví například manželé Koudelkovi. Partyzáni u nich

¹¹¹ Soka Prostějov, fond OV KSČ Prostějov, kart. 295, inv. č. 202. *A léta běží...*, s. 7.

¹¹² Josef Bartoš hovoří o Šmídově myšlence zakládání těchto „venkovských výborů“, které by dohromady tvořily silné jádro odboje jako o nereálné představě. Zároveň však přisuzuje lipovskému komitětu jistou neopominutelnou důležitost v partyzánských operacích v této oblasti. BARTOŠ, J.: *Prostějovsko v době nacistické okupace a protifašistického odboj v letech 1939-1945*. Olomouc 1998, s. 55-56.

¹¹³ Ze své pozice měl větší možnosti, kryl nepovolené zabíjačky a přidával lístky na jídlo i oblečení. „*Za jedno propsané prase se u nás vyměnily i tři. Zabíjelo se v noci a vzájemně jsme si pomáhali.*“ KEJÍK, J.: *Lipovské vzpomínky*, s. 10.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 4.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 4-5.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 9.

třeba „(...) přes den na půdě také přebírali a třídili pšenici od žita.“¹¹⁷ Komárkům zase pomohli se dřevem v lese¹¹⁸. Večery pak už trávili i s obyvateli domu. Vyprávěli jim svůj příběh o vlasti a také o německých táborech. Tento vzájemný přístup je vztah od vztahu, jež byl popsán na příkladu Javoříčka či v Dubanech. Roli zde mohl sehrát věk partyzána, ale i jeho vlastní přístup. V případě tohoto popisu jsme mluvili o *Gríšovi*, který byl prokazatelně minimálně u Koudelků¹¹⁹ a Komárků.¹²⁰ To že byl Gríša oblíbený, dosvědčuje i vzpomínka mojí babičky – Marie Kadlecové, která k zapojení svých prarodičů věděla pouze o nošení potravin do lesa Hermínou Burgetovou a jediné jméno, které z té doby od babičky Hermíny znala, byl právě Gríša, popisován jako mladíček¹²¹, což potvrzuje i vzpomínka paní Koudelkové „*Ještě chlapec, v ošumnělém kabátku*“.¹²² Ze vzpomínek paní Kadlecové nemůžeme čerpat mnoho, ale za zmínku jistě ještě stojí další lesní úkryt – větší dřevěný krmelec u lesa, kde v seně přespávali a kde také docházelo k předávání potravin. Partyzáni tak zabraňovali přístupu k hlavnímu krytu na Kabeláři většímu množství civilních osob.¹²³

I v Lipové byli aktivnějšími spojenci muži, zapojováni díky svým profesím. Například holič Otakar Sural¹²⁴, který chodil po domech a zadarmo stříhal a holil uprchlíky, nebo správce mlékárny¹²⁵, jenž partyzánům dával máslo.¹²⁶ Roli hrála i dostupnost dopravního prostředku, jak tomu bylo u Dobromila Havléna. Pan Havlén se podle všeho účastnil jedné z partyzánských akcí, kdy ho využili právě díky velkému vozidlu, které vlastnil. Spolu s dalšími asi 15 partyzány byl navigován nad Lhotku u Čech pod Kosířem. „*Partyzáni rychle seskákali a každý přesně plnil svěřený úkol*“.¹²⁷ Někteří strhli elektrické sloupy a přerušili elektřinu v celé Lhotce, další obstarali na nedalekém statku dva vepře. Prasata pak přeložili na vůz Karla Hofmana, který už čekal připraven u Bukové. Velmi dobře naplánovaná akce počítala i s případnými změnami kvůli četníkům. Po cestě byly rozmístěny spojky, které měly o případném problému hned

¹¹⁷ Zajímavý je i popis účasti partyzánů na Vánoční mši v jednojském kostele. Celý obřad sledovali z kůru, nemluvili a k nikomu se nehlásili, i tak ale lákali pozornost jakožto cizinci mezi známými lidmi. Nikdo je však neprozradil. KEJÍK, J.: *Lipovské vzpomínky*, s. 9.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 15.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 9.

¹²⁰ Tamtéž, s. 15.

¹²¹ Ze vzpomínek Marie Kadlecové. Jesenec 1989.

¹²² KEJÍK, J.: *Lipovské vzpomínky*, s. 8.

¹²³ Hermína Burgetová ale nikdy gestapem odvedena nebyla, na rozdíl od jejího manžela Josefa Burgeta, zatčeného za pomoc partyzánům. Vzpomínky ale vedou vždy jen k zapojení Hermíny, nikoli Josefa. Bohužel se zatím nenaskytuje způsob, jak tuto nesrovnalost vyřešit. O dalších se práce ještě zmíní.

¹²⁴ KEJÍK, J.: *Lipovské vzpomínky*, s. 17.

¹²⁵ Tamtéž, s. 12.

¹²⁶ Tamtéž, s. 15. Velký zájem byl také o cigarety, které byly ale drahé a těžko dostupné, partyzáni za ně byli ale raději než za obyčejný chléb. Tamtéž.

¹²⁷ Tamtéž, s. 11.

informovat. Po akci se měl údajně hlavní partyzán zeptat, kolik za to Havlén chce.¹²⁸ V tomto případě lze počítat spíše s otázkou ze slušnosti, jako možnou snahu o jakési zavázání, protože finančními prostředky partyzáni příliš nedisponovali. Další možnost je dodatečné přidání věty pamětníkem, která z úst partyzána nikdy nezazněla. „*Za každou maličkost byli vděční a chtěli se nějak odměnit*“. Občasné až blahorečení partyzánů je pochopitelné vzhledem k době vydání sborníku pamětí. Nelze tedy předpokládat, že v Lipové byli partyzáni opravdu tak nápomocní, chápaví, slušní a vděční, zatímco v Javoříčku, jak jsem zmiňovala, se chovali úplně jinak. Na druhou stranu se v okolí Lipové opravdu museli oplývat lepším chováním, protože i z obecného vyprávění je vidět spíše kladný vztah k uprchlíkům než negativní. Lišilo se tedy chování partyzánů (uprchlíků), kteří se ke skupině přidali a chování těch, kteří se účastnili na akcích, jen za účelem probojovat na Slovensko.¹²⁹

Z počátku byl odboj v Lipové a okolí velice dobře organizovaný. Každý povoláný věděl, na koho se v případě potřeby obrátit. „*(...) tu partyzánku jsem pak táhl na zádech až do Bukové, kde byla spojka, té jsem ji předal*“.¹³⁰ Pro Němce bylo složitější odbojáře odhalit, vzhledem k jejich velkému počtu. Navíc museli němečtí vojáci předem hlásit chystané kontroly v lese „*(...) takže se vždy dalo všem partyzánům avízo, aby se přesumuli nebo schovali jinam...*“.¹³¹ Nahlašovaly se i kontroly po domech. V Lipové byl zapojen sám starosta, takže když přišla hlídka, poslal ihned své syny, aby dané osoby varovali.¹³² Následovala řetězová reakce přenášející tuto informaci. Stejně tomu bylo i při zatýkání, nejdůležitější roli zde však hrálo, zda přišlo varování včas, aby bylo možné reagovat.

Cílem kapitoly bylo shrnout možnosti pomoci a podpory partyzánského odboje, tedy toho, za co byli obyvatelé vyslýcháni a trestáni. Pomoc mohla být velice různorodá. Některé osoby se zapojovaly aktivněji, jiné pomoc původně ani neplánovaly. To ale ne vždy hrálo roli. Ferdinand Rozsival – velitel výboru, tedy nejaktivnější občan Lipové, se nikdy do rukou gestapa nedostal, jen a pouze díky včasnému varování. Po zbytek války se za pomoci obyvatel ukrýval.¹³³ Naopak v jiných případech odvezla policie celou rodinu, a to jen protože ukryla pár osob, včetně konfidentů, kteří je poté udali.¹³⁴

¹²⁸ KEJÍK, J.: *Lipovské vzpomínky*, s. 11.

¹²⁹ Zmíněný Gríša odchází koncem října pomoci Slovenskému národnímu povstání. KEJÍK, J.: *Lipovské vzpomínky*, s. 15.

¹³⁰ Kolektiv autorů: *Blanensko 1945. Vzpomínání na poslední roky války*. Blansko 2016, s. 32.

¹³¹ Tamtéž, s. 32.

¹³² Vlastislava Vrbová. *Paměť národa*.

¹³³ KEJÍK, J.: *Lipovské vzpomínky*, s. 32-34.

¹³⁴ Tamtéž, s. 25.

Následující tabulka obsahuje jména osob, zapojených do odboje, u kterých víme, že měly stejnou cestu. A to přes zapojení, výslechy gestapem, vězení v Kounicových kolejích, odvezení do koncentračního tábora ve Flossenbürgu a případný návrat zpět do vesnice. Navíc ke všem těmto jménům se dochovaly alespoň kusé vzpomínky.

<i>Jméno</i>	<i>narozen</i>	<i>Číslo domu</i>	<i>Náboženské vyznání</i>	<i>povolání</i>	<i>Datum odvedení</i>	<i>Číslo vězně</i>
Bohumil Barták	17. 10. 1911	121	Římsko-katol.	nelze říci	6. 12. 1944	43905
František Barták	4. 2. 1910	9	Římsko-katol.	krejčí	21. 12. 1944	43906
Josef Burget	6. 6. 1902	125	Římsko-katol.	krejčí	21. 12. 1944	43966
Dobromil Havlén	3. 4. 1910	129	československé	podnikatel	7. 11. 1944	44089
Stanislav Kovář	1. 5. 1898	31	československé	rolník	6. 12. 1944	44213
Václav Růžička	11. 9. 1909	29	bez vyznání ¹³⁵	truhlář	21. 12. 1944	44484
Josef Švec	26. 11. 1923	33	nelze říci	zemědělec	7. 11. 1944	44585
Stanislav Tomášek	22. 8. 1911	129	Římsko-katol.	řidič	7. 11. 1944	44630
Julius Veselý	21. 5. 1905	96	Římsko-katol.	nelze říci	21. 12. 1944	44668

Údaje v tabulce jsou seskládány z několika archiválií. Základní údaje byly získány ze seznamu osob, které si od roku 1947 zažádaly o osvědčení o účasti na odboji podle § 8 zákona 255/46 Sb.¹³⁶ Získaná data byla následně potvrzena (pokud bylo možno) v příslušných matrikách¹³⁷, povolání doplněna ze sčítacích operátů z roku 1921¹³⁸, popřípadě seznamu spolupracovníků partyzánů (nejsou zde vedeni všichni).¹³⁹ Údaje o příchodu osob do KT Flossenbürg a jejich čísla byla doplněna z elektronicky zpřístupněné podoby *Knihy příchozích*.¹⁴⁰ Náboženské vyznání, jak již bylo zmíněno v příslušné kapitole, bylo zaznamenáno, pokud se archiválie dochovaly, z fondu FU Suchdol.¹⁴¹

¹³⁵ Je evidován od února 1942, kdy ohlásil výstup z římsko-katolické církve a zůstal bez vyznání.

¹³⁶ Seznam osob je dostupný v online verzi na stránkách VUA Praha. Dostupné: <https://www.vuapraha.cz/osvedceni-dle-zakona-c-255-1946-sb/> [cit. 26. 04. 2023].

¹³⁷ Moravský zemský archiv v Brně, E 67 – Sběrka matrik, sv. V, č. kn. 769. *Matrika narozených*, Lipová, 1884–1909. Dostupné z: <https://www.mza.cz/actapublica/matrika/detail/9957?image=216000010-000253-003375-000000-009769-000000-00-B02641-05160.jp2> [cit. 25. 04. 2023].

¹³⁸ Moravský zemský archiv v Brně, Státní okresní archiv Blansko, fond Okresní úřad Boskovice, kart. 998, inv. č. 1312, *Sčítací operát Lipová 1921*, nefol. Dostupné z: <https://www.mza.cz/scitacioperaty/digisada/detail/4799> [cit. 24. 04. 2023].

¹³⁹ Vojenský ústřední archiv Praha. Fond Partyzánské jednotky, kart. 7, sign 38. *Jermak Porošin*.

¹⁴⁰ WWII German Documents Among War Crimes Records. Flossenbürg Concentration Camp. *Daily lists of inmates at Flossenbürg Concentration Camp*, s. 324-337. Dostupné online z: <https://www.fold3.com/image/232072770?terms=svvec,flossenbu,rg> [cit. 25. 02. 2023].

¹⁴¹ Soka Prostějov. Fond Farní úřad Suchdol, kart. 6, sign. VM. *Náboženští odpadlíci*. Nepracováno.

Každý z těchto devíti mužů vzpomíná ve svém medailonku¹⁴² na jinou část v prožívání posledních let války. Pomocí dalších pramenů a dostupné odborné literatury chce tato studie obsáhnout hromadně celé toto období. Nebudeme tedy čerpat výslovně od zmíněných osob, ale jejich vzpomínky budou tím nejdůležitějším jádrem, tedy tato jména jsou pro lepší orientaci takto vyzdvížena. Ostatní osoby sice zažily stejné útrapy, ale protože nebyly z obce Lipová nebo se k nim nedochovalo takové množství materiálu, slouží pro tuto práci jen jako další kameny k seskládání celku. Jejich jména pro nás v tento moment nejsou důležitá, samozřejmě jsou ale všechna uvedena v poznámkovém aparátu a mohou tak být využita pro jinou případovou studii dané lokality.

¹⁴² KEJÍK, J.: *Lipovské vzpomínky*. Blansko 1965. Výjimkou je Stanislav Kovář, který pochod nepřežil, ale i přesto se o něm dochoval dostatek informací.

4. Trest za pomoc partyzánům

„Já, když teď nad tím občas přemýšlím, tak to byla, když se to tak vezme, velká nezodpovědnost (...) kdyby se to bylo prozradilo, tak vzali nejen nás“.¹⁴³ Ne každý však měl takové štěstí. „Jsou v lidském životě okamžiky, na které nikdy člověk nemůže zapomenout“, začíná své vyprávění Stanislav Tomášek.¹⁴⁴ Do odboje a pomoci proti okupantům se zapojovaly i celé rodiny. Při vědomí, že je kdykoli může někdo vyzradit a nahlásit gestapu. Tato kapitola má za úkol sledovat, co následovalo, pokud k odhalení došlo. V druhé polovině bude klíčová zejména monografie o Kounicových kolejích.¹⁴⁵

Z protokolů brněnského, potažmo přerovského gestapa, je patrné, že policejním komisařům nestačilo udání jako důvod k transportu osoby do koncentračního tábora. Výsledkové protokoly osob z Lipové zapojených do odboje se nepodařilo dohledat. Lze se domnívat, že jelikož osoby v nich uvedené, byly usvědčeny a poslány do transportů, řadily se tyto složky mezi ty důležitější, a tudíž mohly být zničeny pro zaházení důkazů po konci války.

Občasná udání se objevovala už od počátku války, nikoli však z prací sledované obce. Složky osob, u jejichž jmen byl uveden název obce Lipová, nebyly pro tuto práci nijak přínosné, neboť žádná z těchto osob v Lipové nepobývala, pouze se zde narodila. Pověštinou šlo o stížnosti na protiněmecké nálady a výroky. Tyto stížnosti přicházely nejvíce od německých obyvatel dané lokality, anebo jak tomu bylo u Vincenze Kýry¹⁴⁶ od lidí, kteří o získání německého občanství právě usilovali. Všechny osoby, jejichž spisy jsem prohlédla, byly nakonec ze stíhání propuštěny pro nedostatek důkazů.

Žádná podobná udání se v obci Lipová neobjevila možná proto, že se v této oblasti soustředil zájem právě na odboj. Až po příchodu konfidenta brněnského gestapa Jaroslava Mézla nalezneme zmínky, kdo a kde měl jaké protiněmecké nálady.

Za konfidenty jsou obecně považovány osoby, které si gestapo získalo pro své účely jako zvěda k proniknutí do jádra dané skupiny. Většinou tak jde o osoby z vlastních řad odboje. Pro tuto studii jsou důležitá především dvě jména. Jaroslav Mézl a Martin Valaštiak byli původně odbojáři z partyzánské skupiny v Beskydech, vedené Janem Ušiakem, a později pojmenované „Jan Žižka“.

¹⁴³ Jarmila Koutná. Paměť národa.

¹⁴⁴ KEJÍK, J.: *Lipovské vzpomínky*, s. 22.

¹⁴⁵ VAŠEK, Fr. – ČERNÝ VI – BŘEČKA, J.: *Místa ztropená krví. Kounicovy studentské koleje v Brně v letech nacistické okupace 1940-1945*. Brno 2015.

¹⁴⁶ Moravský zemský archiv v Brně, fond Gestapo Brno, kart. 91, inv. č. 5846, sign. 100-91-12. Jedná se o spor s Barborou Mikešovou, rozenou Bartákovou. Příbuznost s Františkem Bartákem, či Bohumilem Bartákem se nepodařilo potvrdit. Podle roku narození by se mohlo jednat o sestru, a to spíše Bohumila Bartáka, který v době posledního dostupného sčítání z roku 1921 ještě nebydlel v Lipové.

Prameny a odborná literatura se shodují, že Valaštiak i Mézl s gestapem kolaborovali a nelze pochybovat o tom, že na zatčení obyvatel nesli značný podíl viny. Není však úplně jasné, odkdy s gestapem navázali svoji spolupráci. *Akce Tetřev*¹⁴⁷ popisuje součinnost Valaštiaka¹⁴⁸ už s ostravským gestapem a působení proti skupině Jana Žižky. Proti tomuto tvrzení se ale ve své práci vymezuje Josef Příkryl, který zmíněné poznatky označuje za lživé.¹⁴⁹ To, kdy a jakým způsobem došlo k odklonu v boji proti fašismu a zároveň výměny stran obou uvedených konfidentů, ale pro předkládanou práci není primárně důležité.

V polovině října 1944 mělo dojít k spolupráci partyzánských oddílů, a proto byl ze skupiny Jana Žižky 9. října vyslán Jaroslav Mézl jako spojka k oddílu Rady tří. Jeho úkolem bylo zjistit informace o výrobě a tajných skladech zbraní na vrchu kalvárie u Kartouz – Valdic v Čechách.¹⁵⁰ Jelikož se Mézl dostal do oblasti, ze které pocházel a kde ho protektorátní četnictvo vedlo jako partyzána v Beskydech, byl po svém příchodu ostře sledován. 19. října 1944 došlo k jeho zadržení prostějovským gestapem a podrobení Mézla výslechu pod vedením Egona Mittlohnera. Vzhledem ke svojí minulé činnosti v partyzánské skupině Jana Ušiaka a také díky stálým vazbám na ni a posláním, byl pro gestapo důležitou osobou. Zájem o něj projevil dokonce i Otto Koslowski, velitel Referátu II A brněnské řídicí úřadovny.¹⁵¹

Martina Valaštiaka zadrželo gestapo následně po Jaroslavu Mézlovi 22. října 1944 v Lipňanech na Olomoucku. Na zajímavou shodu náhod poukazuje Josef Bartoš, a to že Valaštiak u sebe při zatčení měl legitimaci Jaroslava Mézla.¹⁵² Valaštiak však nebyl pro gestapo prvotní volbou spolupráce, jako tomu bylo v předchozím případě u Mézla. Němci mu nabídli spolupráci až po přimluvě jeho tehdejší partnerky Marie Rakové, která byla při zatýkání s ním.¹⁵³

Následující podkapitola, popisující postupné zatýkání obyvatel z obce Lipová, vychází převážně ze vzpomínek obyvatel. Pro větší autenticitu při jejich zpracování bude proto zvolen odlišný slovesný čas než doposud, a to historický prezens. Jelikož se podkapitola snaží co

¹⁴⁷ IVANOV, M.: *Akce tetřev*. Praha 1974.

¹⁴⁸ Martin Valaštiak byl mezi zakládajícími členy skupiny, účastnil se i druhého výcvikového kurzu UŠPH ve Svjatošinu u Kyjeva. Řadil se mezi ty Slováky, kteří měli již zkušenosti s bojem, konkrétně u oděských partyzánů. PŘÍKRYL, J.: *1. čas. Partyzánská brigáda Jana Žižky*. Ostrava 1976, s. 19-20.

¹⁴⁹ Tamtéž. Poznámka pod čarou číslo 221.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 136-137.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 137. Chybně udán den zatčení 21. října, to byl totiž Jaroslav Mézl u gestapa už podruhé. Více o akcích brněnské gestapa a referátu II A.: ADAMEC, V.: *Akce referátu II A brněnské řídicí úřadovny Gestapa proti levicovému odboji na Moravě v letech 1939–1943*. *Securitas Imperii* 28, 2016, č. 1, s. 60-95; ADAMEC, V.: *Mýtus Koslowski. Kriminální rada brněnské řídicí úřadovny Gestapa Otto Koslowski*. *Paměť a dějiny* 8, 2014, č. 4, s. 76–89.

¹⁵² BARTOŠ, J.: *Prostějovsko v době nacistické okupace a protifašistický odboj v letech 1939-1945*. Olomouc 1998, s. 60.

¹⁵³ Tamtéž, s. 60.

nejpřesněji a nejkonkrétněji rekonstruovat zásah gestapa v Lipové a reakce občanů a jejich rodin, a to zvláště u osob uvedených výše v tabulce. Nachází se v ní tedy nespočet jmen, která jsou ale pro následující část případové studie velmi důležitá.

4.1. Zásah brněnského gestapa v Lipové a Bukové

S rostoucím počtem zapojených obyvatel do oboje začala oblast i více přitahovat pozornost nacistů. V Seči byl lesním správcem Saukl, jak již bylo zmíněno. Ferdinand Rozsival o něm hovořil v poválečném rozhlasovém rozhovoru. „*Jmenoval se Saukl, a byl to rozený Němec a jako takový komisař – dozorce, který pozoroval české lidi a jejich postoj, jak se chovají, když nás Hitler zabral. No a v té práci partyzánské se udělaly různé záškodnické akce, no a tak se přišlo na to, že někde tam v tom kraji se musí partyzáni zdržovat ... no a tak dostal Saukl za úkol, aby pozoroval tam ty lidi, a pravděpodobně, že to nahlásil Gestapu, že se tady něco u nás děje, že ta činnost odbojová tam je, a Gestapo za tím účelem nasadilo k nám do Lipové a okolí, dva konfidenty.*“¹⁵⁴ Největší obvinění Saukla, ale pochází od kronikáře Sekaniny. Ten zmiňuje Sauklovu horlivou agitační činnost pro získávání nových německých občanů a také píše o schůzích na kovárně, kam měl mimo Saukla docházet i starosta obce František Kolář, vůči kterému neskrývá své antisympatie.¹⁵⁵ V této kovárně byl údajně vytvořen i seznam osob, které později gestapo zatklo. Osobnost Saukla je dosti problematická, jak ostatně bylo, a ještě bude zmíněno. Napadnutelné je tak alespoň místo označení těchto schůzí, a to kovárny u Vlachů. Rodina Vlachova, více pojednáno níže, se totiž později zasadila o zničení rozsáhlého materiálu usvědčujícího obyvatele Lipové z odbojové činnosti.

O odbojové činnosti v těchto místech gestapo vědělo i bez upozornění německého správce, vzhledem k rozsáhlým a častým akcím. Nelze tedy potvrdit, zda byli konfidenti do oblasti poslání opravdu právě díky němu.¹⁵⁶

„Dne 19. října 1944 jsem odešel za svým úkolem na Horní Bečvu pak jsem se dostal až do Prostějova ... gestapo pod výhrůzkami a též sliby žádalo na mně spolupráci, kterou jsem jim

¹⁵⁴ Soka Prostějov, fond OV KSČ Prostějov, kart. 295, inv. č. 202. *A léta běží...*, s. 8. Nelze potvrdit, ani vyvrátit, zda Saukl opravdu na gestapo hlásil partyzánskou činnost. Ovšem, jak bude i v práci dále zmíněno, lipovským občanům odvedeným na gestapo kvůli zapojení se do odboje prokazatelně pomáhal. Je tedy možné, že jeho udání se týkala jen akcí nikoli osob.

¹⁵⁵ Soka Prostějov, fond Místní národní výbor obce Lipová, inv. č. 180, s. 237-239. Dostupné z: <https://digi.archives.cz/da/permalink?xid=6E42E8A6D74C11E3BEF5F04DA2339CBD&scan=98223c43c634407badc220372f9af673> [cit. 22. 3. 2023].

¹⁵⁶ Další prameny hovoří o Sauklově telefonátu s gestapem ohledně partyzánů oslavujících výročí VŘSR na Pohodlí. Tentýž pramen ale zmiňuje také jakýsi notýsek, ve kterém si Saukl poznamenával všechny české udavače, a tato jejich udání tak ubránil před gestapem. ZAO Olomouc, fond Bartoš Josef. 1976-1998, kart. 30, inv. č. 138, sl. A2, s. 12-13.

přislíbil“.¹⁵⁷ V protokole pak Mézl uvádí až Dobromila Havléna, na kterého v Lipové narazil. Zmíněné setkání však nebylo náhodné, Mézl o partyzánech v Lipové nevěděl. Dozvěděl se o nich v prostějovské hospodě, kde se seznámil s Pravoslavem Kovářem.¹⁵⁸ Když mu Mézl řekl, že by chtěl mezi partyzány, ale neví jak, slíbil mu Kovář spojení a zavedl ho poté na přespání k rodině v Bukové.¹⁵⁹

„*Kolem 20. října 1944*“ přišel neznámý muž k Havlenovým a prosil je, aby ho zavezli do Žďárné. Dále svěruje tajně manželům, že je vyslaný z partyzánského oddílu Jana Žižky a má za úkol „*navázat spojení s partyzány na Drahanské vysočině*“. Mézl u sebe měl dokonce „*...plnou tašku tisícovek, prý tištěných v Londýně, na odbojovou činnost*“ a dopis od velitele Ušiakova v ruštině. Dobromil Havlén se poradil s velitelem Ferdinandem Rozsívalem, který Mézlovi zprostředkoval schůzku s partyzány, aby si oni sami Jaroslava Mézla prověřili.¹⁶⁰ Plánované bylo i propojení skupiny s velitelstvem *Jana Žižky*. Spolu s ním byl do skupiny vzat i Alois Řehulka z Křelůvek.

Po setkání s velením Jermaku se Mézl vrátil do Prostějova.¹⁶¹ „*... napsal jsem dopis na slečnu Kubánovu do Turistické Chaty MARTINAK na Horní Bečvě, kde jsem sdělil, že Dvořák, který je v našem partyzánském oddílu je členem Gestapa, též že jsem navázal se skupinou partyzánskou v Lipovém spojení, ale že to není skupina RICHARD ale jiná skupina ze SSSR, a že jsem zajištěn Gestapem. O tom, že uvedenou skupinu udám Gestapu jsem nenapsal*“. Z Prostějova se konfident vydává do Brna, kde se setkává s Ottou Koslowskim a sděluje mu, že v sobotu má dojít k další schůzce s partyzány, kam má Mézl přivést spolu s sebou někoho z

¹⁵⁷ Mézl dále v protokolu uvádí, že gestapo po něm chtělo spojení se skupinou Richard, s níž chtěli spojení navázat i partyzáni z Beskyd. Na odbojovou skupinu v Lipové tak konfident narazil náhodou. MÉZL-VALAŠTIAK. Protokol, s. 5. Dostupné v příloze z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/vlckova-bozena-1958> [cit. 22. 2. 2023].

¹⁵⁸ VUA Praha, fond Partyzánské jednotky, kart. 7, sign 38. Jermak Porošin. *Dotazník o partyzánské činnosti*, fol. 602.

¹⁵⁹ Jedná se o rodinu Švecovu, která byla celá zatčena už při první listopadové akci. Pravoslav Kovář byl manžel jejich nejstarší dcery Anežky. Pravoslav, ani Anežka zatčení utekli a vydali se k partyzánům na Kabelář, ani jeden se však konce války nedožil. Pravoslav spáchal sebevraždu, neboť podmínky v lese špatně nesl, partyzáni mu vyhrožovali, že ho zastrelí, protože se báli, aby je neudal. Když se manželé Kovářovi dozvěděli o plánovaném zatýkání a Mézlově zradě měli čas uprchnout, zůstali však, protože se báli reakce gestapa. Nechtěli ohrozit svou nepřítomností celou vesnici. To se jim stalo osudným.

Více o jejich činnosti a životě po zatčení Švecových ve vzpomínkách Anežčiny nejmladší sestry Marie. Marie Henzlová. *Paměť národa*.

¹⁶⁰ Domluvené znamení bylo třikrát bliknout baterkou, poté byli obklíčeni 10 nebo 12 muži-partyzány. Provedení vedl komisař Železnák. Otázky byly: Kdo ho vyslal, za jakým účelem, jaká je síla jednotky, jakou používají vysílačku, šifrovací klíč atd. Soka Prostějov, fond OV KSČ Prostějov, kart. 295, inv. č. 202. *A léta běží ...*, s. 11.; KEJÍK, J.: *Lipovské vzpomínky*, s. 5.

¹⁶¹ O tom, co se dělo s oddílem Jana Žižky v době, kdy byl Mézl chycen v Prostějově, mluví i disertační práce Vladislava Černého, která se zmiňuje také o zatýkání v Lipové, ale pouze okrajově, zároveň Černý poukazuje na chybějící materiály v MZA k této problematice. ČERNÝ, VI.: *Protipartyzánské operace na Moravě v letech 1944-1945*. Disertační práce. MUNI. Brno 2006.

velení beskydské skupiny. Jelikož komisař Koslowski měl v tomto čase k dispozici Martina Valaštiaka, situace okamžitě využil a poslal jej spolu s Mézlem do Lipové. Schůzka se konala u Havléna. Pravdivost potvrzují právě jeho vzpomínky „*Po týdnu dovádí Mézl ještě svého kamaráda Martina Valaštáka z Paluzky u Martina*“.¹⁶²

„*Já jsem k partyzánskému oddílu do Lipové jel znovu, jelikož Valaščák slíbil jim suchou baterii, kterou jsem já tam pak zavezl*“.¹⁶³ Poslední návštěva konfidentů a zároveň první pokus gestapa o zatčení osob proběhl začátkem listopadu. Lipovským odbojářům byla konfidenty nabídnuta spolupráce na přepadení muničního skladu u Brodku.¹⁶³ Dobromil Havlén, který měl ukradené zbraně podle plánu odvést do vesnice, se ale v pátek třetího listopadu dozvídá od Oldřicha Matchy, zaměstnaného na benzinové pumpě, o Mézlově zadržení prostějovským gestapem a následným propuštěním na svobodu. Havlén uvádí, že čtvrtého listopadu v Prostějově, na blíže nespecifikované schůzce, se toto tvrzení o Mézlově spolupráci s nacisty potvrdilo. Jelikož v pokračuje slovy, že s sebou domů bere i „*prchajícího knihkupce Pravoslava Kováře a plačícího Řehulku*“,¹⁶⁴ je možné, že právě Aloisem Řehulkou byl Mézl jako konfident usvědčen. Pro nedostatek pramenů však nelze vytvořit pevný závěr. Řehulka je ještě ten večer jako konfident u bunkru v lese zastřelen.¹⁶⁵ Mézl i Valaštiak se již v obci neukázali, oba byli gestapem odklizeni do Brna, kde bydleli na hotelu.¹⁶⁶

První zatýkání proběhlo sedmého listopadu roku 1944. Gestapo přichází v ranních hodinách. Partyzáni nejspíše získali o plánované akci informace, protože se v této době poblíž obce už nikdo z oddílu nenachází. To naznačuje i Rozsival v poválečném rozhovoru: „*Partyzáni se (o zatýkání) dozvěděli, podnes nevím jak, ale museli mít taky konfidenta v samém Gestapu*“.¹⁶⁷ V době, kdy tedy nacisté míří k vesnici, jsou již partyzáni dávno pryč, u Liškova získávají kolo a vysílají rychlého posla – Michala Džbanova, aby obyvatele varoval. Odbojáři se podařilo gestapo předstihnout o čtvrt hodiny.¹⁶⁷ Varování do obce však přichází pozdě. První

¹⁶² KEJÍK, J.: *Lipovské vzpomínky*, s. 5.

¹⁶³ Zde se prameny liší, jiný zdroj hovoří o zbraních u Uherského Hradiště. Soka Prostějov, fond OV KSČ Prostějov, kart. 295, inv. č. 202. *A léta běží...*, s. 12. Jisté však je, že se akce neuskutečnila, vzhledem k odhalení konfidentů.

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 5.

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 6.

¹⁶⁶ MÉZL-VALAŠTIÁK. Protokol, s. 5. Mézl se podle své výpovědi občas pohyboval tajně po Prostějově, aby zjistil jména dalších konfidentů gestapa z různých krajů, kteří škodí oddílu Jana Žižky. Odborná literatura hovoří i o možnosti nasazení konfidentů vzhledem k sovětskému výsadku Jermak, ten se však do vesnice dostává až po 20. říjnu, gestapo tedy nemohlo tušit, že dojde ke spojení odbojových skupin právě v Lipové. BARTOŠ, J.: *Prostějovsko v době nacistické okupace*. Olomouc 1998, s. 60.

¹⁶⁷ Soka Prostějov, fond OV KSČ Prostějov, kart. 295, inv. č. 202. *A léta běží...*, s. 13.

probuzeným po cestě vysíleným partyzánem „...*aby šel varovat odbojáře lipovský, aby utekli do lesů, že jede Gestapo zatýkat*“,¹⁶⁸ je Stanislav Kovář.¹⁶⁹

Ještě před pátou hodinou klepe gestapo na okno u domu Havlenových, účel návštěvy nebyl primárně směřovaný k jejich zadržení. Německému policejnímu aparátu šlo především o švagra Dobromila Havléna – Ferdinanda Rozsívala, vedoucího odboje.¹⁷⁰

Havlén ve snaze získat čas, aby někdo mohl podat zprávu o varování pro Rozsívala, posílá příslušníky gestapa ke svému druhému švagrovi Josefu Markovi, který bydlel na opačné straně vesnice než zmíněný Rozsíval a který nebyl do odboje podle vzpomínek Havléna vůbec zapojen.¹⁷¹ Nacisté si jako průvodce po vesnici berou Stanislava Tomáška, podnájemníka Havlenových. Zatímco směřují k Markům, Kovář probouzí Rozsívala a také Bohumila Bartáka, vedoucího milice.¹⁷² „*Najednou slyším rychlé kroky po silnici, bouchání a Stanislav Kovář volá: ‚Ferdo, gestapo – pojd, utíkáme!‘ – V tom přichází Bohuš Barták. Hodím na sebe kalhoty, kabát, boty, nic nezavazují, nezapínám – letmo se loučím s rodinou a stačím ještě ve dveřích říci manželce, že jsem odjel do Prahy, kdyby se někdo ptal*“.¹⁷³ Oba muži se dávají na útěk do lesů.

Gestapo tedy odjíždí bez Rozsívala, který podle slov jeho ženy odjel brzy ráno do Prahy. Okolo osmé hodiny se však nacisté vrací zpátky do Lipové, spolu s sebou přiváží i Švecovi z Bukové spolu s jejich příbuzným Antonínem Přikrylem. Zatčené shromažďují na chodbě u Havlenových a přivazují je k sobě. Přidávají se k nim i Švecovi ze Dvorku a František Kučera. „*Tehdy jsem naposledy viděl svou maminku*“.¹⁷⁴ Na této chodbě se početná rodina naposledy shledává takto pohromadě.

Z domu Havlenových vzali nacisté i peřiny, na peřiny si museli lehnout zatčení, vždy čelem k zemi. Do každého ze čtyř rohů se postavil jeden německý voják. Tento nákladní vůz řídil v zaměstnání Stanislav Tomášek, proto byl využit i v tomto případě.¹⁷⁵ „*Musel jsem připravit Forda a vezl jsem nejmilejší kamarády do gestapáckých mučiren. Hlavou mi vířily myšlenky,*

¹⁶⁸ Soka Prostějov, fond OV KSČ Prostějov, kart. 295, inv. č. 202. *A léta běží...*, s. 13.

¹⁶⁹ KEJÍK, J.: *Lipovské vzpomínky*, s. 6.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 6.

¹⁷¹ Ovšem i k Josefu Markovi nalezneme v příslušném fondu jeho Dotazník, kde je uveden jako spojka, zásobovatel a přechovavatel. VUA Praha, fond Partyzánské jednotky, kart. 7, sign 38. Jermak Porošín. *Dotazník o partyzánské činnosti*, fol. 628. Pokud by do odboje nebyl vůbec zapojen, pak by ho gestapo propustilo, to se však nestalo a Josef Marek v KT Flossenbürg zemřel.

¹⁷² KEJÍK, J.: *Lipovské vzpomínky*, s. 6.

¹⁷³ Tamtéž, s. 32.

¹⁷⁴ Anežka Švecová, matka čtyř dětí, transportem z Brna neodjela. Její osud v pramenech není zaznamenán, z Lipové byla odvedena na Cejl, kde pravděpodobně zemřela. Tamtéž, s. 24.

¹⁷⁵ Stanislav Tomášek se původně v daný čas už neměl zdržovat doma, ve čtyři hodiny plánoval odjet pracovně do Prostějova, ale opozdil se.

*zda by nebylo dobré sjet někam do rokle. Byl jsem však dobře střežen. ... nás uvěznili – na Fordu převáželi ubité vězně.*¹⁷⁶

Dobromil Havlén byl svázaný usazen do osobního automobilu mezi dva další vojáky. Dochází k blíže nespécifikovatelné zastávce na radnici v Prostějově a poté již všechny osoby směřují do Brna, na gestapo, k výslechům.¹⁷⁷

Paní Hermína Tomášková neměla žádné zprávy o manželovi, který odjel jako řidič automobilu spolu s německými policisty a už se nevrátil, nevěděla ani co dělat se čtyřmi malými dětmi od Havlénových, kteří byli zatčeni. Spolu s Rozsivalovou, tetou dětí, se snažily dozvědět od policie, co se se zadrženými stalo a snažily se získat povolení k návštěvě. To se jim však nepodařilo. Obě ženy navíc musely každých čtrnáct dnů vypovídat na gestapu v Brně, co se ve vesnici děje a zda zde nejsou nějakí partyzáni.¹⁷⁸

Pro zprávy o svých příbuzných chodili lidé z Lipové k lesnímu správci Sauklovi ze Seče, který byl německé národnosti a u gestapa měl pravděpodobně konexe. Vypravila se za ním i Hermína Tomášková poté, co se jí vrátil balíček poslaný Havlénové.¹⁷⁹ Kromě ní využila Sauklových konexí i paní Komárková, která tuto situaci popisuje následovně: „*Když nám bylo nejhůře, rozhodla jsem se, že zajdu do Seče za lesním správcem Sauklem, byl německé národnosti, aby pomohl manželovi z vazby... Vyslechl moje přání, řekl: ‚Pojedu tam a muž se vám určitě vrátí.‘ Tak se také stalo. Za 11 dnů byl doma*“.¹⁸⁰

Rodiny Havlénova a Švecova byly první gestapem odvedení. Další zatýkáni se uskutečnilo hned následující den, 8. listopadu. Tehdy bylo v Lipové zadrženo dalších deset osob.¹⁸¹ Jednou z nich byl i František Komárek.¹⁸² Ani jemu se tentokrát nepodařilo utéct. Když si pro něj bezpečnostní orgán přišel poprvé, tedy 7. listopadu, stihnul vyběhnout přes zadní vchod

¹⁷⁶ KEJÍK, J.: *Lipovské vzpomínky*, s. 22.

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 6.

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 13.

¹⁷⁹ Havlénová neměla od zatčení žádné zprávy o tom, co se stalo s jejími dětmi, nevěděla, že byly svěřeny podnájemnici Hermíně Tomáškové, kvůli strachu o ně a také o manžela na tom nebyla psychicky dobře, a proto byla převezena na psychiatrické oddělení do Černovic. Z tohoto oddělení byla 19. ledna 1945 propuštěna, postavena před bránu léčebny a ponechána osudu. Díky pomoci se dostala do Lipové, ovšem stále trpěla psychickými potížemi a o děti se nezvládala starat, dokonce se jí bály. Jejím stavu vůbec nepomáhal nátlak gestapa, které i po ní chtělo pravidelné informace, co se v obci děje a zda neviděla něco podezřelého. „*Museli jsme na ni dávat pozor. Byla tak rozrušená, že někdy i něco psávala sledovali jsme, aby to snad neodeslala.*“ Havlénová se uzdravila až po válce, když se jí vrátil domů manžel, i přesto se však vysokého věku nedožila. Zemřela ve svých 45 letech. Tamtéž, s. 14.

¹⁸⁰ Komárek se vrátil 8. ledna 1945 vlakem na Stražisko a odtud přes Suchdol do Lipové. KEJÍK, J.: *Lipovské vzpomínky*, s. 16.

¹⁸¹ Jmenovitě: starosta František Kolář, tajemník Karel Weishar, učitel František Lindovský (vedl tamburašský soubor), Marie Havelková, František Sekanina, Josef Zatloukal, Karel Sychra, holič Otakar Soural, Josef Marek, František Komárek. KEJÍK, J.: *Lipovské vzpomínky*, s. 7.

¹⁸² VUA Praha, fond Partyzánské jednotky, kart. 7, sign 38. Jermak Porošin. *Dotazník o partyzánské činnosti*, fol. 594.

k Dostálům a manželka ho zapřela, že pracuje někde na louce. Když ale přišlo gestapo podruhé, v odpoledních hodinách, utéci nestihl. „*Schoval jsem se tedy na záchod... Musel jsem otevřít. Nenechali mě ani napít, ani rozloučit. Opouštěl jsem čtyři malé děti a ženu. Že prý mne jen vyšetří a propustí. A to bylo poslední lidské jednání. Naložili nás do auta a stali se z nás kusy*”.¹⁸³

Otakar Sural, zaměstnáním holič, se 8. listopadu vydal pracovně do Hrochova. Zde se dozvídá, že „...*Lipová je znovu obklíčena, na kopcích kolem vesnice jsou kulometry, gestapáci chodí se psy a zatýkají*“. Proto tedy Sural vyčkává mimo domov, dokud se gestapo nevzdálí, stejně jako Komárkovi i jemu se poprvé podařilo utéct, ale další den Němci zatýkají i lipovského holiče – Otakara Sourala. Ani on tentokrát utéct nezvládl.¹⁸⁴

Rozsival s Bartákem, kteří při prvním zatýkání utekli do lesů, směrem k Bukové, se zastavili u Vychodila, který na jejich přání odjel traktorem k Lipové, aby zjistil, co se tam děje, a zároveň, aby přinesl doklady Ferdinanda Rozsívala, který si je ve spěchu zapomněl doma. Hermína Burgetová zprostředkovala spojení Rozsívala s rodinou, a poté se už Ferdinand vydal do lesů, aby se přidal k partyzánům, ti zde však již nebyli. „*Stal jsem se tulákem – i vetřelcem. ... aby mne aspoň nezradili, když už nepomohli, musel jsem mnohdy použít i výhrůžky, že by si to s nimi partyzáni vypořádali*“.¹⁸⁵

Jelikož o Bohumila Bartáka při listopadovém zatýkání neprojevalo gestapo zájem, rozhodl se vrátit domů, aby nevzbuzoval zbytečné podezření. Pátého prosince se schází s partyzánským velením v boskovickém hotelu Šnevais. Zde je mu sděleno, že v Lipové se chystá další zatýkácké akce, a to hned druhý den, tedy 6. prosince.¹⁸⁶ Barták se snaží varovat Stanislava Kováře, kterého ale doma ten večer nenachází. Se svojí manželkou se tedy domlouvá, že vstane ráno ve 3 hodiny a odejde k partyzánům, a ona ho bude krýt, že odjel služebně do Brna. Gestapo však tentokrát přichází ještě dříve, než stačí odejít. Spolu s ním je zatčen právě Stanislav Kovář a Miloš Sekanina, po cestě z četnické stanice Bukové je vyzvednut ještě Václav Vychodil.¹⁸⁷

Problém s konfidenty ale převládal v obci i poté, co byli Mézl s Valaštiakem z akce staženi. Prameny se zmiňují o dalším, tentokrát ruské národnosti, na kterého byli lipovští odbojáři upozorněni 30. listopadu, spojkou z Olomouce do Prostějova a odtud do Lipové. Zbavit se

¹⁸³ KEJÍK, J.: *Lipovské vzpomínky*, s. 15.

¹⁸⁴ Tamtéž, s. 17.

¹⁸⁵ Tamtéž, s. 33.

¹⁸⁶ Dne 6. prosince se zároveň do Lipové z Brna vrací holič Otakar Sural a starosta obce František Kolář. Sural byl po výslechu těžce nemocen. Tamtéž, s. 17.

¹⁸⁷ Toho zřejmě někdo udal za vyzvednutí papírů u Rozsívala doma, jak bylo popsáno výše. KEJÍK, J.: *Lipovské vzpomínky*, s. 19.

konfidenta¹⁸⁸ dostal za úkol Stanislav Kovář, který spolu s ním odchází pátého prosince 1944 do lesů, zde předstírá bolesti břicha, pobízí muže k odpočinku a poté, co Sovět usíná, se k němu Kovář přiblížil a „*podřezal mu krk*“. V koutech kabátu nalézá celkem 16 filmů, metr dlouhých a k tomu papír s razítkem oberlandrátu, na kterém je všechno nafocené ještě podrobně popsáno. Čísla vyfocených domů a jména jejich obyvatel. Z Lipové, Bukové i Malého Hradiska. Kovář se po tomto činu zastavuje u Vlachů, kterým ukazuje, co u muže našel. Paní Vlachová „*nastavila zástěru, všechno do ní shrnula a vsunula i se zástěrou do pece a přidala topení*“.¹⁸⁹ Dvě hodiny po této události je Stanislav Kovář zatčen gestapem a odveden z obce. Kdyby byl zabitím konfidenta pověřen někdo jiný, Kováře by varoval Bohumil Barták. Pokud by však konfident odevzdal podrobně vypracované důkazy gestapu, bylo by pravděpodobně zatčeno a usvědčeno mnohem více osob. „*Když se po osvobození vrátili občané z Bukové, kteří s ním byli v tomto koncent. táboře, hovořili, že Stan. Kovář často vzpomínal na ten večer těsně před zatčením a že byl vděčný za to, že jsem tenkrát usvědčující materiál spálila*“.¹⁹⁰

Po zásahu gestapa zůstalo několik rodin bez otce či matky. Navíc měli občané stále povědomí o tom, že ještě není protipartyzánským akcím konec. I tak však s *odbojem* nepřestali. Krátce poté, co odvedli Františka Komárka, navštívila paní Komárkovou její švagrová „Milka“ Koudelková s otázkou, zda by se u ní mohl schovat Rozsival, že k ní už gestapo znovu nepřijde, když je manžel zavřený. V té době byl Rozsival nemocný. Paní Komárková ve vzpomínce popisuje, že složité bylo jeho ukrývání zvláště kvůli malým dětem. Ferdinand Rozsival se u Komárků skrýval až do 21. prosince 1944.¹⁹¹

Toho data se konala poslední a zároveň i největší akce proti lipovským odbojářům. Když přišlo gestapo opět zatýkat, paní Komárková se bála, že ji někdo udá, a tak Rozsívala přemluvila, aby raději utekl. Když vyběhl ven, ozvalo se několik výstřelů, docházelo totiž právě k zatýkání Karla Podhorného a u vesnice se objevili i partyzáni jdoucí z Bukové. Konala se jen malá přestřelka, která ale neměla žádný hlubší význam.¹⁹² Rusové se před Němci schovali do stejného chléva, ze kterého jen pár minut nazpět vyběhl Rozsival, takže se před očima matky čtyř dětí objevil další problém. „*Byla jsem úplně zoufalá, co se bude dít. Poznali to na mě, pochopili a ihned odešli*“. Ani poté, co gestapo opět odjelo, nezůstala paní Komárková sama.

¹⁸⁸ Vzpomínka neudává jméno, přezdívku, ani jiné bližší informace k této osobě. Pouze, že byl vlasovec a zběžný popis. „*Znal jsem dobře a pamatuji se na něho, postavou elegantní muž, zdánlivě dobré povahy, s titulem inženýr.*“

¹⁸⁹ ZAO Olomouc, fond Bartoš Josef. 1976-1998, kart. 30, inv. č. 138, sl. A1, s. 8.

¹⁹⁰ Tamtéž, s. 9.

¹⁹¹ KEJÍK, J.: *Lipovské vzpomínky*, s. 16.

¹⁹² „*Partyzáni mohli gestapáky postřílet, neudělali to úmyslně, aby nepřivezli celou vesnici to neštěstí*“. Tamtéž, s. 34.

Přespával u ní František Koudelka, který se bál, že by ho doma němečtí policisté mohli najít, a také u ní občas zůstávali „stryčkové z Labutic“, jak nazývala partyzány před dětmi. Ani pro paní Komárkovou však nebylo jednoduché vyjít, za této situace, s penězi, a to i když si lidé v Lipové vzájemně vypomáhali. Například od Františka Bartáka dostala jednou 500 Kčs.¹⁹³ Barták měl v té době také dvě děti, takže nejspíš i proto ženě pomohl. On sám byl gestapem odveden právě 21. prosince. Zatčení popisuje jeho dcera Anna takto: „... v době, kdy se všichni radují jsme zůstali sami bez pomoci. To ještě nestačilo, protože jsme měli dvě světlice, nastěhovali k nám Němci, potom Rakušáky“.¹⁹⁴ Ten den byl odveden i Václav Růžička, když k němu přišlo gestapo, zrovna zde přenocoval František Koudelka, který se kvůli zatýkání bál spát doma, tomu se podařilo utéct a k jeho zatčení už nedošlo, Václav Růžička to štěstí neměl.¹⁹⁵ Koncem roku 1944, po posledním zatýkání, se velitel českých partyzánů Ferdinand Rozsival vrací do Lipové.¹⁹⁶ Úkryt nachází u Fialů, kde zůstává až do osvobození.¹⁹⁷

Po zátahu v Lipové a také přepadení ve Žďárné u Šmatlů proběhlo několik odvetných akcí. Partyzáni rozmontovávali koleje, ničili sloupy elektrického napětí, zapalovali sklady, to vše ještě ve větší míře. V lednu roku 1945 udělali také zátahy na zrádce a udavače. Zastřelili Saukla z Lipové, bratry Třísky z Malého Hradiska a další.¹⁹⁸

4.2. Gestapo Brno – Kounicovy koleje

Kounicovy koleje byly největší věznicí brněnského gestapa na Moravě.¹⁹⁹ Kromě toho, že dokázaly pojmout velké množství osob, měly i další výhody. Jednou z největších bylo umístění mimo centrum dění a zároveň snadná dostupnost při převážení vězňů na právnickou fakultu, ve

¹⁹³ KEJÍK, J.: *Lipovské vzpomínky*, s. 16.

¹⁹⁴ THONNOVÁ, A.: *Paměti*. Databáze dějin všedního dne., s. 4.

¹⁹⁵ KEJÍK, J.: *Lipovské vzpomínky*, s. 29. Dne 21. prosince 1944 byli odvedeni: Karel Barták, Václav Růžička, Karel Podhorný, Josef Havelka č. 16, Josef Havelka č. 23, Čeněk Hofman, Josef Burget, František Barták, Julius Veselý, Josef Marek. Okolnosti zatčení Josefa Burgeta jsou v literatuře odlišné. Už dříve je jeho jméno zmíněno, a to při zatýkání v listopadu „Když přišli zatýkat Vítězslava Vaška na Dvorek a Josefa Burgeta, nebyli doma. Utekli. Gestapáci jim však vzkázali, že se musí hlásit na gestapu sami. Oba se také přihlásili za několik dní“. Tamtéž, s. 7. Josef Burget, narozen 6. 6. 1902, kterého tato studie mimo jiné sleduje, je později zaznamenán i v knize přichozích do Flossenbürgu, o jiném jmenovci se prameny nezmiňují. Ani zapojení Josefa není úplně jasné. Hermína Burgetová, která je v práci zmíněna ve vzpomínce Ferdinanda Rozsivala, byla prokazatelně manželka Josefa a o jejím zapojení už také byla zmínka, ale o Josefovi vzpomínky mlčí, ačkoli v pramenech oddílů Jermak je uvedena u jeho jména „spolupráce“. Vojenský ústřední archiv Praha. Fond Partyzánské jednotky, kart. 7, sign. 38. *Jermak Porošín*. Důležité je zmínit také skutečnost, že Hermína Burgetová pomohla Rozsivalovi ke spojení někdy koncem listopadu a začátkem prosince 1944 a její manžel je 21. prosince zatčen.

¹⁹⁶ KEJÍK, J.: *Lipovské vzpomínky*, s. 34.

¹⁹⁷ Tamtéž, s. 35.

¹⁹⁸ Soka Prostějov. KSČ – okresní výbor Prostějov, kart. 293, inv. č. 185. *Šmíd František*, s. 220.

¹⁹⁹ VAŠEK, Fr. – ČERNÝ VI – BŘEČKA, J.: *Místa zkropená krví. Kounicovy studentské koleje v Brně v letech nacistické okupace 1940-1945*. Brno 2015, s. 218.

které se konaly výslechy. Od čtvrtého ledna 1940 byly koleje hlavním shromaždištěm politických vězňů.²⁰⁰

Po příjezdu do Kounicových kolejí v Brně byl každý postaven do zvláštního výklenku čelem ke zdi, aby nedocházelo k vzájemné domluvě.²⁰¹ Poté byly zadrženým zabaveny všechny osobní věci z kapes, přitom museli rozumět úkonům v němčině, jinak byli bití. Výměnou za osobní věci dostal každý lžíci a esšálek. Každý příchozí byl zaevidován v tzv. vězeňské knížce a poté zařazen na přidělenou celu o rozměru 5,5 x 3,5 m².²⁰² Od roku 1942 se v Kounicových kolejích nevařila klasická jídla. Nosily se pouze 120 litrové konve, ze kterých se vězňům rozlívaly tekuté směsi. Nejčastěji polévka či káva. Příděl na osobu na celý den činil 0,5 litrů, tedy asi jedna naběračka a 200 gramů chleba.²⁰³

Ačkoli si výslechy prošli všichni zatčení, tak ne u všech se dochovaly prameny. Z toho, co je dostupné, lze říci, že se gestapo v Lipové zajímalo hlavně o doplnění informací, získaných od konfidentů, což uvádí Vladimír Černý jako běžný postup. Tím, že při výslechu odbojářů již nacisté znali určité informace, navodili tak na vyslýchaném dojem, že nemá cenu dále zapírat. Hrubé násilí tak bylo kombinováno s psychickým nátlakem.

V případě Josefa Švece gestapo zajímaly především informace o švagrovi Pravoslavu Kováři. O jeho zapojení Jaroslav Mézl dobře věděl, a také věděl, že je jednou z hlavních spojek s partyzány. Získáním této osoby tedy mohlo gestapo rozkrýt celé jádro odboje. Josef Švec však o švagrovi nic nevěděl, a tak ani nic neprozradil.

Kromě klasického výslechu, který většinou probíhal pouze za účasti pověřeného policisty a zatčeného,²⁰⁴ používalo gestapo i vzájemné konfrontace. O této formě se zmiňují i ostatní zatčení z Lipové.

Hlavní osobou, kolem které se soustředily výslechy, byl Bohumil Barták, o kterém gestapo díky konfidentům vědělo, že má k partyzánům nejbližší spojení. Hned po příjezdu na úřadovnu byl konfrontován s Františkem Sekaninou, kdy byla projevena snaha o usvědčení Bartáka z velitelství partyzánské milice. Jelikož Barták zapíral a nechtěl spolupracovat, tak se výslech nepodařilo udržet v zmíněném *přátelském tónu* jako tomu bylo u Josefa Švece. Barták ve své vzpomínce zmiňuje čtyři vykopnuté zuby a další týrání, které ovšem dále nijak

²⁰⁰ VAŠEK, Fr. – ČERNÝ VI – BŘEČKA, J.: *Místa zkropená krví*. Brno 2015, s. 158.

²⁰¹ KEJÍK, J.: *Lipovské vzpomínky*, s. 21; tato „sluchátka“ byla zavedena od roku 1942, mělo jít o řadu dvířek, mezi které vždy vězeň vsunul hlavu. VUA Praha, fond KT-Koncentrační tábory 1938-1945, inv. č. 198, kart. 40, sign. R. *Kounicovy koleje, koncentrační tábor "Pod kaštany" a jiné věznice v BRNĚ*, fol. 94.

²⁰² VAŠEK, Fr. – ČERNÝ VI – BŘEČKA, J.: *Místa zkropená krví*. Brno 2015, s. 222.

²⁰³ Tamtéž, s. 232.

²⁰⁴ Při prvotním setkáním byl průběh výslechu velice poklidný, vedený formou rozhovoru, kdy zatčenému mohl být nabídnut i alkohol, cigarety či káva.

nekonkretizuje.²⁰⁵ „Řvali: ‚Kdo po tobě bude ty zuby sklízet! Slízej je!‘ Neslízal jsem... až do bezvědomí“.²⁰⁶ To, že se výslech konal až do úplného bezvědomí, není ojedinělá skutečnost. Běžně se z výslechů *důležitější* osoby vracely v tomto stavu, kdy se o ně postarali jejich spolupůvodci na celách.²⁰⁷ Bohumil Barták získal čas na zotavení a za týden byl opět převezen na fakultu ke konfrontaci s Josefem Zatloukalem, který mu posunky naznačil, že nemá vypovídat. Otázky se točily okolo působení partyzánského oddílu, vedení milice, a také kolem osoby Ferdinanda Rozsívala. Ani zde se však nacisté nic přínosného nedozvěděli. Zmíněný výslech není ve vzpomínkách nijak více rozvinut, není tedy jasné, jakou formou byl veden tentokrát.²⁰⁸

V pořadí třetí konfrontace se konala až po čtrnácti dnech, a to se Stanislavem Kovářem. Vzhledem k tomu, že Kovář byl na zvláštní cele (bude dále rozvinuto), lze se domnívat, že tato konfrontace se bez násilí neobešla. Do konce roku 1944 se konal výslech ještě s Josefem Havelkou a Josefem Říhou. Po Novém roce pak například s Františkem Bartákem. Nikdo z výše uvedených však nenapomohl usvědčit Bartáka z vedení milice ani ve spolupráci s partyzány.²⁰⁹

Výslech s užitím násilí popisuje i Josef Švec.²¹⁰ „Dostal jsem osmihran mezi prsty, svírali a svírali, přerazili mi zub a já jen, že nic nevím, že jsem nebyl doma“.²¹¹ Josef byl ubytovaný na cele, která se nacházela přímo naproti popravišti.

Vězni v Kounicových kolejích nechodili pracovat nikam mimo budovu, jejich den se řídil pevně stanoveným řádem a nikdo z nich neměl tušení, zda nebude zrovna on další den popraven. Pokaždé, když byl se konaly popravy, musela být všechna okna zatemněná, aby se nikdo nemohl dívat. Po chodbě běhali dozorci, kteří křičeli a dělali rámus, aby nebyla slyšet poslední slova vězňů.²¹² Popravy se konaly *pod svatým Václavem*, což byla mozaika na jedné stěně, pod kterou byla šibenice.²¹³ „Po každé popravě v Kouničkách jsme dostali rajskou polévku. Ten den nikdo nejedl, třeba že se nám hladem svíral žaludek“.²¹⁴

²⁰⁵ Podle celkových praktik gestapa v Brně se mohlo jednat o kopance, facky, či rány holí.

²⁰⁶ KEJÍK, J.: *Lipovské vzpomínky*, s. 19.

²⁰⁷ Docházelo také k výslechům, kdy zadržený při metodách získávání informací zemřel.

²⁰⁸ KEJÍK, J.: *Lipovské vzpomínky*, s. 20.

²⁰⁹ Tamtéž, s. 20.

²¹⁰ Práce spolupracuje se vzpomínkami celkem dvou osob se stejným jménem Josef Švec. První Josef je z Bukové a jeho početná rodina do konce války celá zahynula, až na nejmladší sestru. Zde zmíněný Josef je jeho bratranec, pocházející ze samoty u obce Lipová. I samotné gestapo mělo s jejich jmény značné potíže při předvolání. KEJÍK, J.: *Lipovské vzpomínky*, s. 20.

²¹¹ Tamtéž, s. 25.

²¹² Tamtéž, s. 26.

²¹³ „Pravou stranu popraviště, přiléhající k B bloku, gestapáci vybetonovali a zřídili tam odtoky na splachování krve po popravených. Toto popraviště stále zlepšovali.“ VUA Praha, fond KT-Koncentrační tábory 1938-1945, inv. č. 198, kart. 40, sign. R. *Kounicovy koleje, koncentrační tábor "Pod kaštany" a jiné vězňovny v BRNĚ*, fol. 95.

²¹⁴ KEJÍK, J.: *Lipovské vzpomínky*, s. 24.

Konkrétní den poprav, a to 18. ledna 1945, popisuje i Bohumil Barták, který byl ten den vyveden z cely a všichni spoluvězni, i on sám, si mysleli, že bude jeden z pověšených. Jednalo se však pouze o další výslech, kdy mu bylo předčítáno znění partyzánské přísahy, které nacisté získali od „Miroslava“²¹⁵ Šmatly. Poté, co byly tímto způsobem Bartákovi oznámeny novinky v jeho spise, byl odveden opět zpátky na celu, svůj návrat popisuje takto: „*Otevřeli celu. Spoluvězni klečeli a modlili se již za mne. Já se vrátil...*“²¹⁶ Této vzpomínce však odporuje fakt, že v den poprav byly všechny cely dokořán otevřené a vězni museli ležet na zemi, dokud se s popravami neskončí. Je tedy možné, že se za něj ostatní modlili, ovšem to, že u toho klečeli, je spíše nadnesené.

Bohumil Barták nebyl jediný, který byl předvolaný k výslechu opakovaně, například František Barták byl poprvé předvolán na Štědrý den 1944 a poté ještě čtyřikrát.²¹⁷

Jak již bylo zmíněno, Stanislav Kovář se nacházel ve speciálním pokoji. Konkrétně je jeho stav v kolejích popisován ve vzpomínkách takto: „*Všichni jsme se klepáním dozvěděli, že Stanin je na samotce, všem bylo známo, jak vzorně a sebevědomě se chová a že gestapáci mají co dělat s pravým českým vlastencem a hrdinou. Celou dobu v Kouničkách byl přivázaný k posteli za jednu nohu a jednu ruku*“.²¹⁸ Jednalo se nejspíše o celu, kam byli umístováni vězni, kteří měli být lépe střeženi. Zvláštní vězni v této místnosti byli opravdu přivazováni za ruku a nohu řetězy. Vladimír Černý zmiňuje takto střeženého a přivázaného vězně Oldřicha Pechu, člena odboje, který byl „*po zuřivém odporu*“ zadržen a umístěn do místnosti číslo 6, která se nacházela na chodbě vpravo, jako úplně první, vedle kanceláře dozorců.²¹⁹ Zmíněným klepáním si věžňové přes zdi předávali informace o svých blízkých, o kamarádech nebo třeba novinky ohledně války. Všichni bedlivě sledovali průběh bojů, protože věděli, „*...že to mají DKV*“ tedy do konce války.²²⁰

Vzhledem k termínům, které byly vybrány pro zásahy v Lipové, nám vzpomínky poskytují i popisy doby vánoční v kolejích. Ve vánoční čas se v Brně atmosféra alespoň nepatrně uvolňovala. Ovšem vždy záleželo na daném dozorci, jak píše i Vladimír Černý, i dozorci v myšlenkách trávili čas s rodinou. Věžňové na Štědrý den dostali kousek salámu, „*...sesedli jsme si a vzpomínali... Najednou bylo slabounce slyšet ze sousedních cel píseň Ach synku,*

²¹⁵ Jméno Miroslav je chybné. Ve skutečnosti se jednalo o kominíka Jaromíra. Problematika kolem jeho křestního jména bude rozebrána v konečné kapitole.

²¹⁶ KEJÍK, J.: *Lipovské vzpomínky*, s. 20.

²¹⁷ Tamtéž, s. 21.

²¹⁸ Tamtéž, s. 20. Předávání zpráv klepáním více popisuje i vzpomínka Františka Komárka. KOPEČNÝ, P – POLÁK, VI.: *Žijeme jejich odkazem*. Blansko 1985, s. 195.

²¹⁹ VAŠEK, Fr. – ČERNÝ VI – BŘEČKA, J.: *Místa ztropená krví*. Brno 2015, s. 168.

²²⁰ Tamtéž, s. 243.

synku“.²²¹ Pouze na Vánoce, a to jen někteří dozorcí, na malou chvíli dovolovali vězňům, aby si krátce zanotovali, jinak to bylo přísně zakázáno.²²²

S novým rokem přicházeli také další počty zatčených, docházelo tak k naprosté nedostatečnosti prostor, a proto se hledala nová odbytiště. Pro brněnské vězně se těmito místy staly koncentrační tábory ve Flossenbürgu a Mauthausenu. „*My, kteří jsme výslech vydrželi, byli jsme odvezeni do koncentračních táborů, kde jsme měli být likvidováni až po vyčerpání všech fyzických sil v obrovské dřině a hladu*“.²²³

4.3. Koncentrační tábor Flossenbürg

S postupující frontou a také v důsledku přeplněných káznic se konaly od konce roku 1944 velké transporty. Přípravovaly se většinou přes noc, aby hned ráno mohly vyrazit. Přesuny do KT se uskutečňovaly pomocí vagonů po železnici. Nejprve se užívaly klasické vězeňské vozy, avšak koncem války a s přibývajícím počtem transportovaných osob, byly nahrazeny nákladními. Jelikož bývaly vagony často přeplněné, a vězni byli navíc vyhladovělí z předešlých pobytů v káznicích, dorazili už do tábora se zdravotními problémy a zcela vysílení.²²⁴

Pro tuto studii byl důležitý transport vypravený z Brna 21. ledna 1945, ve kterém se nacházelo celkem 833 politických vězňů, a z toho 708 Čechů.²²⁵ K shromažďování sloužil velký sál v Kounicových kolejích mezi bloky A a B.²²⁶ „*Zase jsme se všichni lipovští uviděli a mohli si i něco říci. V 11 hodin nás navagónovali do prasečáků v Brně na nádraží po 40 do jednoho vozu. Uprostřed vozu stál ozbrojený SS*“.²²⁷ Osoby, které měly být v táboře vyslýchány, dostaly v evidenci do poznámky slovo *Spere*, aby se zdržovaly v táboře a nebyly zařazeny na práce do žádného pobočného tábora.²²⁸

Moravský transport dorazil do Flossenbürgu 26. ledna 1945 a vězni byli hnáni v pětistupech do kopce do tábora.²²⁹ „*V náhorní rovině mezi lesy městečko baráků za ostnatým drátem, každých 25 m strážní věž s kulometem*“.²³⁰ Koncentrační tábor, kam dál směřovala cesta

²²¹ KEJÍK, J.: *Lipovské vzpomínky*, s. 26.

²²² VAŠEK, Fr. – ČERNÝ VI – BŘEČKA, J.: *Místa ztropená krví*. Brno 2015, s. 240.

²²³ Soka Prostějov, fond OV KSČ Prostějov, inv. č. 185, kart. 293. *Vzpomínky Aloise Křupky*, fol. 775-776.

²²⁴ HÁJKOVÁ, A.: *Kolik občanů z Čech a Moravy prošlo za války Flossenbürgem?* In: Terezínské listy. 24, 1996. Ústí nad Labem 1996, s. 30.

²²⁵ Do tohoto transportu, na rozdíl od těch pražských, byly zařazeny i osoby, jejichž případy nebyly ještě uzavřeny. Jednalo se především o partyzány a jejich pomocníky. Tyto případy měly být uzavřeny až v táboře, jelikož spolu s transportem se přemístil i celý soudní dvůr s radou Weberem. Tamtéž, s. 30.

²²⁶ VAŠEK, Fr. – ČERNÝ VI – BŘEČKA, J.: *Místa ztropená krví*. Brno 2015, s. 171.

²²⁷ KEJÍK, J.: *Lipovské vzpomínky*, s. 21.

²²⁸ HÁJKOVÁ, A.: *Kolik občanů z Čech a Moravy prošlo za války Flossenbürgem?*, s. 31.

²²⁹ KEJÍK, J.: *Lipovské vzpomínky*, s. 21.

²³⁰ HOFMANN, J., ed.: *Život za pravdu. Památník chodského hrdinství*. Domažlice 1949, s. 39.

lipovských občanů, získal své jméno po zřícenině hradu, nedaleko které byl vystavěn. Flossenbürg se řadil mezi tábory druhého stupně, jen na území dnešní České republiky lze dokázat jeho 18 pobočných táborů.²³¹ Za dobu jeho existence si ním prošlo asi 3784 vězňů české národnosti.²³² „Zubožení lidé, vychrtlí a otrhaní, tahali na provazech rozhrnovač sněhu, zbitý z kusů desek. Prosili o chléb, padali a zase vstávali, honěni dozorcí“.²³³ Alena Hájková ve své studii odhaduje k lednu 1945 celkem 1366 protektorátních mužů a 39 žen, a to nejen ve Flossenbürgu, ale i v jeho pobočných táborech.²³⁴

Po příchodu do tábora následovala dehumanizace, která byla prvním bodem, jak nalomit kromě fyzického, také psychické zdraví. Vězni byli zapsáni do knihy příchozích a nuceni odevzdat všechno oblečení a osobní věci. Následovala sprcha a holení vlasů a vousů. Na nové oblečení²³⁵ čekali vězni až do rána, než jim bylo přiděleno spolu s čísly. „Ztratili jsme jména – nejsme již lidmi, ale čísla. Stal jsem se číslem 43 906“.²³⁶

Dá-li se hovořit v takovémto případě o něčem tomu podobném, pak měli lipovští štěstí vzhledem k času přijetí do KT. Fridolín Macháček se zmiňuje, že starší vězni, kteří byli v táboře delší dobu, hovořili o citelné změně, která přišla s rokem 1944.²³⁷ KT Flossenbürg v roce 1945 už nazývali podle dřívějšího sanatoriem.²³⁸

Největší nebezpečí v táboře, kterému museli lipovští vězni po příjezdu čelit bylo chladné počasí. Vánice, metry sněhu a až -30°.²³⁹ Vzhledem k poloze tábora a nuznému oblečení vězňů docházelo k prostydnutí celého organismu a „sešlosti těla i duše“. Časté byly také omrzliny, kdy po upadnutí musely být amputovány i celé končetiny.²⁴⁰ O ničem takovém se nikdo ze vzpomínajících nezmiňuje. Naopak popisují problémy oteklých končetin, čímž trpěl ku příkladu učitel Lindovský.²⁴¹

²³¹ ADAM, A.: *Otroci třetí říše. Pobočné koncentrační tábory na území České republiky*. Praha 2016.

²³² HÁJKOVÁ, A.: *Kolik občanů z Čech a Moravy prošlo za války Flossenbürgem?*, s. 30. Čeští političtí vězni zde na rozdíl od ostatních KT nosili na červeném klínu písmeno C, namísto T. Další barevná odlišení vězňů popisuje edice Josefa Hofmanna. HOFMANN, J.: *Život za pravdu*, s. 60.

²³³ KEJÍK, J.: *Lipovské vzpomínky*, s. 21.

²³⁴ HÁJKOVÁ, A.: *Kolik občanů z Čech a Moravy prošlo za války Flossenbürgem?*, s. 30.

²³⁵ V roce 1945 se již v táboře nefasoval modrobílý vězeňský stejnokroj, ten nosili jen vězňové, kteří chodili na práce mimo tábor. Ti v táboře nosili občanské šaty, ovšem přidělené kousky měly nejrůznější velikost. MACHÁČEK, Fr.: *Plzeň, Terezín, Flossenbürg*. Praha 1946, s. 72.; KEJÍK, J.: *Lipovské vzpomínky*, s. 22.

²³⁶ KEJÍK, J.: *Lipovské vzpomínky*, s. 22.

²³⁷ Šlo především o zrušení hlavní práce v kamenolomu a nahrazení nejrůznějšími továrnami.

²³⁸ MACHÁČEK, Fr.: *Plzeň, Terezín, Flossenbürg*, s. 91. Na druhou stranu ale uvádí vězně, který přišel z Buchenwaldu a přál si se tam vrátit. Tamtéž, s. 98. Proměny tábora jsou zřetelné v porovnání vzpomínek domažlických (jedná se o jedny z prvních protektorátních vězňů) a monografie Fridolína Macháčka, který v KT pobýval až k jeho konci 1944-1945.

²³⁹ HOFMANN, J.: *Život za pravdu*, s. 55.

²⁴⁰ Tamtéž, s. 55-56.

²⁴¹ KEJÍK, J.: *Lipovské vzpomínky*, s. 23.

Ze vzpomínek lipovských občanů vyplývá také to, že si udržovali kontakt a vzájemnou pomoc. Nejen v Brně na gestapu, ale i ve Flossenbürgu. Hned po příjezdu byli lipovští rozházeni do odlišných bloků, některým se však poštěstilo setkat. Stanislav Tomášek se s Václavem Růžičkou a jedním dalším dělil dokonce o stejnou postel.²⁴² Na tomto bloku číslo 5 se nacházel i Stanislav Kovář.²⁴³ Na blocích číslo 3-11 byli umístěni dělníci z lomu a zaměstnanci v letecké továrně.²⁴⁴ Tomášek se zmiňuje o své první práci právě u letadel.²⁴⁵ Naopak František Barták s Josefem Burgetem byli ubytováni nejspíše na bloku číslo 2, který sloužil krejčím a švecům.²⁴⁶

Každé ráno se vynášeli mrtví, kteří nepřežili noc. Fridolín Macháček popisuje sprchy jako místo, kam chodili lidé umírat. Denně tak byla na očích nová bezvládná utýraná těla, nové sebevraždy s cílem vykoupení se z utrpení. „*Bohuši, takových (ran) bude ještě víc a přece se nesmíme dát. Pevná vůle, to bylo jediné, jak se dal koncentrák přežít*“.²⁴⁷ Jediná možnost, jak si udržet psychické a duševní zdraví bylo oprostít se od těchto vjemů. I proto se Macháček ve svém vzpomínání častokrát uchyluje k lyrickým popisům přírody, zříceniny hradu nebo popisům zapadajícího slunce. Učitel Lindovský se snažil mezi lipovskými šířit dobrou náladu pomocí přednášení básní a vzděláváním ostatních ve vzorech české historie. Ovšem i on sám, v soukromí, snášel prostředí tábora velmi špatně.²⁴⁸

V táboře se kromě samotných bloků, kde bydleli vězni, nacházely i další budovy (kuchyň, sklady, dílny, krematorium atd.). Samostatně stál také revír, jak se v KT říkalo ošetřovně. Vězni, kteří nepatřili mezi prominentní, sem ale spíše než za léčbou, chodili pro smrt. O medikamenty byla nouze a lékaři byli povětšinou úplní laici. Na jakoukoli nemoc se podával aspirin.²⁴⁹ „*Většinou to byla výchozí stanice do krematoria, a proto se tomuto místu každý, který jen trochu mohl, vyhýbal*“.²⁵⁰ I Stanislav Tomášek se po nákaze skvrnitým tyfem ocitl na infekčním oddělení. Popisuje, že byl umístěn do speciálního bloku, kde jim jídlo nosili pouze k bráně. Po příchodu se musel vysléci do naha a dostal jen deku. Takto nemocen byl asi měsíc.

²⁴² V této době již byl tábor přeplněn na tolik, že se o jedno lůžko dělili i čtyři lidé.

²⁴³ KEJÍK, J.: *Lipovské vzpomínky*, s. 22.

²⁴⁴ MACHÁČEK, Fr.: *Plzeň, Terezín, Flossenbürg*, s. 87.

²⁴⁵ KEJÍK, J.: *Lipovské vzpomínky*, s. 22. Stanislav Kovář, jakožto rolník, byl nejspíše přiřazen do kamenolomu a Václav Růžička do továrny.

²⁴⁶ MACHÁČEK, Fr.: *Plzeň, Terezín, Flossenbürg*, s. 87.

²⁴⁷ KEJÍK, J.: *Lipovské vzpomínky*, s. 23.

²⁴⁸ Tamtéž, s. 23. Šíření dobré nálady a vzdělávání spoluvězňů, zatímco sám prostředí tábora velmi špatně nese. S tímto problémem bojoval i spisovatel Karel Poláček v Terezíně. CHLÁDKOVÁ, L.: *Karel Poláček v Terezíně*. In: *Terezínské listy*. 24, 1996. Ústí nad Labem 1996, s. 55-70.

²⁴⁹ KEJÍK, J.: *Lipovské vzpomínky*, s. 28.

²⁵⁰ Tamtéž, s. 28.

Zmiňuje se také o návštěvách Stanislava Kováře, který za ním chodil k plotu a povzbuzoval ho.²⁵¹

V táboře vládl celkový problém s hygienou, vzhledem k nedostačujícím prostorám a přeplněnosti. Na několika blocích chyběly i záchody, nahrazeny byly hektolitrovými sudy.²⁵² Kvůli nedostatku jídla a podvýživě se někteří uchýlovali k sbírání a konzumaci odpadků, shnilého a zkaženého jídla, díky čemuž se tábor začal potýkat s úplavicemi a jinými střevními nemocemi.²⁵³ Dalším obrovským problémem byly vši. Konaly se proto očisty, které se však o odvšivení ve skutečnosti ani nesnažily. Kolem osmé hodiny večer bylo do sprch nahnáno vždy 300 až 400 vězňů, svázali si šaty do uzlíku a ty se daly do dezinfekční místnosti. Vězni byli ve sprchách vystaveni tryskání střídavých proudů, a tak vždy někdo zůstal ušlapáný. V umývárkách pak většinou strávili celou noc.²⁵⁴

Lidé v táboře byli využíváni podle své kvalifikace. Stanislav Tomášek, jakožto řidič z povolání, pracoval v garážích. „*Sekal jsem špaličky do dřevoplyňáků gestapáckých aut*“.²⁵⁵ Lze se domnívat, že František Barták a Josef Burget pracovali v krejčovně²⁵⁶, vzhledem k jejich civilnímu zaměstnání. Nasvědčuje tomu i vzpomínka Tomáška: „*Většinou v neděli po poledni, někde mimo dozor jsme si pomáhali v oblečení, které propašovali krejčáci z dílen, dělili se o kousky chleba, brambor, které se podařilo někomu sehnat v továrně na letecké součástky*“.²⁵⁷ Ne všichni však měli to štěstí, že se vyhnuli těžké práci v kamenolomu. Tuto práci vykonávali při nejmenším všichni Švecovi z Bukové i Lipové.²⁵⁸

Podle Fridolína Macháčka patřili čeští vězni mezi ty oblíbenější. Pro svou pracovitost, čistotu a šikovnost, díky čemuž si je oblíbili i Němci.²⁵⁹ Něco obdobného lze spatřit i v jedné zkušenosti Stanislava Tomáška, od německého řidiče občas při opravě „*za kotlem auta*“ našel zbytky jídla, nedopalky, bramboru nebo mýdlo. O vše získané se Tomášek děлил s ostatními lipovskými. Zmíněný kousek mýdla daroval komínickému mistrovi Šmatlovi, který už byl v souvislosti s odbojem také zmíněn. „*Nemohli se umýt, protože byli zatčeni v komínickém a měli od sazí rozleptanou pokožku. Ráno je však odvolali do bunkru a zastřelili*“.²⁶⁰ Popravy se

²⁵¹ KEJÍK, J.: *Lipovské vzpomínky*, s. 22.

²⁵² Tamtéž, s. 28.

²⁵³ HOFMANN, J.: *Život za pravdu*, s. 57.

²⁵⁴ Tamtéž, s. 28.

²⁵⁵ KEJÍK, J.: *Lipovské vzpomínky*, s. 23.

²⁵⁶ V krejčovně byl kádem otcovrah Mázl, který křičel, ale nebil. MACHÁČEK, Fr.: *Plzeň, Terezín, Flossenbürg*. Praha 1946, s. 100.

²⁵⁷ KEJÍK, J.: *Lipovské vzpomínky*, s. 30.

²⁵⁸ Marie Henzlová. Paměť národa. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/henzlova-marie-20210228-0> [cit. 26. 02. 2023].

²⁵⁹ MACHÁČEK, Fr.: *Plzeň, Terezín, Flossenbürg*. Praha 1946, s. 107.

²⁶⁰ KEJÍK, J.: *Lipovské vzpomínky*, s. 23.

konaly až večer po práci, byli vybraní na nástupu zavolání, svlečení a jen v kalhotách hnáni se svázanýma rukama nad tábor k lesu, kde na pískovém násypu dostali od jednoho z osmi SS-manů kulku do hrudníku a druhou do týla.²⁶¹

Už v průběhu roku 1944 a dále pak v roce 1945 se občas, zvláště v noci, nad táborem ukázala spojenecká letadla. Tábor za noci byl osvětlen ostrými světly, která usnadňovala SS-manům ze strážných věží lépe rozpoznat pohyb a vězňům znemožnit útěk. Když se však blížil přelet, byl celý tábor uvržen do tmy a zesíleny stráže.²⁶²

Dne 20. února 1945 se vypravil z Flossenbürgu transport osob, směřovaný do pobočného tábora Plattlingu. Do něj byli zařazeni i všichni Švecovi z Bukové a Lipové.²⁶³ Jen o pár dní později, prvního března, došlo k již zmiňovanému zastřelení kominíků Šmatlových.²⁶⁴ A sedmého března se do Flossenbürgu vrátil Bohumil Barták, který byl nejspíše na práci v Altenhammeru.²⁶⁵ „*Koncem března bylo již cítit, že se děje něco vážného. Táborem procházely transporty a v neděli 15. 4. se objevily nad táborem bílé prapory*“.²⁶⁶ Mělo se tak stát po přeletu spojeneckého letounu těsně nad tábore. Prapory však byly hned další den zase staženy.

Už od 13. dubna vojáci hromadně pálili kartotéky vězňů, zabavovaly se také biče, karabáče a hole. Němečtí političtí vězni se mohli dobrovolně hlásit do armády.²⁶⁷ Utvořilo se nové komando vězňů, jehož hlavním úkolem bylo zahlazování stop. Hranice s kompromitujícím materiálem hořela bez přestání od 13. až do 19. dubna.²⁶⁸ „*A tak nálada zde je lepší, jídlo naopak stále horší*“.²⁶⁹ Vězni věděli, co znamená evakuace tábora a jak nebezpečné jsou pochody. 20. dubna ráno byl vydán zákaz vycházení z bloku a probíhalo zásobování. Před každý blok, tedy asi pro 1000 lidí, byl postaven jeden sud sirupu.²⁷⁰

V dopoledních hodinách nastoupili vězni na Apelplatz, kde se rozdělovali do několika skupin²⁷¹, které se později vydaly různým směrem, i tak se ale vzájemně potkávaly. Všechny

²⁶¹ HOFMANN, J.: *Život za pravdu*, s. 49, 61.

²⁶² Tamtéž, s. 75, 82.

²⁶³ WWII German Documents Among War Crimes Records. Flossenbürg Concentration Camp. *Daily lists of inmates at Flossenbürg Concentration Camp*, s. 335.

²⁶⁴ Tamtéž, s. 335.

²⁶⁵ Tamtéž, s. 234. V poznámce uvedeno: „7. 3. 1945 rücküberstellt von Altenhammer“

²⁶⁶ KEJÍK, J.: *Lipovské vzpomínky*, s. 29; MACHÁČEK, Fr.: *Plzeň, Terezín, Flossenbürg*. Praha 1946. s. 154.

²⁶⁷ MACHÁČEK, Fr.: *Plzeň, Terezín, Flossenbürg*. Praha 1946, s. 152.

²⁶⁸ Tamtéž, s. 153.

²⁶⁹ KEJÍK, J.: *Lipovské vzpomínky*, s. 29.

²⁷⁰ VUA Praha, fond 117, kart. 2, inv. č. 20. *Zpráva vězňů o cestě z Flossenburgu do Dachau*, s. 1.; „*Nejdříve jsme nastoupili k rozdělení do řady. Ta dlouho nevydržela. Hladoví Poláci se natlačili na ostatní, sud se převrhl a sirup vytekl. Kdo mohl lehl na zem a pil, mnozí se do sirupu svalili, jini jim cucali šatstvo, nastává zmatek.*“ KEJÍK, J.: *Lipovské vzpomínky*, s. 29.

²⁷¹ Dostupné materiály se neshodují v jejich počtu. Julius Veselý zmiňuje 3, kdy poslední vycházela v 15. 30. Pramen, uložený ve VUA Praha 4 skupiny, což potvrzuje i Macháček, naopak edice z Domažlic udává skupin 5.

mířily do Dachau. Celkový počet vězňů, kteří nastoupili na pochod, se pohyboval kolem 14 000.²⁷² Každý oddíl tvořilo 3 až 4 000 vězňů. Podle záznamů do Dachau došla ze skupin jen jedna, a to ta která vyšla z Flossenbürgu ve 14.00 (do Dachau dorazila 27. dubna ve 4.00).²⁷³ Pochodu se neúčastnilo asi 1 200 osob, jednalo se zejména o nemocné skvrnitým tyfem, ti zůstali v táboře.²⁷⁴

Lze tedy předpokládat počet čtyř skupin. Zároveň z pramenů vyplývá, že ačkoliv nebyli všichni domažličtí, ani lipovští na stejných blocích, tak se jim podařilo shromáždit do jedné skupiny. Domažličtí šli v první etapě bloků 20-24, tedy v 11 hodin²⁷⁵, lipovští odcházejí z tábora v 15.30²⁷⁶, ačkoli se ve vzpomínce zmiňují o tom, že jsou členy poslední etapy, tak Fridolín Macháček z bloku 7 odchází až v 16.00.²⁷⁷ Tyto zmatky nejspíše souvisí se spěchem vypravení transportů, ničením kartotéky a celkovému rozbití jinak přesné a podrobné databáze. Informace vězňové získávali od blokových písařů, kteří mohli být odlišně informováni.

Všechny prameny se však shodují, že úměrně se zvyšujícím se počtem ušlých kilometrů se zvyšovala také úmrtnost. Šlo se bez přestávky i několik hodin. Bez jídla a vody. „*Při pochodu smrti stačilo vystoupit z řady uslyšel si jen los, los a následovala rána z milosti. Pochodovali jsme v noci a za první noc byla slyšet přes 260 výstřelu. To nás bylo o 260 méně*“.²⁷⁸

Vězni pochodovali v pětistupech. Na 100 vězňů připadali asi čtyři ozbrojenci.²⁷⁹ Největší množství mrtvol leželo vždy u potoka nebo řeky, když se vzdálili na více než dva kroky, aby se napili. Ti, co padli při průchodu vesnicí či městem, byli odtazeni za brány a tam až zastřeleni. Bohumil Barták spolu s Karlem Weisharem pomáhali Stanislavu Kovárovi, který na tom byl pravděpodobně zdravotně hůř. Kovář se však odpojil, „*že si našel hůl a půjde dál sám*“. Večer byl již nezvěstný, padl druhý den pochodu.²⁸⁰

„*Když jsme se třetí den pochodu zastavili k odpočinku, bylo to strašné. Po celé tři dny nám nedali vůbec nic jíst. Trhali jsme kopřivy a travičku kolem cesty a když nám dozorcí dovolili*

KEJÍK, J.: *Lipovské vzpomínky*, s. 29; VUA Praha, fond 117, kart. 2, inv. č. 20. *Zpráva vězňů o cestě z Flossenbürgu do Dachau*, s. 1; MACHÁČEK, Fr.: *Plzeň, Terezín, Flossenbürg*. Praha 1946. s. 159; HOFMANN, J.: *Život za pravdu*, s. 78.

²⁷² Materiály se v počtu vězňů shodují. Macháček udává 14 060 osob a domažlická edice 14 061 osob, tedy jen o jednoho více. MACHÁČEK, Fr.: *Plzeň, Terezín, Flossenbürg*. Praha 1946. s. 158; HOFMANN, J.: *Život za pravdu*, s. 78.

²⁷³ VUA Praha, fond 117, kart. 2, inv. č. 20. *Zpráva vězňů o cestě z Flossenbürgu do Dachau*, s. 1-2.

²⁷⁴ MACHÁČEK, Fr.: *Plzeň, Terezín, Flossenbürg*. Praha 1946, s. 158.

²⁷⁵ Tamtéž, s. 161.

²⁷⁶ „*My, lipovský jdeme v poslední dáváme se dohromady, abychom si mohli vzájemně pomoci. Hodiny ve Flos ukazovali 15:30 hod., Když jsme opustili peklo tábora.*“ KEJÍK, J.: *Lipovské vzpomínky*, s. 29.

²⁷⁷ MACHÁČEK, Fr.: *Plzeň, Terezín, Flossenbürg*. Praha 1946, s. 161.

²⁷⁸ KEJÍK, J.: *Lipovské vzpomínky*, s. 30.

²⁷⁹ MACHÁČEK, Fr.: *Plzeň, Terezín, Flossenbürg*. Praha 1946, s. 162.

²⁸⁰ KEJÍK, J.: *Lipovské vzpomínky*, s. 30.

*udělat ohniček, Vašek Růžičku vylezl, za pomoci na borovici, nalámal větvi, my našli otlučený kastrol, nabrali v kalužině vody a uvařili česnečku. Vůně česnečky se rozšířila po okolí a všichni lipovští i někteří jiní dostali aspoň lžičku teplé polévky. Ta byla vzácná! Do rána jsem tehdy leželi na teplém a rozhrabaném ohništi a ráno..., ráno jsme byli osvobozeni”.*²⁸¹

15. dubna 1945 byla opravdu americká vojska jen pár kilometrů od tábora. Na chvíli se však ještě jejich postup odklonil. Proto tábor zahájil evakuaci vězňů. Zmatky však následovaly i vzápětí. Vysílení a vyhladovělí vězni si neuváženou konzumací velkého množství jídla sami přivozovali smrt, někteří byli předáni k péči nemocnicím, jiní se rozprchli. Samotný tábor Flossenbürg byl osvobozen 24. dubna 1945. Nemocným vojáci poskytli zdravotnickou péči, ale celý tábor se ještě nějaký čas udržoval v karanténě.²⁸²

Tato poněkud delší kapitola se snažila obsáhnout první měsíce roku 1945, které by se daly charakterizovat pro lipovské občany jako doba *trestu za pomoc partyzánům*. Občané nezažili už ty nejtěžší práce v táboře, ovšem zase se museli potýkat s jiným problémem, a to nedostatkem kapacity. Jak v Kounicových kolejích, kde následkem většího počtu vězňů dostávali ještě menší přiděly jídla, zažívali ještě větší nepohodlí a snadněji se šířily také různé epidemie a vši. O stejných problémech v ještě větším měřítku pak lze mluvit i v KT Flossenbürg.

²⁸¹ Stanislavu Tomáškoví se totiž den před pochodem ukrást z kuchyně „kostku margarínu a hrst česneku“.
KEJÍK, J.: *Lipovské vzpomínky*, s. 23.

²⁸² MACHÁČEK, Fr.: *Plzeň, Terezín, Flossenbürg*. Praha 1946, s. 161.

5. Dokončení příběhů v době poválečné

Návraty vězňů zpátky k rodinám nebyly také ničím snadným. Většina z nich kvůli podvýživě nebo špatnému zdravotnímu stavu skončila v nemocnici, což rodina netušila. Mnohý z občanů tak byl tedy ještě před svým příchodem oplakán. „*V roce 1945 po osvobození nám přišlo oznámení, že táta je nezvěstný, snad nepřežil pochod smrti*“.²⁸³

Někteří, když došlo při pochodu ke srážce s americkým vojskem, využili nepřehledné situace a rozprchli se. Tuto cestu zvolili Stanislav Tomášek, Dobromil Havlén a Václav Růžička, který ve svých vzpomínkách popisuje jejich cestu do Lipové po vlastní ose. Když se dostali do Prostějova, zrovna se na hřbitově konal pohřeb partyzánského velitele Pavla Volkova, takže s pomocí občanů ze Seče se Tomášek s Růžičkou, jako první z vězňů, dostali do Lipové. „*Po půl roce jsem měl možnost se uvidět v zrcadle. Nebyl jsem si podoben. Kde jsou ostatní? – Ptali se nás. Bylo těžké odpovědět, když jsme věděli, že někteří se již do Lipové nevrátí*“.²⁸⁴

Samotná obec Lipová byla osvobozena Rudou armádou 9. května 1945. Paní Henzlová vzpomíná takto: „*...tak všeci zase stáli a vítali, já jsem šla dom a začala jsem mlyt řepu pro dobytek, neměla jsem se proč radovat*“.²⁸⁵

Z občanů Lipové, kteří byli odvedeni gestapem v průběhu posledních měsíců roku 1944, zahynuli tito:²⁸⁶

Burget František²⁸⁷ – 46 let, zemřel v německé nemocnici po osvobození

Havelka Josef²⁸⁸ – 24 let, zemřel při pochodu smrti

Hofman Čeněk²⁸⁹ – 62 let, zemřel ve Flossenbürgu

Kovář Karel²⁹⁰ – 20 let, zemřel ve Flossenbürgu

Kovář Stanislav²⁹¹ – 46 let, zemřel při pochodu smrti

²⁸³ THONOVÁ, A.: *Paměti*. Databáze dějin všedního dne, s. 3. František Barták ležel v té době v plzeňské nemocnici s tyfem. Tamtéž, s. 3.

²⁸⁴ KEJÍK, J.: *Lipovské vzpomínky*, s. 31-32.

²⁸⁵ Marie Henzlová. *Paměť národa*.

²⁸⁶ Tamtéž, s. 35.

²⁸⁷ VUA Praha, fond Partyzánské jednotky, kart. 7, sign 38. Jermak Porošin. *Dotazník o partyzánské činnosti*, fol. 770.

²⁸⁸ Tamtéž, fol. 771.

²⁸⁹ Tamtéž, fol. 775.

²⁹⁰ Tamtéž, fol. 772.

²⁹¹ Tamtéž, fol. 773.

Lindovský František²⁹² – 30 let, na flossenbürgské ošetřovně

Marek Josef²⁹³ – 57 let, zemřel v pracovním komandu mimo Flossenbürg

Podhorný Karel²⁹⁴ – 34 let, zemřel v pracovním komandu mimo Flossenbürg

Vašek Vítězslav²⁹⁵ – 54 let, zemřel ve Flossenbürgu

Zatloukal Josef²⁹⁶ – 58 let, zemřel v pracovním komandu mimo Flossenbürg

Někteří věznění občané do obce přišli až s létem, jako například Josef Švec. „... 26. června se bratr vrátil vyhublé ... byla sobota zrovna a já jsem s tó kamarádkó, drhly sme zem a klečely na zemi a on přišel do kuchyně, a než já jsem se k němu dostala, tak ti sósedí všichni přilitli, obstúpili ho. Sem klekla taky na zem a brečela a drhla jsem dál“.²⁹⁷

S koncem války ale nepřišel konec utrpení. Ve vesnici opět zavládla chudoba a nezaměstnanost. Problémy těch chudších se ještě prohloubily. „*Děti sedláků měly plné spíže, já i jiné chudobné děti jsme musely plést šňůry*“. Byl to jakýsi způsob obživy, do kterého se mohly zapojit i menší děti.²⁹⁸

Většina občanů, kteří se vrátili domů, měla už doživotní zdravotní problémy, způsobené nehygienickým prostředím, podvýživou a chladem. Nelze dopátrat poválečný život u všech osob. Někteří po návratu pokračovali v zaměstnání, kterým se živili i před válkou, tak to bylo ku příkladu u krejčího Josefa Burgeta. Jiní si našli zaměstnání nové. František Barták pracoval v padesátých letech jako skladník ve vojenské správě.²⁹⁹ Oba muži se navíc ještě účastnili svatby svých potomků.

Namísto učitele Lindovského, který se z Flossenbürgu také nevrátil, převzal jeho tamburašský soubor Dobromil Havlén,³⁰⁰ který se 19. srpna 1945 stal i starostou obce.³⁰¹

²⁹² VUA Praha, fond Partyzánské jednotky, kart. 7, sign 38. Jermak Porošín. *Dotazník o partyzánské činnosti*, fol. 776.

²⁹³ Tamtéž, fol. 628.

²⁹⁴ Tamtéž, fol. 774.

²⁹⁵ Tamtéž, fol. 777.

²⁹⁶ Tamtéž, fol. 778.

²⁹⁷ Marie Henzlová. *Paměť národa*. Po válce se i zbylí dva sourozenci Švecovi snažili dohledat informace o mamince, která nenastoupila na transport spolu s ostatními. Paní Marie zmiňuje že poslední balíček jí posílala v březnu 1945 a ten se jí vrátil kvůli neznámému adresátovi. „*Až po sametové revoluci pak jsem psala na všechny koncentrační tábory do Německa a nikde nebyla zaznamenána, tak pak ju museli prohlásit na soudě v Prostějově za mrtvou, protože to už by měla 101 let*“. Tamtéž.

²⁹⁸ THONOVÁ, A.: *Paměti*. Databáze dějin všedního dne, s. 3-4.

²⁹⁹ Tamtéž, s. 4.

³⁰⁰ Tamtéž, s. 4.

³⁰¹ Soka Prostějov, fond MNV Lipová, inv. č. 180, s. 129. Dostupné z:

<https://digi.archives.cz/da/permalink?xid=6E42E8A6D74C11E3BEF5F04DA2339CBD&scan=98223c43c634407badc220372f9af673> [cit. 22. 3. 2023]. Starostou byl zvolen ještě jednou v roce 1949. Tamtéž.

Beskydský partyzán a brněnský konfident Jaroslav Mézl byl po válce vězněn na Pankráci, kde dostal rozsudek smrti, ten mu byl později ale snížen na doživotní vězení. Prezident Klement Gottwald mu nakonec udělil milost.³⁰² Na Pankráci se seznámil se svojí budoucí ženou. Jeho dcera, která patrně o stinných stránkách otcova života neměla tušení, vzpomíná na poválečná léta a Mézlův život ve vězení na *Paměti národa*.³⁰³ Po propuštění Jaroslav propadl alkoholismu natolik, že nebyl schopen se po smrti ženy o děti sám postarat.

V průběhu šedesátých let začali bývalí partyzáni navštěvovat obyvatele vesnic, kteří jim během války poskytli úkryt či pomoc. Pořádali se výlety po místech odboje. Občasnou ne úplně zdařenou formu díky lze ukázat na příkladu rodiny Šmatlů. Jedná se o příklad z vedlejší vesnice Žďárné, ale vzhledem k několika nejasnostem a záměnám považuji za důležité na tyto chybné údaje upozornit.

Někteří partyzáni se snažili spojit s obyvateli a zpětně, po 20 letech, jim poděkovat, anebo vyjádřit alespoň nějakou vděčnost. Jeden z takových dopisů se dochoval v prostějovském archivu. Odesílatel je Ústřední výbor Československo-sovětského přátelství. Jde zde o vyjádření vděčnosti K. I. Vološinem, který měl po útěku z koncentračního tábora „*Освенцима*“, tedy Osvětimi, využít pomoci obyvatel vesnice na Prostějovsku „*Жарны*“. Na archiválii je tužkou dopsána obec Žárovice, což je ale podle všeho mylný překlad. Jelikož zde Vološin vyzdvihuje zvláště kominíka Šmatlu, který pocházel a bydlel ve Žďárné, tak myslel bývalý partyzán nejspíše tuto obec.³⁰⁴ Kromě kostrbatě uvedeného jména obce se partyzánovi nepovedlo správně označit ani kominíka Šmatlu. Ve Žďárné se odboj soustředil u rodiny Šmatlů, zapojeni byli otec Alois a syn Jaromír, oba gestapem dopadeni v Horním Štěpánově a, jak již bylo řečeno, oba zavražděni v koncentračním táboře, což nejspíše partyzán netušil.

³⁰² PEJČOCH, I.: *Gottwaldovy milosti*. Cheb 2017.

³⁰³ Božena Vlčková. *Paměť národa*. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/vlckova-bozena-1958> [cit. 22. 2. 2023].

³⁰⁴ Volný překlad dopisu: Ústřední výbor svazu Československo – sovětského přátelství

Sovětský občan К. И. Волошин se v roce 1943, po útěku z koncentračního tábora Освенцима, skrýval v československé vesničce Жарны u Prostějova. Obyvatelé vesnice, zvláště К. Шматко, který byl v té době kominíkem, poskytli Vološinovi a dalším sovětským občanům, kteří uprchli ze zajetí nacistů, velkou pomoc. O tomto promluvil Vološin ve svém psaní v „*Pravdu*.“ Budeme Vám vděční, pokud najdete možnost k vyplnění Vološinova přání, předat obyvatelům Жарны vřelé pozdravy a velkou vděčnost za pomoc v těchto pro něj těžkých časech.

Se soudružským pozdravem! Zástupce redaktora „*Pravdy*“ z oddělení strany socialistické.

N. Novikov 30. 04. 1965.

Soka Prostějov, fond Sběrka obrazového a fotografického materiálu Státního okresního archivu Prostějov. Sign. A_19_4. *Partyzánská skupina Jermak-příloha dopisu*. Dostupné z: <https://digi.archives.cz/da/permalink?xid=EBA31576E45043CA9F21FAA242071403&scan=1f6a2fa2fd6d47a895f272e2623bda3e> [cit. 09. 04. 2023]; KOPEČNÝ, P – POLÁK, VI.: *Žijeme jejich odkazem*. Blansko 1985, s. 242.

Vološin nebyl jediný, kdo měl s jejich jmény problém, tomu nasvědčuje i fakt, že ve Žďárné na pamětní desce bývalého rodinného domu je otci a synu vzdán hold, ovšem Jaromírovo jméno je zaměněno za křestní jméno Miroslav.³⁰⁵ Problém s Jaromírovým jménem vzniknul pravděpodobně při práci s prameny, jelikož jeho matka oslovuje syna Jaromíra ve svých vzpomínkách zdomácněle „Mírek“³⁰⁶, touto přezdívkou je ostatně zachycen i ve vzpomínkách lipovských občanů v KT Flossenbürg. Tímto tedy nejpravděpodobněji vzniklo jméno Miroslav. Snaha partyzánů uctít památku padlých obyvatel se nepodařila ani při popisu fotoportrétů těchto dvou zmíněných Šmatlů. Na dvou fotografiích, které byly nejspíše součástí nějakého alba, či brožury, je opět špatné jméno, tentokrát otce, který je pojmenován jako Šmatla Jaromír st..³⁰⁷

K dozvuku válečných osudů lze zmínit ještě jeden dopis z pozůstalosti prof. Josefa Bartoše. Jedná se o dopis Adolfa Hňoupka, bývalého náčelníka štábu partyzánského oddílu Jermak, a pojednává o Štěpánce Vlčkové, která „za 25 roků své lživé činnosti napáchala partyzánskému hnutí za nesvobody nedozírné škody a ostudy... kdy nabízela návštěvníkům za poplatek 2Kčs za osobu, že jim řekne pravdu o Javoříčku“.³⁰⁸

Na památku obětem druhé světové války, kterým byla věnována i tato práce, byl odhalen pátého května 1974 památník „Padlým sovětským partyzánům a umučeným občanům obce ve 2. světové válce“.³⁰⁹

³⁰⁵ Opis desky dostupný z: <https://www.vets.cz/vpm/43019-ketotaf-alois-a-jaromir-smatlovi/> [cit. 27. 04. 2023]; KOCOURKOVÁ, Zď.: *Významná místa druhého odboje na Drahanské vrchovině (se zaměřením na obce Žďárná, Suchý, Benešov)*. Diplomová bakalářská práce, PdF MUNI, Brno 2017. Na památníku u obecního úřadu jsou již obě osoby uvedeny správně.

³⁰⁶ KOPEČNÝ, P – POLÁK, VĹ.: *Žijeme jejich odkazem*. Blansko 1985, s. 214.

³⁰⁷ Soka Prostějov, fond Sběrka obrazového a fotografického materiálu Státního okresního archivu Prostějov, sign. U_9_18. Dostupné z: <https://digi.archives.cz/da/permalink?xid=02C82ECDFD624018B1F8AA9F0DAB6DEE> [cit. 26. 04. 2023].

³⁰⁸ ZAO Olomouc, fond Bartoš Josef. 1950-1992, kart. 29, inv. č. 132. Nelze potvrdit pravdivost dopisu, ani jeho slova vyvrátit. Činnost oddílu v oblasti Javoříčka však byla obecně nastíněna hned z počátku práce.

³⁰⁹ ZUBAL, P.: *Z obecních kronik*. č. 2, roč. 2019. Lipová 2019.

Závěr

Vzhledem k pramenům, které se dochovaly a v moderní době zpřístupnily, získalo téma kolem partyzánů na území protektorátu nový rozměr. Partyzánská činnost byla díky tomu sesazena z pomyslného komunistického piedestalu nedotknutelnosti. Je nutné si uvědomovat jakých činů a zločinů se na obyvatelstvu, nejen německém, partyzáni dopustili, a že jejich přítomnost měla mnohdy od pomoci opravdu daleko. Na straně druhé pak stojí záškodnické akce proti nacistickým okupantům a pomoc lidem s úkrytem či útekem před gestapem.

Studie si kladla za cíl pohlédnout na obecně velké téma druhého československého domácího odboje očima samotných aktérů. Dostat se do jádra odboje na Dražanské vrchovině a chronologicky sledovat události a jejich důsledky související se zapojením obyvatel do odboje. Práce neměla obecně zmapovat partyzánské operace Jermaku, ani jejich potírání brněnským gestapem. Díky doplnění vzpomínek účastníků byl utvořen celistvější obraz vymezeného tématu. Zaměřila se na vnímání „velkých“ válečných dějin *malými* lidmi. Nejen samotnými odbojáři, ale i jejich rodinami, které zůstaly doma. Cílem práce bylo připomenout zapomenutá jména a válečné příběhy konkrétních lidí. Poukázat na odraz války v životě obyčejných lidí z obyčejné vesnice. I přesto však zůstává tato mikrohistorická sonda jen jednou z mnoha sond do problematiky domácího protinacistického odboje a připomíná tak pouze pár jmen.

Na základě archivního výzkumu a analýzy dosavadní literatury se podařilo zjistit několik nových poznatků k osudům lipovských mužů zapojených do odboje. Popsat propojenost obcí a jejich spolupráci na odboji, soustředěném v obci Lipová. Nejdůležitějším přínosem práce může být přesné časové určení udání obyvatel obce gestapu a vyvrácení tak hlavní vinny správce Saukla, kterého zmiňuje mimo jiné lipovský kronikář.

Zároveň při bádání vyplynuly další oblasti výzkumu pro budoucí zkoumání. Studie naznačila, že i náboženská otázka v obci v době meziválečné bylo značně rezonující téma. Větší prostor by si nepochybně zasloužila i samostatná mikrohistorická sonda do rodiny Švecových, která se od práce odpojila svým transportem do pobočného tábora Plattlingu. Jistě zajímavým tématem by bylo i větší zaměření se na reakce protektorátního četnictva na odbojové akce a jistý nedostatek je stále patrný i ve výzkumu života Jaroslava Mézla a jeho spolupráce s gestapem, která má stále spousty nesrovnalostí. Tyto a další obzory jsou tedy otevřené dalšímu bádání.

Seznam pramenů a literatury

Tištěné archivní prameny

Vojenský ústřední archiv v Praze

fond 117, inv. č. 20, kart. 2. *Zpráva vězňů o cestě z Flossenburgu do Dachau*

fond Domáci odboj 1939-1945, inv. č. 66, kart. 1, sign. 7

fond Domáci odboj 1939-1945, inv. č. 113, kart. 1, sign. 11

fond KT-Koncentrační tábory 1938-1945, inv. č. 198, kart. 40, sign. R

fond Partyzánské jednotky, kart. 7, sign. 38. *Jermak Porošin*

Moravský zemský archiv v Brně

fond B 340 – Gestapo Brno 1939-1945, kart. 40, inv. č. 2320

fond B 340, kart. 91, inv. č. 5846

fond B 340, kart. 101, inv. č. 6410

fond B 340, kart. 115, inv. č. 13113

fond B 340, kart. 319, inv. č. 11934

fond B 340, kart. 360, inv. č. 8726

Zemský archiv v Opavě pobočka Olomouc

fond Bartoš Josef. 1950-2003, kart. 1, inv. č. 5

fond Bartoš Josef. 1970-1988, kart. 6, inv. č. 23

fond Bartoš Josef. 1971-1998, kart. 19, inv. č. 91

fond Bartoš Josef. 1966-1990, kart. 28, inv. č. 121

fond Bartoš Josef. 1950-1992, kart. 29, inv. č. 132

fond Bartoš Josef. 1980-1997, kart. 30, inv. č. 137

fond Bartoš Josef. 1976-1998, kart. 30, inv. č. 138

fond Bartoš Josef. 1974-1996, kart. 33, inv. č. 151

fond Bartoš Josef. 1990, kart. 34, inv. č. 152

fond Bartoš Josef. 1965-2004, kart. 34, inv. č. 153

fond Bartoš Josef. 1946-1997, kart. 34, inv. č. 154

Státní okresní archiv Prostějov

fond Četnická stanice Buková, kart. 3, inv. č. 21

fond Četnická stanice Horní Štěpánov, kart. 10, inv. č. 30

fond Četnická stanice Horní Štěpánov, kart. 11, inv. č. 30

fond Farní úřad Suchdol, kart. 6, sign. VM. *Náboženští odpadlíci*. Nezpracováno

fond MNV Lipová, inv. č. 1

fond MNV Lipová, inv. č. 4

fond OV KSČ Prostějov, kart. 283, inv. č. 129

fond OV KSČ Prostějov, kart. 283, inv. č. 133

fond OV KSČ Prostějov, kart. 283, inv. č. 136

fond OV KSČ Prostějov, kart. 284, inv. č. 144

fond OV KSČ Prostějov, kart. 293, inv. č. 185

fond OV KSČ Prostějov, kart. 295, inv. č. 193

fond OV KSČ Prostějov, kart. 295, inv. č. 202

fond OV KSČ Prostějov, kart. 362, inv. č. 502

fond Partyzánský oddíl Jermak-Porošín Prostějov. *Pamětní kniha oddílu Jeramk-Porošín*.

Nezpracováno

Digitalizované archivní prameny

MÉZL-VALAŠTIAK. Protokol. Dostupné v příloze z:

<https://www.pametnaroda.cz/cs/vlckova-bozena-1958> [cit. 22. 2. 2023].

Moravský zemský archiv v Brně, E 67 – Sběrka matrik, sv. V, č. kn. 769. *Matrika narozených*, Lipová, 1884–1909. Dostupné z:

<https://www.mza.cz/actapublica/matrika/detail/9957?image=216000010-000253-003375-000000-009769-000000-00-B02641-05160.jp2> [cit. 25. 04. 2023].

Moravský zemský archiv v Brně, Státní okresní archiv Blansko, fond Okresní úřad Boskovice, kart. 998, inv. č. 1312. *Sčítací operát Lipová 1921*, nefol. Dostupné z:

<https://www.mza.cz/scitacioperaty/digisada/detail/4799> [cit. 24. 04. 2023].

Soka Prostějov, fond Archiv obce Lipová, inv. č. 50. Dostupné z: <https://digi.archives.cz/da/permalink?xid=D76BB0E8E8DF11E0BF56002622ABC2BF&scan=f39fc8d77199432abd5693ec134fd410> [cit. 22. 3. 2023].

Soka Prostějov, fond Místní národní výbor obce Lipová, inv. č. 171, č. kn. 105. Dostupné z: <https://digi.archives.cz/da/permalink?xid=ED0E110E87E941B4851010CA1292BF38&scan=0132be9e502c475097bcccc6e8e24486> [cit. 26. 02. 2023].

Soka Prostějov, fond Místní národní výbor obce Lipová, inv. č. 180. Dostupné z: <https://digi.archives.cz/da/permalink?xid=6E42E8A6D74C11E3BEF5F04DA2339CBD&scan=98223c43c634407badc220372f9af673> [cit. 22. 3. 2023].

Soka Prostějov, fond Místní národní výbor obce Lipová, inv. č. 181. Dostupné z: <https://digi.archives.cz/da/permalink?xid=A9896BF7D74C11E3BEF5F04DA2339CBD&scan=9438a9d3e61643be8237918c31bc2734> [cit. 22. 3. 2023].

Soka Prostějov, fond Sbirka obrazového a fotografického materiálu Státního okresního archivu Prostějov, sign. U_9_18. Dostupné z: <https://digi.archives.cz/da/permalink?xid=02C82ECDFD624018B1F8AA9F0DAB6DEE> [cit. 26. 04. 2023].

THONOVÁ, A.: *Paměti*. Databáze dějin všedního dne. Dostupné z: <https://ddvd.kpsys.cz/records/58170016-7d31-482c-9239-9d70fd86dfb7?back=https%3A%2F%2Fddvd.kpsys.cz%2Fsearch%3Ftype%3Dglobal%26q%3Danna%2Bthonov%25C3%25A1&group=58170016-7d31-482c-9239-9d70fd86dfb7,32632ed4-b253-46fa-b045-c7168a9df48d> [cit. 08. 04. 2023].

Vzpomínky Marie Kadlecové. Jesenec 1989.

WWII German Documents Among War Crimes Records. Flossenbürg Concentration Camp. *Daily lists of inmates at Flossenbürg Concentration Camp*. Dostupné online z: <https://www.fold3.com/image/232072770?terms=svec,flossenb,rg> [cit. 25. 02. 2023].

Zaznamenané audio vzpomínky

Božena Vlčková. Paměť národa. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/vlckova-bozena-1958> [cit. 22. 2. 2023].

Jarmila Koutná. Paměť národa. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/koutna-jarmila-1931?clipId=61167#recording> [cit. 2. 03. 2023].

Marie Henzlová. Paměť národa. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/henzlova-marie-20210228-0> [cit. 26. 02. 2023].

Vlastislava Vrbová. Paměť národa. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/vrbova-vlastislava-1926> [cit. 26. 02. 2023].

Diplomové a disertační práce a jiné internetové zdroje

ČERNÝ, Vl.: *Protipartyzánské operace na Moravě v letech 1944-1945*. Disertační práce. MUNI, Brno 2006.

DOLEŽAL, Zd.: *Pracovní právo v protektorátu Čechy a Morava*. Diplomová práce. PF MUNI, Brno 2011.

DOLEŽELOVÁ, M.: *Tragédie ve farnosti Vícova konci II. světové války*. Diplomová bakalářská práce. Teologická fakulta UP, Olomouc 2017.

KOCOURKOVÁ, Zd.: *Významná místa druhého odboje na Dražanské vrchovině (se zaměřením na obce Žďárná, Suchý, Benešov)*. Diplomová bakalářská práce, Pdf MUNI, Brno 2017.

Opis desky, kde jsou špatně uvedena jména. Dostupný z: <https://www.vets.cz/vpm/43019-ketotaf-alois-a-jaromir-smatlovi/> [cit. 27. 04. 2023].

Seznam osob, které zažádaly o osvědčení o odbojové činnosti. Dostupné z: <https://www.vuapraha.cz/osvedceni-dle-zakona-c-255-1946-sb/> [cit. 26. 04. 2023].

Vládní nařízení č. 241/1941 Sb. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/9616/0/2/vladni-narizeni-c-241-1941-sb-kterym-se-zavadeji-pracovni-knizky> [cit. 08. 04. 2023].

Odborná literatura

ADAM, A.: *Otroci třetí říše. Pobočné koncentrační tábory na území České republiky*. Praha 2016.

ADAMEC, V.: *Akce referátu II A brněnské řídicí úřadovny Gestapa proti levicovému odboji na Moravě v letech 1939–1943*. *Securitas Imperii* 28, 2016, č. 1, s. 60-95.

ADAMEC, V.: *Mýtus Koslowski. Kriminální rada brněnské řídicí úřadovny Gestapa Otto Koslowski*. *Paměť a dějiny* 8, 2014, č. 4, s. 76–89.

BARTOŠ, J.: *Javoříčko pravda a legendy*. Olomouc 2010.

BARTOŠ, J.: *Mnichov a československé pohraničí v roce 1938*. In: *Vyhnání Čechů z pohraničí 1938: vzpomínky*. Praha 1996.

BARTOŠ, J.: *Prostějovsko v době nacistické okupace a protifašistického odboj v letech 1939-1945*. Olomouc 1998.

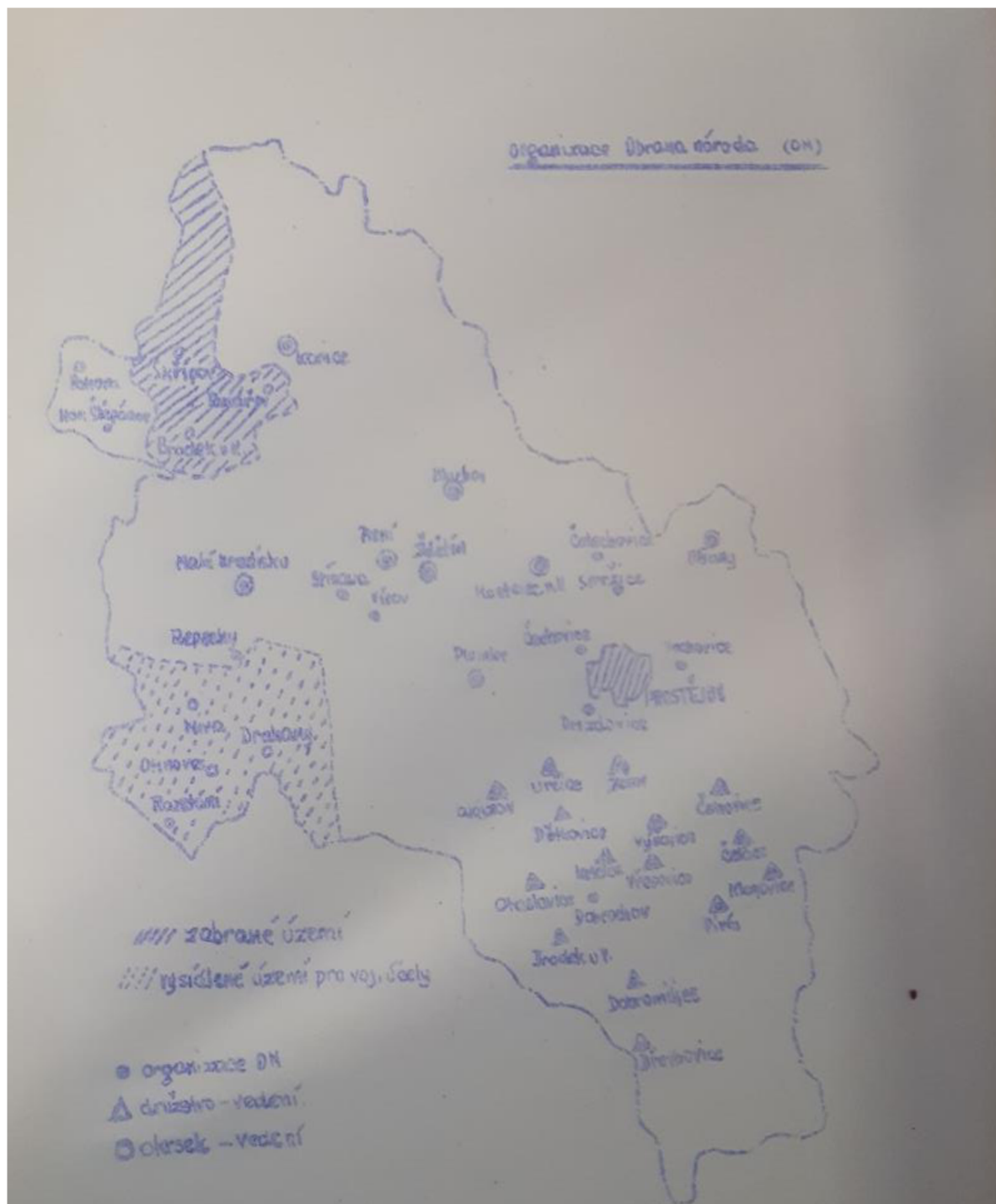
CÍLEK, R.-MOULIS, M.: *100 hodin, kdy umírala republika*. 2. vydání. Praha 2019.

ČERNÝ, Vl.: *Brněnské Gestapo 1939–1945 a poválečné soudní procesy s jeho příslušníky*. Brno 2018.

HÁJKOVÁ, A.: *Kolik občanů z Čech a Moravy prošlo za války Flossenbürgem?* In: *Terezínské listy*. 24, 1996. Ústí nad Labem 1996.

- HOFMANN, J., ed.: *Život za pravdu. Památník chodského hrdinství*. Domažlice 1949.
- CHLÁDKOVÁ, L.: *Karel Poláček v Terezíně*. In: *Terezínské listy*. 24, 1996. Ústí nad Labem 1996, s. 55-70.
- IVANOV, M.: *Akce tetřev*. Praha 1974.
- JAKŠIŠOVÁ, D.: *Konec času jistoty*. České Budějovice 2018.
- KÁRNÍK, Zd.: *Malé dějiny československé (1867-1939)*. Praha 2008.
- KEJÍK, J.: *Lipovské vzpomínky na boj za svobodu*. Blansko 1965.
- Kolektiv autorů: *Blanensko 1945. Vzpomínání na poslední roky války*. Blansko 2016.
- KOPEČNÝ, P.: *K problematice pronikání partyzánských oddílů Jermak a dr. M. Tyrš na Blanensko a Boskovicko v roce 1944*. Regionální sborník okresu Blansko 1984. Blansko 1984.
- KOPEČNÝ, P.: *Padáky nad Drahanskou vrchovinou*. Blansko 1980.
- KOPEČNÝ, P – POLÁK, Vl.: *Žijeme jejich odkazem*. Blansko 1985.
- LÓN, Fr. – BAĐUROVÁ, M.: *Javoříčko varuje*. Olomouc 1985.
- MACHÁČEK, Fr.: *Plzeň, Terezín, Flossenbürg*. Praha 1946.
- MEGARGEE, P. G.: *Flossenbürg main camp*. The United States Holocaust Memorial Museum Encyclopedia of Camps and Ghettos, 1933-1945. číslo 1. Indiana 2009. 559-692.
- PEJČOCH, I.: *Gottwaldovy milosti*. Cheb 2017.
- PŘIKRYL, J.: *I. čs. Partyzánská brigáda Jana Žižky*. Ostrava 1976.
- PŘIKRYL, J.: *První partyzánská skupina Zelený kádr*. Kroměříž 1985.
- STENIN, A. A.: *Jermak na Moravě*. Praha 1983.
- SNYDER, T.: *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Druhé, upravené vydání. Praha 2022.
- VAŠEK, Fr. – ČERNÝ VI – BŘEČKA, J.: *Místa ztropená krví. Kounicovy studentské koleje v Brně v letech nacistické okupace 1940-1945*. Brno 2015.
- ZUBAL, P.: *Z obecních kronik*. č. 2, roč. 2019. Lipová 2019.
- ŽAMPACH, V.: *40. výročí seskoku sovětské výsadkové skupiny Jermak*. Vyškov 1984.
- ŽAMPACH, V.: *Partyzánské portréty*. Brno 1980.
- ŽAMPACH, V.: *Z historie partyzánského oddílu Jermak*. Ivančice 1980.

Obrazové přílohy

Příloha č. 1. (vyznačení zabraného území po roce 1938)

Zdroj: ZAO Olomouc, fond Bartoš Josef. 1980-1997, kart. 30, inv. č. 137.

Protectorat Böhmen und Mähren.
Protectorát Čechy a Morava.

Land: Mähren-Schlesien.
Země: moravskoslezská.

Polit. Bezirk: *Barkovice*
Polit. okres: *Barkovice*

Gerichtsbezirk: *Barkovice*
Soudní okres: *Barkovice*

G.-Zahl: *908*
Jedn. čís.: *908*

Erzdiözese: Olmütz.
Arcidiecése: olomoucká.

Dekanat: *Černý hrad K.*
Děkanství: *Černý hrad K.*

R. k. Pfarrei: *Jurdol Jednov.*
R. k. farnost: *Jurdol Jednov.*

Geburts- und Taufschein. Rodný a křestní list.

hiesigen Geburts- und Taufmatrik, Band: *IV*, Seite: *78* wird hiemit amtlich bezeugt,
zdejší rodní a křestní matriky, svazek: *Lipavě č. 49*, strana: *78* dosvědčuje se tímto úředně.

dass in (Ort, Strasse, Nr.) *Lipavě č. 49*
že v obci (místo, ulice, číslo)
am (in Buchstaben) *duaedehnter títis letova padesát* Eintausend
dne (vypis) *set* jeden tisíc

set hundred *duaedehnter* (in Ziffern) *24/1928*
set (in Worten)

geboren und am (Datum und Jahr) *5/3 1928* vom hochw. Herrn *Jana Šimky, katecheta*
se narodil(a) dne (j rok) *5/3 1928* od důstojného pána

in der Kirche *Marťimův hřbitov* nach römisch-katholischem Ritus
v chrámu *chrámu Páně* podle římskokatolického obřadu

getauft wurde ein *son* ehelich *Sohn - Tochter:*
byl pokřtěn *manželsk. syn* manželsk. syn *členu*

Vor- und Zuname: *František Burget*

Křestní a rodné jméno: *František Burget*

Vater*: *Burget Jan, křesť v Lipavě, syn Františka Burgeta,*
Otec*: *domkař v Lipavě, a jeho manželky Františky, Evy Lovoní,*
nar. 1/6 1902, máb. p.

Mutter*: *Hermína, domkařka v Lipavě, dcerka Bartoška, domkaře v Lipavě,*
Matka*: *a jeho manželky Anny Matonovské, nar. 28/12 1901, máb. p.*

Paten: *Doktor Josef Antonín, křesť v Lici,*

Kmotři: *Jabů, jeho manželka.*

Geburtsassistentin: *Františka Trávníčková, Lic č. 42.*

Porodní asistentka:

Anmerkung:

Poznámka:

Mit eigenhändiger Unterschrift des Unterzeichneten und beigedrucktem Amtssiegel bestätigt:
Vlastnoručním podpisem a tiskem razítka potvrzuje:

Röm. kath. Pfarramt *Jurdol Jednov.* am *20. května* 194*2*
Řím. katol. farní úřad v *Jurdol Jednov.* dne

Josef Trávníček
farní

* Vor- und Zuname, Religion, Datum der Geburt etc., wie in der Matrik. — * Křestní a rodné jméno, náhokenství, čas narození atd., jako v matrice.
Skład č. 266. - 50 m. 637 - Lidové závody tiskářské naklad. spol. s r. o. v Olomouci. 108 42

Příloha č. 2. (rodný a křestní list Františka Burgeta, vystavený k roku 1942)
Zdroj: Osobní archiv Terezie Pajchlové.

V bunkru ve Výšovicích.
Evgenij Porošin u přijímače.

Foto Voleník

Příloha č. 3. (bunkr zbudovaný pro velitelství Pavla Volkova ve Výšovicích)

Zdroj: Soka Prostějov, fond Sbirka obrazového a fotografického materiálu Státního okresního archivu Prostějov, sign. U_9_9.